

Seksuaalivähemmistöistä tuotetut diskurssit ja seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten kokema toimijuus helluntaiseurakunnissa

Reea Viitasalo

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimus, uskontotiede

Historian, kulttuurien ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Helmikuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin

OriginalityCheck -järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

VIITASALO, REEA: Seksuaalivähemmistöistä tuotetut diskurssit ja

seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten kokema toimijuus helluntaiseurakunnissa

Pro gradu -tutkielma, 99 sivua, 3 liitesivua.

Uskontotiede

Helmikuu 2025

Tässä tutkimuksessa tutkitaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvien entisten helluntaiseurakuntien jäsenten kokemuksia toimijuudestaan helluntaiseurakunnissa sekä niitä käsityksiä, joita helluntaiseurakunnissa tuotetaan homoseksuaalisuudesta ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista ihmisistä. Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa sitä, miten helluntaiseurakunnissa luodut käsitykset seksuaalisuudesta vaikuttavat seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kokemuksiin sekä päätöksentekoon esimerkiksi parisuhteita koskien. Tutkimuksen tavoitteena on nostaa esiin seksuaalivähemmistöihin kuuluvien kokemuksia osaksi heistä käytyä keskustelua helluntaiseurakunnissa ja lisätä tietoa seksuaalisesta moninaisuudesta uskonnollisten yhteisöjen sisällä.

Tutkimusaineistona toimii seksuaalivähemmistöihin kuuluvien helluntaiseurakuntien entisten jäsenten teemahaastattelut sekä Suomen Helluntaikirkon julkaisemat kannanotot seksuaalieettisiä kysymyksiä koskien. Etsin haastatteluaineistosta ja Suomen Helluntaikirkon seksuaalietiikkaa käsittelevistä kannanotoista niitä diskursiivisia muodostumia, jotka tuottavat homoseksuaalisuutta ja seksuaalivähemmistöjen elämisen muotoja tietynlaisiksi. Pysin paikantamaan säännönmukaisia tapoja vaieta tai puhua homoseksuaalisuudesta diskurssi- ja sisällönanalyysin keinoin. Aineiston tulkinassa keskityn siihen, millaiseksi homoseksuaalisuutta tuotetaan puhekäytännöissä, minkälaisissa yhteyksissä ja tilanteissa homoseksuaalisuudesta puhutaan, miten se esitetään ja nimetään ja miten seksuaalisuutta käsitteellistetään. Samalla analysoin sitä, minkälaisia seksuaalisuutta koskevia uskomusjärjestelmiä diskurssit tuottavat ja minkälaisia merkityksiä ne saavat.

Toisena merkittävänä käsitteenä tutkimuksessa operoi toimijuus ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien kokemukset helluntaiseurakunnissa. Kartoitan toimijuuden käsitteen avulla seksuaalivähemmistöihin kuuluvien kokemuksia valinnasta, päätöksistä ja toisin tekemisen mahdollisuuksista helluntaiseurakunnissa. Tarkastelen sitä, minkälaisia toimijuuksia seksuaalivähemmistöihin kuuluville ihmisille mahdollistuu sekä miten toimijuutta rajoitetaan helluntaiseurakunnissa haastateltavien kokemusten pohjalta. Lopulta punon yhteen toimijuuden, kokemuksen ja diskurssin käsitteet luodakseni kuvauksen siitä, miten helluntaiseurakunnassa vallitsevat käsitykset ja diskurssit seksuaalisuutta koskien vaikuttavat seksuaalivähemmistöihin kuuluvien kokemuksiin omasta toimijuudestaan seurakunnissa.

Asiasanat: Kokemus, toimijuus, diskurssit, seksuaalisuus, seksuaalivähemmistöt, helluntailaisuus, uskontotiede.

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuksen aihe	5
1.2	Tutkimuskysymykset	7
1.3	Tutkimuksen paikantuminen ja aikaisempi tutkimus	8
2	Helluntailaisuus	15
2.1	Helluntailaisuuden kenttä	15
2.2	Helluntailaisuus Suomessa	17
3	Seksuaalisuuden terminologia	20
3.1	Seksuaalinen suuntautuminen	20
3.2	Seksuaalinen identiteetti	23
3.3	Kaapista ulostulo	25
3.4	Haavoittuvuuden ja arkaluontoisuuden problematisointi osana seksuaalivähemmistöistä tuotettua tietoa	27
4	Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	30
4.1	Kokemus	30
4.2	Toimijuus	31
4.3	Diskurssit	34
5	Aineisto ja metodit	36
5.1	Aineiston kuvaus	36
5.2	Eettiset kysymykset tutkimuksessa	38
5.3	Haastattelu tiedon tuottamisen menetelmänä	40
5.4	Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi	42
6	Seksuaalisuudesta luodut käsitykset ja diskurssit helluntaiseurakunnissa	45
6.1	Seksuaalieettiset kysymykset helluntaiseurakunnissa	45
6.2	Homoseksuaalisuudesta luodut diskurssit helluntaiseurakunnissa	49
6.3	Homoseksuaalisuuden näkymättömäksi tekeminen puheissa	51
6.4	”Se synti on se akti” – seksuaalisen suuntautumisen ja toiminnan erottamisen diskurssit	55
6.5	Homoseksuaalisuudesta tuotetut sairauden ja häiriön diskurssit	59

7 Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien toimijuuden kokemukset helluntaiseurakunnissa.....	62
7.1 Pieniä toimijuuksia ja suuria kamppailuja	62
7.2 Salattu ja piilotettu – pienet toimijuudet helluntaiseurakuntien sisällä.....	66
7.3 Seurakunnasta eroamisen ja ulossulkemisen kamppailut toimijuuteen vaikuttavina tekijöinä.....	68
7.4 Yksinäisyyden ja häpeän kokemukset toimijuuteen vaikuttavina tekijöinä	70
7.5 Eheytyshoidot haavoittavana ja toimijuutta rajoittavana toimintana	74
8 Lopuksi	77
8.1 Yhteenveto.....	77
8.2 Tutkimustulosten ja jatkotutkimusmahdollisuuksien pohdinta.....	79
8.3 Tutkimustulosten yhteiskunnallinen relevanssi	81
Lähteet.....	84
Liitteet.....	97
Liite 1. Haastattelukutsu.....	97
Liite 2. Haastattelurunko	98

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe

“Tervetuloa kotiin”, kutsuvat monien helluntaiseurakuntien kotisivut. Saalem-seurakunnan kotisivujen mukaan “Seurakunta on perhe, joka muodostaa kodin”, kun taas Vaasan seurakunta toivottaa tervetulleeksi kotiin, “jossa jokainen saa tuntea kuuluvansa perheeseen ja olevansa rakastettu”¹. Seurakuntien kotisivut houkuttelevat mukaansa ihmisiä ikään, kansallisuuteen tai taustaan katsomatta, mutta samalla kodinomainen yhteisö ei avaudu kaikille, sillä seksuaalivähemmistöihin kytkeytyvät uskonnolliset normit asettavat rajat identiteettiä vastaavan elämän toteuttamiselle. Suomen Helluntaikirkon seksuaalietiikkaa koskevassa kannanotossa todetaan seuraavasti:

Seurakuntaan saattaa kuulua jäseniä, jotka kokevat homoseksuaalisen taipumuksen olevan osa identiteettiään, vaikka eivät harjoitakaan siihen liittyvää elämäntapaa. – Helluntaikirkko suhtautuu kunnioittavasti kaikkia ihmisiä kohtaan samalla kun se pitää kiinni oikeaksi katsomastaan Raamatun opetuksesta. Helluntaiherätys koostuu seurakunnista, jotka pyrkivät olemaan armollisia, hyväksyviä ja elämän realiteetit huomioon ottavia yhteisöjä, jotka tarjoavat jokaiselle tilan kasvaa kristillisessä uskossaan. (Helluntaikirkon kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021)

Suomen Helluntaikirkon seksuaalietiikkaa koskevassa kannanotossa² homoseksuaalista suuntautumista vastaava elämä rinnastetaan elämäntapaan, joka asettuu hankaan kristillisen avioliittomoraalin kanssa, eikä seksuaalista suuntautumista vastaava elämä rinnastu tarpeisiin solmia parisuhteita, tulla rakastetuksi, osoittaa hoivaa, elää tai ilmaista itseään. Ihmisen hyväksymisen ja ihmisen toiminnan välille muodostuu ristiriitainen linjaus, jonka väliin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset jäävät. Helluntaiseurakunnan seksuaalietiikkaa koskevassa kannanotossa³ tunnustetaan homoseksuaalisen taipumuksen omaavat seurakunnan jäsenet, mutta samalla todetaan kuinka “kristityn tulee hallita omaa seksuaalisuuttaan”. Raamatun oppeihin vedoten vain yhden naisen ja yhden miehen välinen avioliitto tunnustetaan.

Näin ollen “homoseksuaalista ihmistä pyritään ymmärtämään ja arvostamaan uskovien yhteisön jäsenenä, minkä ehtona on homoseksuaalisuudesta luopuminen toiminnan ja

¹ Saalem -seurakunnan kotisivut 2024, Vaasan helluntaiseurakunnan kotisivut 2024.

² Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

³ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

identiteetin tasolla”.⁴ Seksuaalisuus erotetaan yksilöllisyydestä sekä intiimiydestä, ja se punoutuu kollektiivisen arvioinnin kohteeksi.⁵ Uskonnollinen yhteisö määrittelee rajat seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten olemiselle yhteisön sisällä sekä sille, miten yhteisössä voi olla hyväksytyllä tavalla homoseksuaali ja minkälaiset tavat ovat vääriä. Koska helluntaisuus voidaan nähdä diskursiivisena uskontona⁶, jossa kielellä on merkittävä funktio, se myös tuottaa puhetapoja, joissa kielellä legitimoidaan sosiaalista ympäristöä ja toimintaa.⁷ Teemu Mantsinen väittää vahvimpien ja pysyvimpien tunteiden ja kokemusten helluntaisuudessa liittyvän kieleen laajemmassa tulkintakehyksessä.⁸ Näin ollen helluntaiset käsitykset seksuaalieettisistä kysymyksistä muodostuvat osaksi seksuaalivähemmistöistä käytyä keskustelua ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kohtaamista seurakunnissa.

Tutkielmani keskittyy tarkastelemaan niitä kielellisiä ja käsitteellisiä tapoja, joiden kautta helluntaiseurakunnat tuottavat diskursseja homoseksuaalisuudesta ja seksuaalivähemmistöistä sekä niitä toimijuuksia, joita mahdollistuu helluntaiseurakunnissa seksuaalivähemmistöihin kuuluville. Tutkimukseni on perustutkimusta, jolloin pyrkimyksenä on uuden tiedon tuottaminen sekä ympäröivän todellisuuden ja maailmankuvien ymmärtäminen.⁹ Tutkimus on myös luonteeltaan deskriptiivistä ja hermeneuttista, sillä sen tarkoituksena on ymmärtää, selittää ja kuvata meitä ympäröivää todellisuutta.¹⁰ Koska vaikeneminen on merkittävää homoseksuaalisuutta koskevan tiedon tuottamisessa¹¹ ja uskonnollisissa yhteisöissä tapahtuvan hengellisen väkivallan kohteeksi joutuneet jäävät usein näkymättömiksi¹², pyrin korostamaan juuri seksuaalivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden kokemuksia ja toimijuutta helluntaiseurakunnissa.

Lähestyn homoseksuaalisuutta tutkielmassani siihen ymmärrykseen nojaten, että niin homo- kuin heteroseksuaalisuuskin rakentuu ja tulee mahdolliseksi kielellisten ja ajatuksellisten

⁴ Linjakumpu 2017, 236.

⁵ Wallis 2003, 41; Linjakumpu, 2017, 227.

⁶ Diskursiivinen uskonto viittaa tapaan, jolla uskonto ilmenee ja muotoutuu kielen, puheen ja merkityksellisten käytäntöjen kautta.

⁷ Ks. Mantsinen 2014, 8.

⁸ Mantsinen 2014, 9.

⁹ Raatikainen 2006, 99.

¹⁰ Raatikainen 2006, 99–100.

¹¹ Juvonen 2002, 23; Sedgwick 1990.

¹² Linjakumpu 2015, 10.

konstruktioiden kautta. Näin ollen seksuaalisuus ei vain ole jotain valmiina olevaa, vaan se tehdään tietynlaiseksi tietyssä ajassa käytetyillä käsitteillä ja niille annetuilla merkityksillä sekä käytännöillä.¹³ Pohdin tutkielmassani, miten, millä tavoin ja millaiseksi homoseksuaalisuutta tuotetaan helluntaiseurakuntien toiminnassa. Lisäksi tutkimuksessani motivoivina kysymyksinä toimivat kysymykset siitä, miten heteroseksuaalisuudesta poikkeaminen esitetään ja nimetään, miten seksuaalisuutta käsitteellistetään ja minkälaisissa yhteyksissä homoseksuaalisuudesta puhutaan. Olennaista on myös se, minkälaisia seksuaalisuutta koskevia uskomusjärjestelmiä diskurssit tuottavat, minkälaisia merkityksiä ne saavat, minkälaisesta asemasta käsin homoseksuaalisuudesta puhutaan sekä millaisia käytäntöjä muodostuu ajattelutapojen ja käytäntöjen pohjalta.

1.2 Tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on kartoittaa sitä, minkälaisia diskursseja helluntaiseurakunnissa tuotetaan homoseksuaalisuudesta ja miten helluntaiseurakunnissa luodut käsitykset seksuaalisuudesta vaikuttavat seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kokemuksiin ja toimijuuteen esimerkiksi romanttisia ihmissuhteita, seksuaali-identiteetin ilmaisua ja seksuaalista suuntautumista vastaavaa elämää koskien. Tutkimuksella pyritään tekemään seksuaalivähemmistöt ja heidän kokemuksensa näkyväksi helluntaiseurakunnissa ja lisäämään tietoa seksuaalisuuden moninaisuudesta, sillä seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat osa helluntaiseurakuntaa, eivät seurakuntien ulkopuolella.

Tutkimukseni rakentumista ohjaavat tutkimuskysymykset, jotka ovat muodostuneet diskurssin, toimijuuden ja kokemuksen käsitteiden ympärille. Käsitteet punoutuvat yhteen niin, että diskurssit vaikuttavat toimijuuteen ja toimijuuden kokemukseen.¹⁴ Lisäksi taustoittaviksi käsitteiksi tutkimuksessani nousevat seksuaalisen identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen ja haavoittuvuuden käsitteet, joiden avulla luon kuvausta tutkimuskohteestani. Nämä ohjaavat aineiston analysointia ja muodostavat tutkimuskohteen ymmärtämisen kulmakivet.

¹³ Juvonen 2002, 10.

¹⁴ Hynninen, Lindfors & Opas 2016, 173–175.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia käsityksiä seksuaalivähemmistöistä luodaan helluntaiseurakunnissa haastateltavien kokemusten ja Suomen Helluntaikirkon kannanottojen¹⁵ perusteella?
2. Millaisia toimijuuksia seksuaalivähemmistöihin kuuluvat kokevat mahdollisiksi helluntaiseurakunnissa?
3. Miten diskurssit ja käsitykset seksuaalivähemmistöistä vaikuttavat seksuaalivähemmistöjen toimijuuden kokemukseen?

Pyrin saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiini, sekä luomaan ymmärrystä aiheeseen analysoimalla seksuaalivähemmistöihin kuuluvien helluntaiseurakunnan entisten jäsenten haastatteluita ja Suomen Helluntaikirkon kannanottoja. Yksilöllisten kokemusten avulla muodostuu ainutlaatuista dataa, jossa seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät kysymykset punoutuvat yhteen uskonnolliseen yhteisöön kuulumisen kanssa. Uskonto ja tasa-arvopyrkimykset on usein nähty toisensa poissulkevinä kategorioina¹⁶, jolloin koen, että uskonnon ja seksuaalisuuden vastakkain aseteltua suhdetta tulee purkaa ja ne tulee nähdä enemmän limittäisinä, kuin vastakkaisina suhteina.

1.3 Tutkimuksen paikantuminen ja aikaisempi tutkimus

Tutkimukseni paikantuu sekä uskontotieteen että sukupuolentutkimuksen kentälle, mikä luo mahdollisuuksia kahdensuuntaiseen dialogiin. Uskontotieteellisen ja sukupuolentutkimuksen tieteenalojen välistä dialogia on historiassa voitu pitää vähäisenä, mikä on tuottanut sen, että uskonnontutkimusta on luonnehtinut tietynlainen sukupuolisokeus, kun taas sukupuolentutkimuksessa uskontosokeus on ollut toistuvaa.¹⁷ Aiemmassa tutkimuksessa uskonto on tullut helposti yksinkertaistetuksi etenkin feministisissä keskusteluissa, jolloin erilaiset ulottuvuudet ja sisäiset jännitteet ovat vesittyneet niin, että ei ole ollut selvää, mikä

¹⁵ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Lausunto rekisteröidystä parisuhteesta 3/2009; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliittolain muutokseen 5/2017; Kannanotto seksuaalietikkaan 1/2021.

¹⁶ Ahonen & Vuola 2015, 7.

¹⁷ Vuola 2015, 37.

uskonnon ulottuvuus on kyseessä.¹⁸ Sekä feministiteologia että sekulaari feministinen teoria ovat keskittyneet uskonnon ylätasoihin, kuten oppeihin, pyhiin teksteihin, instituutioihin tai uskonnon rooliin yhteiskunnassa, jolloin eletty uskonnollisuus ja tavallisten ihmisten tulkinnat ja käsitykset ovat jääneet vähemmälle huomiolle.¹⁹

Nykytutkimuksessa sukupuolentutkimus ja uskonnontutkimus risteävät erityisesti identiteettitutkimuksessa, jossa yhdistyy seksuaaliset ja uskonnolliset tilat ja identiteetit sekä eletty ja koettu uskonnollisuus ja henkisyys.²⁰ Myös kriittisten näkökulmien, kuten dekoloniaalisen ja feministisen teorian lisääntyminen ovat vaikuttaneet uskontodiskurssien tutkimiseen.²¹ Nykyisessä uskonnontutkimuksessa on yhä enenevässä määrin huomioitu sukupuolentutkimukselliset näkökulmat, kuten eri intersektioiden risteäminen uskonnon kontekstissa sekä hyödynnetty queer-teoriaa. Queer-teorian²² kehittyminen on lisännyt seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä ja heidän asemaansa koskevaa tutkimusta. Queer- ja transtutkimus ovat suoraan kytköksissä kulttuurisiin, sosiaalisiin ja poliittisiin teemoihin ja auttavat ymmärtämään monimutkaisia seksuaalisuuden, sukupuolen ja kehollisen diversiteetin ilmentymiä monissa uskonnollisissa perinteissä.²³ Queer-teorian läpäisemä uskonnontutkimus pyrkii paikantamaan niitä merkityksiä, joita uskonnolla on queer-ihmisten elämässä ja toisaalta tarjoamaan analyyttisiä työkaluja tutkia vallan, ruumiin ja normatiivisuuden dynamiikkoja.²⁴

Feministiseen tutkimusotteen hedelmänä voidaan pitää kontekstiherkkyttä, käsitteiden monisyisyyden ja ilmiöiden monimuotoisuuden ja prosessiluonteen tunnustamista, subjekti/objekti -jaottelun purkamista ja tutkimuksen vallankäytön problematisointia, mikä nousee keskeiseksi myös uskontotieteen kentällä tehdyssä tutkimuksessa.²⁵ Feministiset ja dekoloniaalit teoriat ovat sekä kritisoineet että rikastuttaneet esimerkiksi uskontodiskurssien tutkimusta.²⁶ Queer tutkimusta uskontotieteen kentällä luonnehtii Melissa Wilcoxin mukaan

¹⁸ Ahonen & Vuola 2015, 13.

¹⁹ Vuola 2015, 37.

²⁰ Esim. Wilcox 2009.

²¹ Hjelm, 2021, 14.

²² Queer-teorialla viitataan tutkimussuuntaukseen, jossa tutkimus painottuu sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen aseman tarkasteluun. Queer-teoriassa asetetaan kyseenalaiseksi käsitykset kiinteästä seksuaali-identiteetistä, kahdesta sukupuolesta sekä yleisimmin normeista ja poikkeavuuden käsitteistä (Ahola & Vuola 2015, 19.).

²³ Wilcox 2021, vii.

²⁴ Wilcox 2021, viii.

²⁵ Esim Duelli Klein 1983, 91–98; Stanley & Wise 1993; Koivunen & Liljeström 1996, 273.

²⁶ Hjelm 2021, 14.

luovuus, intersektionaalisuus ja kompleksisuus.²⁷ Queer- ja transtutkimus uskontotieteessä pyrkii tarkastelemaan ilmiöitä normatiivisten käsitysten ulkopuolelta, uusista perspektiiveistä. Pyrin tutkimuksessani käymään jatkuvaa dialogia sukupuolentutkimuksen ja uskontotieteen välillä ja näkemään sekä seksuaalisuuden että uskonnon moninaisina ilmiöinä, joihin kuuluu niin valtaa kuin toimijuutta, haavoittuvuutta ja loukkauksen mahdollisuuksia. Tutkimuksessani uskonto paikantuu sekä helluntailaisuuteen instituutioina, helluntaiseurakuntien ylläpitämiin käytänteisiin, uskomuksiin, moraalikäsitelmiin ja yhteisön valtasuhteisiin, että helluntailaisten elettyyn uskonnollisuuteen, jossa toimijuus on korostettuna.²⁸

Tässä luvussa nostan esiin aiempaa tutkimusta, jossa on käsitelty hengellistä väkivaltaa ja seksuaalivähemmistöjä osana kristillisperäisiä yhteisöjä sekä paikannan oman tutkimukseni aiempaan aihetta sivunneeseen tutkimukseen. Uskonnollisten yhteisöjen suhteesta homoseksuaalisuuteen on tehty jonkin verran tutkimusta Suomessa ja tutkimus on keskittynyt lähinnä evankelisluterilaisen kirkon piirissä toimiviin ja sen ulkopuolisiin liikkeisiin. Aiemmissa tutkimuksissa on käsitelty hengellisen väkivallan syitä ja seurauksia ja pohdittu kristinuskon opillisten lähtökohtien ja Raamatun suhdetta hengelliseen väkivaltaan kristillisissä yhteisöissä.²⁹ Aini Linjakumpu on tutkinut moniulotteisesti hengellisen väkivallan ilmenemismuotoja 2000-luvulta lähtien. Hänen tutkimuskohteensa ovat kohdistuneet erityisesti Jehovan todistajien ja vanhoillislestadiolaisuuden yhteisöissä esiintyneisiin hengellisen väkivallan muotoihin, kuten uskonnollisten yhteisöjen suhteeseen suvunjatkamiseen ja ehkäisykieltoihin, lasten hyväksikäyttöön uskonnollisten yhteisöjen sisällä sekä homoseksuaalisuuteen uskonnollisissa yhteisöissä.³⁰

Aila Ruoho taas on tutkinut Jehovan todistajien, vanhoillislestadiolaisten sekä Koivuniemen kultin toiminnassa esiintyvää hengellistä väkivaltaa pro gradu -tutkielmassaan (2010) ja teoksessaan *Päästä meidät pois pelosta* (2013). Vaikka tutkimuksissa hengellinen väkivalta on keskeisessä roolissa uskonnollisten yhteisöjen sisällä, seksuaalivähemmistöihin kuuluvien toimijuuden tarkastelu helluntaiseurakunnissa on jättänyt tutkimusaukon. Tässä tutkimuksessa hengellinen väkivalta liittyy homoseksuaalisuuteen ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien

²⁷ Wilcox 2021, 33.

²⁸ McGuire 2008, 196; Ahonen & Vuola 2015, 15.

²⁹ Linjakumpu 2015, 18–19.

³⁰ Ks. Lapin yliopisto. Aini Linjakumpu tutkimustulokset.

ihmisten toimijuuden rajoittamiseen helluntaiseurakunnissa. Nojaan tässä tutkimuksessa Aini Linjakummun hengellisen väkivallan tutkimukseen ja teoretisointeihin.

Seksuaalivähemmistöjä, seksuaalista toimijuutta ja uskonnollisia yhteisöjä sivuavia opinnäytetöitä, pro gradu -tutkielmia ja väitöskirjoja löytyy jonkin verran niin Suomesta kuin kansainväliseltäkin tutkimuskentältä. Tuorein aiheesta julkaistu tutkimus on Tommi Törnroosin IsoKirja -opiston MA-päätötutkielma *Seksuaalivähemmistöt helluntaiseurakunnassa* (2023). Törnroosin tutkielmassa käsittely painottuu helluntaiseurakuntiin kuuluvien seksuaalivähemmistöjen kokemusmaailmoihin, erityisesti yhteisöllisyyteen sekä hyvien ja huonojen kokemusten kategorisointiin helluntaiseurakunnissa. Myös Laura Lamminsivu on julkaissut opinnäytetyön *Joku muu saa päättää ketä rakastaa: seksuaalivähemmistöön kuuluvien kokemuksia hengellisestä väkivallasta* (2020), jossa on tutkittu hengellisen väkivallan kohdistumista seksuaalivähemmistöihin Suomessa. Anita Sipilä on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan *Kuuluako vai eikö kuulua – Diskurssianalyysi seksuaalivähemmistöjen kokemuksista karismaattisissa kristillisissä yhteisöissä* (2023) seksuaalivähemmistöjen kuulumista karismaattisiin kristillisiin yhteisöihin omaelämäkerrallisia kertomuksia analysoimalla. Vaikka tässä tutkimuksessa seksuaalivähemmistöihin kuuluvien kokemukset, hengellinen väkivalta ja uskonnolliseen yhteisöön kuulumisen nousevat merkittäviksi teemoiksi, tarkastelu on painottunut seurakunnissa tuotettuihin homoseksuaalisuuden diskursseihin, seksuaalivähemmistöön kuuluvien toimijuuden kokemuksiin sekä niiden yhteenliittoumiin.

Väitöstason tutkimusta herätyskristillisyyttä ja homoseksuaalisuutta sivuavista aiheista ovat tehneet muun muassa Teemu Ratinen (2014, 2015) ja Eetu Kejonen (2014). Teemu Ratinen on julkaissut väitöskirjan *Torjuttu Jumalan lahja: yksilön kamppailu häpeällistä seksuaalisuutta vastaan* (2014), jossa tarkastellaan seksuaalisuuden, uskonnon ja häpeän yhteenliittymiä ja vuorovaikutusta laajassa kirjoitelma-aineistossa. Myöhemmässä teoksessaan *Synnistä Jumalan lahjaksi: Muuttuva seksuaalisuus ja usko* (2015) Ratinen tarkastelee seksuaalisuuden yksilöllistä kokemusta uskonnollisuuden ja häpeän tunteen kautta, sivuten seksuaalista subjektiutta ja toimimisen mahdollisuuksia. Ratisen tutkimuksissa häpeä muodostuu yhteisöissä määritetyn oikeanlaisen seksuaalisuuden toimeenpanijaksi. Eetu Kejonen on käsitellyt väitöskirjassaan *Sexualitet i en brytningstid en etisk analys av två finländska väckelserörelsers syn på samhälle, kyrka och homosexualitet åren 1970–2011* (2014)

vanhoillislestadioilaisuuden sekä herännäisyyden suhdetta homoseksuaalisuuteen, hengellistä häpeää sekä laajemmin yhteiskunnallisia arvoilmaston muutoksia.

Teemu Mantsinen on tarkastellut helluntailaisuutta yksilön valintoihin vaikuttavana uskontokulttuurina, erityisesti luokka-asemiin asettumisena väitöskirjassaan *Helluntailaiset luokkakuvassa: Uskontokulttuuri ja yksilön luokka-asema Turun Helluntaiseurakunnassa* (2014). Tutkimukseni sivuaa temaattisesti Ratisen ja Kejosen tutkimuksia, sillä tarkastelun kohteena ovat yksilön seksuaalinen toimijuus sekä häpeä toimijuuteen vaikuttavana tunteena. Lisäksi olen hyödyntänyt Teemu Mantsisen tutkimusta helluntailaisuudesta kokemuksellisenä ja diskursiivisena uskontokulttuurina, joka vaikuttaa yksilön valintoihin sekä opetuksiin hyväksytyistä elämäntyyleistä.

Kansainvälisesti tutkimus on keskittynyt laajemmin seksuaalisuuden ja uskontojen risteymäkohtiin. Esimerkiksi uskontososiologi Andrew Kam-Tuck Yipin ja sosiologi Alex Toftin toimittamassa teoksessa *Bisexuality, Religion and Spirituality: Critical Perspectives* (2020) ja Andrew Kam-Tucki Yipin ja Sarah-Jane Pagen toimittamassa teoksessa *Religious and Sexual Identities: a Multi-Faith Exploration of Young Adults* (2013) syvennyttään uskonnon ja seksuaalisuuden tematiikkaan. Myös uskontotieteilijä Heather Shipley ja uskontososiologi Sarah-Jane Page ovat tutkimusprojekteissaan tarkastelleet uskonnollisten ja seksuaalisten identiteettien yhteensovittamista. Teoksessaan *Religion and Sexualities: Theories, Themes and Methodologies* (2020) he käsittelevät uskonnon ja seksuaalisuuden risteymäkohtia ja metodologiaa esimerkiksi identiteetin, kontrollin, tilallisuuden ja ruumiillisuuden tematiikkaa tarkastellen.

Uskontotieteilijä Melissa Wilcoxin teoksessa *Queer Religiosities: An Introduction to Queer and Transgender Studies in Religion* (2021) queer-teoriaa heijastetaan moniulotteisesti uskontotieteen tutkimuskentälle ja fenomenologisten metodien avulla nostetaan esiin HLBTQI+ -identiteettejä osana uskonnollisia yhteisöjä. Teos läpäisee yhteisöjen, keskusteluiden, käytäntöjen, identiteettien sekä vallan ja politiikan teemat, jotka myös risteävät teoksessa. Wilcox nostaa esiin uusia tapoja ymmärtää queer ja uskonto, erityisesti näkemällä ne enemmän toisilleen rinnakkaisina ilmiöinä, kuin vastinpareina. Wilcox esittää myös, kuinka seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat uskonnollisten yhteisöjen jäsenet saattavat kokea syrjintää niin uskonnollisissa yhteisöissä kuin valtavirran HLBTQI+ -liikkeen piirissä. Koska tässä tutkimuksessa keskeiseksi nousevat seksuaalisen ja uskonnollisen identiteetin

yhteensovittaminen sekä uskonnolliseen yhteisöön kuuluminen ja toimimisen mahdollisuudet helluntaiseurakunnissa, olen ammentanut identiteettien teoretisointeja Melissa Wilcoxin ja Andrew Kam-Tucki Yipin ja Sarah-Jane Page tutkimuksista.

Helluntailaisuutta ja homoseksuaalisuutta koskeva tutkimus on painottunut erityisesti Afrikassa kasvavaan kristillisperäiseen ja helluntai-karismaattiseen liikehdintään. Adriaan van Klinken on tarkastellut homoseksuaalisuutta osana nationalismin ja seksuaalisuuden politiikkaa siirtomaavallan jälkeisessä Afrikassa tutkimusartikkeleissaan ‘Gay rights, the devil and the end times: public religion and the enchantment of the homosexuality debate in Zambia’ (2013), ‘Homosexuality, Politics and Pentecostal Nationalism in Zambia’ (2014) ja ‘Reimagining Christianity and Sexual Diversity in Africa’ (2021) sekä teoksessa *Kenyan, Christian, Queer: Religion, LGBT Activism, and Arts of Resistance in Africa* (2019). Adriaan van Klinken on tarkastellut erityisesti helluntainationalismia Sambiassa ja niitä poliittisia ja moraalisia diskursseja, joissa homoseksuaalisuuden katsotaan muodostuvan uhaksi kansakunnan puhtaudelle. Hän nostaa esiin myös vaihtohtoisen narratiivin tarkastella tapoja, joissa uskonto esiintyy myös HLBTQI+ -aktivismin kriittisenä kohteena sekä avaa näkökulmia kristinuskon ja queer-aktivismin väliseen suhteeseen ja tulevaisuuteen Afrikassa. Myös Clara Marljin Meijer on julkaissut väitöskirjan *The negotiation of sexuality and religion among sexual minorities in Ghana* (2022), jossa käsitellään seksuaalista stigmaa ja seksuaalivähemmistöjen toimijuutta, kokemuksia ja uskonnollisuutta Ghanassa.

Näkökulmat homoseksuaalisuuden ja helluntailaisuuden tarkastelussa ovat olleet myös inklusiivisuutta ja osallisuutta korostavia. Ellen Lewin on tarkastellut radikaalia inklusiivisuutta ja HLBTQI+³¹ yhteisön tukemisesta helluntailaisessa Fellowship of Affirming Ministries yhteisössä teoksessaan *Filled with the Spirit: Sexuality, Gender, and Radical Inclusivity in a Black Pentecostal Church Coalition* (2018). Hän nostaa tarkkanäköiseen tarkasteluun rodun, sukupuolen ja seksuaalisuuden risteymät, jotka nivoutuvat helluntailaiseen henkisyteen ja uskoon Fellowship of Affirming Ministries yhteisössä. Myös William Kayn ja Stephen Huntin tutkimusartikkelissa ‘Pentecostal churches and homosexuality’ (2015) tarkastellaan

³¹ HLBTQI+ on lyhenne, joka kattaa homot,lesbot, biseksuaalit, transsukupuoliset, queer ihmiset, intersukupuoliset sekä identiteettiään kyseenalaistavat. Plus merkki viittaa moniin itse-identifikaation muotoihin, joka kattaa seksuaalisuuden tai sukupuolen kirjon ihmisiä, jotka eivät ole heteroseksuaaleja tai cis-sukupuolisia.

helluntaikirkkojen suhdetta homoseksuaalisuuteen sekä pohditaan tulevaisuuden näkymiä inklusiivisempiin toimintamalleihin globaalissa helluntailaisuudessa.

Uskonnollisia yhteisöjä ja seksuaalieettisiä kysymyksiä sivunnut tutkimuskirjallisuus on nostanut esiin mahdollisuuksia ottaa mukaan yhteiskunnassa marginalisoidut vähemmistöt ja tarjota erityistä tukea seksuaalivähemmistöihin kuuluville uskonnollisissa yhteisöissä. Toisaalta tutkimuskirjallisuus on paljastanut hengellisen väkivallan ilmentymiä ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää syrjintää uskonnollisten yhteisöjen sisällä. Vaikka mikään uskonnollinen traditio ei ole vain alistava, monet uskonnolliset perinteet ovat kytköksissä seksuaalisuuden normittamiseen³².

Tutkimukseni paikantuu uskonnollisista yhteisöistä ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista ihmisistä tehdyn tutkimuksen jatkumoon. Samalla tutkimukseni tarjoaa uskontotieteellisen näkökulman laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun seksuaalisuuden kontrolloinnin ja uskonnollisten yhteisöjen risteymäkohdista. Tutkimukseni pyrkii vastaamaan tutkimusaukkoon, joka paikantuu helluntaiseurakunnissa tuotettujen homoseksuaalisuutta koskevien diskurssien ja koetun toimijuuden suhteisuuteen. Seksuaalivähemmistöjen kokemuksia tarkastellaan aiemmasta tutkimuksesta poiketen toimijuuden näkökulmasta, mikä mahdollistaa myös toimijuutta rajaavien käytäntöjen ja hengellisen väkivallan muotojen havaitsemisen helluntaiseurakunnissa. Tutkimuksessani korostuvat kokemukset, toimijuus ja diskurssit ja nämä käsitteet nousevat tutkimuksen keskiöön, toimivat tulkinnan välineinä ja ohjaavat tutkimusaineiston analyysia.

³² Ahonen & Vuola 2015, 12.

2 Helluntailaisuus

2.1 Helluntailaisuuden kenttä

Helluntaiherätys eli helluntailaisuus on maailmanlaajuisesti nopeimmin levinnyt ja nopeimmin kasvava kristillisperäinen liike.³³ Helluntailiikkeen kannatus on kasvanut erityisesti Etelä-Afrikassa, jossa helluntaiherätyksen piiriin kuuluu noin 41,1 miljoonaa ja Latinalaisessa Amerikassa, jossa helluntailaisuudella on noin 32,4 miljoonaa kannattajaa.³⁴ Siinä missä helluntailaisuus kasvaa globaalissa etelässä, Euroopassa sen kannatus on pysynyt suhteellisen vähäisenä ja kasvu maltillisena.³⁵ Vuoden 2000 kartoituksen mukaan helluntailaisia, uuskarismaattisia tai karismaattisia liikkeitä edustavia kristittyjä oli Euroopassa yli 37 miljoonaa.³⁶ Nykypäivänä globaalien helluntailiikkeen piiriin kuuluu laskentatavasta ja lähteestä riippuen noin 200–600 miljoonaa henkilöä.³⁷ Kristinuskon tulevaisuutta kartoittaneen Philip Jenkinsin mukaan vuoteen 2050 mennessä helluntailaisten määrä saavuttaa miljardin rajan.³⁸ Globaalien helluntailaisuuden nousun ja tulevaisuuden lukemien ennustaminen on kuitenkin monimutkaista ja epävarmaa demografisten, geopoliittisten ja ideologisten tekijöiden vaikuttaessa uskonnolliseen liikehdintään myös tulevaisuudessa.³⁹ Helluntailaisuus on kuitenkin muodostunut merkittäväksi kristilliseksi traditioksi, jonka arvioidaan tulevan keskeiseksi osaksi tulevaisuuden kristinuskoa.

Helluntaiherätyksen historia ulottuu 1800- ja 1900-luvun vaihteen Los Angelesin Azusa-kadun herätykseen.⁴⁰ Helluntaiherätys on rakentunut kristillisperäisten, erityisesti protestanttisten traditioiden pohjalle ja saanut vaikutteita metodisti- ja baptistiliikkeistä sekä pyhityskristillisyydestä. Helluntaiherätys muodostui itsenäiseksi liikkeekseen muiden vapaakristillisten liikkeiden tavoin protestanttisten kirkkojen suhtauduttua helluntailaiskarismaattisuuteen varauksellisesti.⁴¹ Alkuaikojen helluntaiherätystä on luonnehtinut vahva karismaattisuus, kuten kielillä puhuminen, sairaiden parantaminen

³³ Mäkilä 2010, 11; Andersson 2010, 15.

³⁴ World Data. Pentecostalism 2024.

³⁵ Atkinson 2020, 252.

³⁶ GloPent. European Research Network on Global Pentecostalism. Europe.

³⁷ World Data. Pentecostalism 2024.

³⁸ Jenkins 2007,9.

³⁹ Kay 2020.

⁴⁰ Mantsinen 2014, 6; Ahonen 1994 15–24; Heino 2002, 83–85; Miller & Yamamori 2007, 18.

⁴¹ Melton 2005, 60–61.

kokouksissa ja voimakas yhteyden kokemus helluntaiherätyksen jäsenten välillä. Alkuvaiheessa helluntailiike vetosi erityisesti sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa oleviin ihmisiin, eikä erontekoa tehty esimerkiksi etnisyyden tai sukupuolen perusteella. Yhä nykypäivänä helluntailiikkeet vetävät puoleensa ihmisiä moninaisista taustoista ja lähtökohdista ja sisältävät samoja karismaattisia piirteitä⁴².

Nykypäivänä helluntailaisuus kuuluu kristinuskon protestanttisiin vapaisiin suuntiin. Koska helluntailaisuus on laajalle levinnyt uskonnollinen liike, se on monipuolinen niin sisältä kuin ulkoapäin, minkä vuoksi voidaan puhua myös helluntailaisuuksista (*pentecostals*) kuvaamaan helluntailiikkeen monimuotoisuutta globaalissa kontekstissa.⁴³ Koska helluntailaisuuden eri suuntia on satoja ympäri maailmaa, helluntailaisuutta voidaan pitää pirstaloituneena dogmien kokonaisuutena. Huolimatta siitä, että helluntailaisten kirkkojen sisällä on merkittäviä eroja, tuhannet erilaiset kirkot voivat lukeutua helluntailaisiksi niiden jakamien piirteiden, teologian ja eetoksen perusteella.⁴⁴ Teologi Walter Hollenwegerin mukaan helluntailaisuuksia yhdistää globaalisti helluntailaisuuden luonne sekä tapa tehdä teologiaa kokemuksiin, ekumeniaan ja avoimiin suullisiin muotoihin pohjautuen.⁴⁵

Helluntailaisuus on perinteisesti jaettu klassiseen helluntaiherätykseen, karismaattiseen helluntaiherätykseen sekä uuskarismaattisuuteen^{46,47} Laskutavasta ja määrittelystä riippuen klassisiin helluntaikirkkoihin kuuluu noin 65–115 miljoonaa kristittyä.⁴⁸ Karismaattiseen helluntailaisuuteen kuuluu taas noin 180–300 miljoonaa ihmistä.⁴⁹ Uuskarismaattiseen helluntailaisuuteen lasketaan kuuluvaksi esimerkiksi Afrikan itsenäiset kirkot sekä muut helluntailais-karismaattisen henkisyyden piirissä toimivat kirkot, joiden lukumäärä liikkuu 300 miljoonassa.⁵⁰ Vaikka klassisessa helluntailaisuudessa, karismaattisessa helluntailiikkeessä ja helluntailaisuutta muistuttavissa liikkeissä on historiallisia, teologisia ja kulttuurisia eroja, ne pitävät sisällään merkittäväksi muodostuneet, helluntailaisuutta määrittävät ominaisuudet.

⁴² Mäkilä 2010, 17–20.

⁴³ Andresson 2010, 13, 15; Mantsinen 2014, 5.

⁴⁴ Andersson 2010, 15.

⁴⁵ Mantsinen 2014, 7; Hollenweger 1997, 329.

⁴⁶ Käytetään myös nimitystä neo-pentecostals.

⁴⁷ Andersson 2010, 15, 17.

⁴⁸ Burgess 2002, 286; Kärkkäinen 2005, 302.

⁴⁹ Mäkinen 2010, 21.

⁵⁰ Burgess 2002, 286–287; Kärkkäinen 2005, 302–303.

Monia helluntailaisuuden suuntauksia luonnehtii usko Pyhään Henkeen sekä hengellisten lahjojen, eletyn uskon, raamatullisuuden, yleisen pappeuden, henkilökohtaisen uskonratkaisun ja pelastuskäsityksen korostaminen.⁵¹ Diskursiivisena uskontona helluntailaisuudessa merkittäviksi nousevat myös kielen strategiat.⁵²

Helluntaiherätystä tutkineen kulttuuriantropologi Andre Droogersin mukaan jaettuja, yleisiä piirteitä ja teologisia kategorioita monikansallisessa helluntailaisuudessa ovat Pyhän Hengen, uudelleen syntymisen ja dualistisen maailmankatsomuksen keskeinen painotus⁵³. Pyhän Hengen painotus sisältää hurmoksellisuuden, kuten kielillä puhumisen ja armolahjat. “Uudelleen syntymisessä” tai kääntymisen kokemuksessa yksilö otetaan osaksi helluntailaista yhteisöä ja siinä korostuu usein henkilökohtainen uskonratkaisu. Dualistisessa maailmankatsomuksessa erotetaan kirkko ja maallinen, paha ja jumalallinen toisistaan⁵⁴. Helluntailaisuudessa on perinteisesti korostettu ihmiskunnan jakautumista Jumalan seurakuntaan, johon kuuluvat kastetut ja ulkopuoliseen maailmaan, joka ei tunne Kristusta.⁵⁵

2.2 Helluntailaisuus Suomessa

1900-luvun alussa helluntailaisuus rantautui Suomeen Norjasta metodistipappi Thomas Ball Barratin mukana.⁵⁶ Suomessa helluntaiherätystä luonnehti karismaattiset piirteet, kuten Pyhän Hengen ilmentymiset, kielillä puhumiset, profetoinnit. Vuonna 1915 Helsinkiin perustettiin ensimmäinen helluntaiseurakunta. Ensimmäinen helluntailaisuuden jakautuminen tapahtui, kun Helluntaiystävät erosi helluntailaisuuden vakiintunutta seurakuntamallia kannattaneesta pääsuuntauksesta vuonna 1920.⁵⁷ Toinen jakautuminen Vapaaseen helluntaiherätykseen tapahtui vuonna 1960, mutta liike palasi takaisin helluntailaisuuden pääsuuntaukseen vuonna 1980.⁵⁸ Helluntailaisuuden kasvu on ollut voimakkainta 1970–1980-lukujen aikana Suomessa. Liikkeen kasvuun on vaikuttanut karismaattisena pidetyn saarnamiehen Niilo Ylivainion

⁵¹ Ks. Andersson 2010, 2017; Kärkkäinen, 2005.

⁵² Mantsinen 2014, 8.

⁵³ Droogers 2001, 44–46.

⁵⁴ Andersson 2010,21; Droogers 2001, 44–46.

⁵⁵ Mäkilä 2010, 53.

⁵⁶ Mantsinen 2014, 18.

⁵⁷ Helluntailaisuus jakaantui helluntaiystäviin ja helluntaiseurakuntiin, sillä liikkeen sisällä nousi erimielisyys ehtoolisuuskysymyksestä kun Helluntaiystävät kiistivät kaikki järjestäytymisen muodot. Kuitenkin helluntaiystävien verkosto tyrehtyi 1980- luvulle tultaessa. (Ahonen 1994, 106–147).

⁵⁸ Kärkkäinen 2005, 311–312.

toiminta.⁵⁹ Vuonna 2003 Suomen helluntaikeräyksen alle rekisteröitiin Suomen Helluntaikirkko, johon osa helluntaiseurakunnista kuuluu. Suomen Helluntaikirkko on helluntaiseurakuntien valtakunnallinen järjestö, jonka alle kuului 89 jäsenseurakuntaa vuoden 2023 lopussa ja 12 751 henkilöjäsentä vuosien 2022–2023 välillä.⁶⁰ Kaikki helluntaiseurakunnat tai helluntailaiset eivät kuitenkaan kuulu Suomen Helluntaikirkkoon esimerkiksi teologisten, historiallisten tai organisatoristen syiden vuoksi. Helluntaisuus on yhä Suomessa kasvava liike, jonka piiriin kuului noin 50 000 ihmistä vuonna 2019.⁶¹

Suomessa helluntaiseurakunnissa järjestetään viikoittain erilaista toimintaa jumalanpalveluksista rukoushetkiin, kokouksiin ja kerho- ja pienryhmätoimintaan.⁶² Helluntaisuuden vahva eskatologinen painotus on vaikuttanut merkittävästi missiohenkisyys, lähetystyön sekä Jumalan työn jakamisen periaatteiden taustalla.⁶³ Myös Suomessa helluntaisuuden kulmakivinä toimivat hengelliset kokemukset, spiritualiteetti, Pyhällä Hengellä täytyminen, yleinen pappuus, kristitty käytännön elämä, oppi jumalallisesta parantumisesta, henkilökohtainen uskonratkaisu sekä siihen kuuluva parannus. Henkikaste⁶⁴ on merkittävä osa helluntaisuuden traditiota, sillä sen uskotaan olevan yhteydessä uskonnolliseen sekä karismaattiseen kokemukseen, kuten profetoimiseen tai kielillä puhumiseen uskoontuloon jälkeen.

Viimeisen 50 vuoden aikana myös moniäänisyys on kasvanut helluntaiseurakuntien sisällä ja helluntaisuus on hajaantunut erinäisiin liikkeisiin.⁶⁵ Tässä tutkimuksessa en erittele tai painota erikseen helluntaisuuden eri suuntauksia, sillä tutkimus on painottunut enemmän seurakuntiin kuuluneiden kokemuksiin kuin itse liikkeisiin tai niiden teologiaan. Ymmärrän myös, että Suomen sisällä helluntaiseurakuntien toiminta saattaa poiketa huomattavasti toisistaan, jolloin ei voida tehdä yksinkertaistuksia helluntaiseurakuntien käytännöistä tai toimintamalleista. Lisäksi erilaisten liikkeiden, kirkkojen ja yhteisöjen taksonominen määrittely on yksinkertaistavaa ja jää usein puutteelliseksi ilmiön ymmärtämisessä ja empiirisessä tutkimuksessaan.⁶⁶ Haastattelut, jotka käsittelevät helluntaiseurakuntiin

⁵⁹ Heino 1997, 86.

⁶⁰ Suomen Helluntaikirkon vuosikertomus 2023; Suomen Helluntaikirkko kotisivut. Seurakunnat.

⁶¹ Suomen Helluntaikirkko kotisivut. Historia

⁶² Kärkkäinen 2005, 314–315.

⁶³ Kärkkäinen 2005, 312–313.

⁶⁴ Henkikasteella tarkoitetaan hengellistä kokemusta, jossa saadaan Pyhän Hengen kaste.

⁶⁵ Mäkilä 2010; 2020, 66–73.

⁶⁶ Andersson 2010, 16.

kuuluneiden kokemuksia, kuvaavat helluntaiseurakuntia eri aikoina. Esimerkiksi 1900-luvun klassinen helluntailaisuus ja 2000-luvun uuskarismaattinen helluntailaisuus poikkeavat huomattavasti toisistaan, jolloin ei voida puhua helluntailaisuudesta, jossa on yhtenevät toimintatavat.⁶⁷

⁶⁷ Mäkilä 2010, 11–14.

3 Seksuaalisuuden terminologia

3.1 Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalisuuteen liittyvän terminologian avaaminen on olennaista, sillä se kytkeytyy olennaisesti niihin tapoihin, joilla helluntaiseurakunnissa käsitteellistetään, normitetaan ja säädellään seksuaalisuutta ja sen toteuttamista. Taustoitan tulevissa luvuissa seksuaalisuuden teoretisointeja ja seksuaalivähemmistöihin liittyvää terminologiaa sekä määrittelen sen, miten seksuaalisuuden ymmärrän tämän tutkimuksen valossa. Seksuaalisuutta voidaan pitää poikkitieteellisenä ja moniulotteisena käsitteenä, joka pitää sisällään useita eri näkökulmia ja määritelmiä, minkä takia sen täsmällinen määrittelemine on hankalaa. Perinteisesti seksuaalisuus (*sexuality*) on nähty biologis-evolutiivisena ilmiönä⁶⁸ tai sosiaalisen konstruktionismin kautta.⁶⁹ Psykologiset seksuaalisuuden selitysmallit korostavat seksuaalisuutta perusviettinä, mikä kytkeytyy ihmisen sosiaaliseen käyttäytymiseen, ja se nähdään intrapsykkisenä ilmiönä. Kulttuurien tutkimuksen piirissä seksuaalisuus on sen sijaan nähty kulttuurisen ymmärryksen kautta enemmän kuin biologisina perustarpeina.⁷⁰ Sosiologisten määritelmien mukaan seksuaalisuus on erilaisia ilmentymiä, merkityksiä ja muotoja saava ilmiö, joka linkittyy ihmisen olemiseen kulttuurisissa konteksteissa.⁷¹ Tässä tutkielmassa tarkastelen seksuaalisuutta yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti tuotettuna sukupuolen ulottuvuutena ja sosiaalisina konstruktioina, erottamatta sitä kuitenkaan biologista.⁷²

Seksuaalisella suuntautumisella tarkoitetaan ominaisuutta, mikä määrittelee sen, kehen henkilö tuntee emotionaalista tai eroottista vetovoimaa, ja se määrittyy yleisesti oman sukupuolikokemuksen ja tunteiden kohteen perusteella.⁷³ Homoseksuaalisuus viittaa seksuaaliseen ja / tai emotionaaliseen kiinnostukseen samaa sukupuolta oleviin tai

68 "Ihmisen seksuaalisuus pohjautuu biologiseen, neurologiseen sekä hormonaaliseen perustaan" (Mustonen 2017, 31).

69 "Sosiaalisesti ja kielellisesti muodostunut seksuaalisuus ymmärretään yhteiskunnallisena ilmiönä" (Mustonen 2017, 31).

70 Mustonen 2017, 31–32.

71 Leigh Pigg 2005, 7–8;34.

72 Lappalainen 1996, 209.

73 Setan kotisivut. Sateenkaarisanasto.

muunsukupuolisiin⁷⁴ ja se toimii myös kattokäsitteenä kuvaamaan homojen, lesbojen, bi- ja panseksuaalien seksuaalista suuntautumista. ‘Homo’ käsitteellä viitataan usein kapeammin kuvaamaan miehiksi tai muunsukupuolisuuteen identifioituvia, miehistä tai muunsukupuolisista emotionaalisesti tai seksuaalisesti kiinnostuneita henkilöitä. Lesbolla taas viitataan naiseksi tai binäärin ulkopuolelle identifioituvaan henkilöön, joka kokee emotionaalista tai seksuaalista vetovoimaa naisia tai muunsukupuolisia kohtaan.⁷⁵ Biseksuaalisuus kuvaa ihmisiä, jotka kokevat emotionaalista ja/tai seksuaalista vetovoimaa samaa ja eri sukupuolta olevia kohtaan, kun taas panseksuaalit kokevat emotionaalista ja/tai seksuaalista vetovoimaa ihmisiä kohtaan sukupuolesta riippumatta, jolloin määrittely irtautuu enemmän sukupuolten binäärisyydestä.⁷⁶ Bi- ja panseksuaalisuuden termit ovat myös osittain päällekkäisiä.⁷⁷

Queer-termillä on poliittisempi kaiku ja se toimii myös akateemisena ajattelumallina, joka asettaa kyseenalaiseksi yhteiskunnan seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoleen liittyviä normeja. Samalla queer kuvaa identiteettejä, jotka irtautuvat seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen määrittelyistä. Monet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset kokevat homoseksuaali-termin rajaavana ja medikalisoituna, ja käyttävät sen sijaan termiä queer.⁷⁸ Sukupuoli ja seksuaalisuus voidaan myös nähdä toisiinsa limittyvinä alueina.⁷⁹ Koska seksuaalisuuden kirjo on moninainen, lokeroiminen homoihin, biseksuaaleihin ja heteroihin on rajaavaa ja ihmistä voidaan ajatella seksuaalisena olentona, jonka seksuaalisuus ilmenee liikkuvana ja joustavana. Myös seksuaalista suuntautumista kuvaavat käsitteet ovat muuttuvia ja liikkeessä olevia ja niitä käytetään päällekkäin ja vaihtelevasti kontekstin mukaan, niin identifioitumisen kuin erottautumisen välineinä.

Sosiaaliset suhteet, seksuaalinen halu sekä sukupuoli kätkevät sisälleen identiteettejä, valtaa, rakenteita ja merkityksiä.⁸⁰ Robert Padgugin mukaan seksuaalisuus perustuu normatiivisiin kategorioihin, jotka yhteisöt luovat ja ihmiset toimiessaan vuorovaikutussuhteissa toistensa

⁷⁴ Muunsukupuolisuudella tarkoitetaan henkilöä, joka on sukupuoli-identiteetiltään jotain muuta kuin mies tai nainen. Muunsukupuolisuus toimii kattokäsitteenä kuvaamaan ei-binäärisiä sukupuoli-identiteettejä, kuten sukupuoleton, gender fluid tai gender queer. (Setan kotisivut. Sateenkaarisanasto).

⁷⁵ Setan kotisivut. Sateenkaarisanasto.

⁷⁶ Wilcox 2021, 22; Setan kotisivut. Sateenkaarisanasto.

⁷⁷ Setan kotisivut. Sateenkaarisanasto.

⁷⁸ “Many – – choose less medicalized terms that describe their identities as part of whole people – – “queer person,” “gay man,” “transgender woman,” “nonbinary human being,” (Wilcox 2021,2)

⁷⁹ Lappalainen 1996, 212.

⁸⁰ Mustonen 2017, 31.

kanssa, luovat seksuaalisuuden käsitteen⁸¹. Se, mitä “homoseksuaalisuudella” tai “heteroseksuaalisuudella” tarkoitetaan, on riippuvainen ajasta, kulttuurista ja niiden raameissa annetuista merkityksistä, jolloin voidaan puhua sosiaalisista konstruktioista, joilla on todellisia vaikutuksia yhteiskunnallisella ja yksiötasolla.⁸² Kun länsimaissa on alettu puhua seksuaalisuudesta, on pitänyt määritellä normin mukainen, “normaali” ja epänormaali. Vastakkainasettelu on pitkään vaikuttanut kulttuurissamme ja juurtunut syvälle asenteisiin, keskustelukulttuuriin ja normeihin. On syntynyt kuva, jossa ihmiset ovat joko homoja tai heteroita ja seksuaalisuus on jotain pysyvää ja muuttumatonta. Monissa ei-länsimaalaisissa kulttuureissa saatetaan käyttää moninaisia termejä kuvaamaan seksuaalista ja sukupuolista diversiteettiä tai seksuaaliseen suuntautumiseen viittaavat identifikaation käsitteet eivät ole kulttuurillisesti merkittäviä⁸³.

Gayle Rubin (1999) on luonut seksuaalisuuden hierarkian, jonka ääripäinä ovat “normaali”, “terve” sekä “luonnollinen” seksuaalisuus, mikä on heteronormatiivista, yksiavioista ja lisääntymiseen tähtäävää seksuaalista toimintaa, kun taas toisessa päässä ovat sairas, epänormaali ja syntinen seksuaalisuus. Näiden ääripäiden väliin on asetettu esimerkiksi homo- ja lesboparien väliset parisuhteet, jotka ovat sosiaalisesta kontekstista riippuen nähty joko epänormaalina tai normaalina seksuaalisuutena⁸⁴. Seksuaalisuuden hierarkian käsite auttaa ymmärtämään helluntaiseurakunnassa hyvänä pidettyä naisen ja miehen välistä seksuaalisuutta ja vastakohtaisesti huonompana pidettyä homoseksuaalisuutta. Myös Mary Douglas on käyttänyt vuonna 1966 julkaistussa teoksessaan *Puhtaus ja vaara* (2000) seksuaalisen saastumisen (engl. *sexual pollution*) käsitettä viitatessaan vääränlaisiin seksuaalisen kanssakäymisen muotoihin. Hänen mukaansa yhteisön taholta vääränlaiset seksuaaliset aktit merkitsevät paitsi yhteisön normien rikkomista, myös ruumiin saastumista.⁸⁵

Tässä tutkimuksessa olen rajannut seksuaalivähemmistöön kuulumisen homoiksi, lesboiksi, biseksuaaleiksi, panseksuaaleiksi, queereiksi sekä andro-, gyne- ja femiseksuaaleiksi⁸⁶

⁸¹ Padgug 2007, 23.

⁸² Wilcox 2021, 33.

⁸³ Esm Wilcox 2021, 30–34.

⁸⁴ Rubin 1999, 152–154.

⁸⁵ Douglas 2000.

⁸⁶ Androseksuaalisuus viittaa viehätykseen maskuliinisuutta kohtaan, pitäen sisällään myös maskuliiniset naiset ja muunsukupuoliset ja gyne- ja femiseksuaalisuus viittaa viehätykseen feminiinisyyttä kohtaan pitäen sisällään feminiiniset miehet ja muunsukupuoliset (Setan kotisivut. Sateenkaarisanasto).

identifioituihin henkilöihin. Seksuaalivähemmistöihin voidaan lukea myös aseksuaalit, mutta olen jättänyt aseksuaaleiksi identifioituvat tutkimuksen ulkopuolelle, sillä aseksuaalisuus itsessään ei vaikuta siihen, mitä sukupuolta kohtaan tuntee romanttista tai emotionaalista vetovoimaa, eikä se itsessään nouse seurakunnissa syrjinnän perustaksi.⁸⁷ Nojaan tässä tutkimuksessa käsitykseni seksuaalisuudesta kulttuurisesti tuotettuna, merkityksiä kantavana, inhimillisenä ominaisuutena, sillä seksuaali-identiteettimme on monien hormonaalisten, geneettisten, psykososiaalisten sekä muiden ympäristötekijöiden yhteistulos.⁸⁸

Ymmärrän seksuaalisuuden tuottamisen diskursseina ja kielellisinä konstruktioina, erottamatta sitä kuitenkaan kokemuksesta – siitä miltä seksuaalinen identiteetti tuntuu, miten se ilmenee tunnetasolla ja ajatuksissa. Vaikka seksuaalisuutta tuotetaan paitsi puheissa ja käytännöissä, se on myös yksilön kokemus, joka ilmenee eri tavoin, ja sen ilmentämiseen, sen kautta elämiseen ja sen toteuttamiseen vaikuttavat myös sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet ja ehdot. Sillä, miten homoseksuaalisuudesta puhutaan helluntaiseurakunnissa ja minkälaisia konnotaatioita se kantaa mukanaan, on todellisia vaikutuksia seksuaalivähemmistöihin kuuluviin ihmisiin. Olennaiseksi muodostuu kysymys siitä, millä tavoin homoseksuaalisuus käsitteellistyy ja mitä käytäntöjä homoseksuaalisuuden ympärille muodostuu sekä missä mahdollisen, sallitun ja kielletyn seksuaalisuuden rajat kulkevat helluntaiseurakunnissa. On myös ymmärrettävä, että homoseksuaalisuus ei mahdollistu kaikille samanlaisena samana aikana ja samassa kulttuurissa.⁸⁹

3.2 Seksuaalinen identiteetti

Seksuaalisuus on kulttuurisesti tuotettu sekä säädelty ihmisyyttä ilmentävä ominaisuus, josta yksilötasolla voidaan käyttää termiä seksuaali-identiteetti.⁹⁰ Siinä missä seksuaalinen suuntautuminen on suhteellisen pysyvä ominaisuus, jolla on vankka biologinen ja psykologinen perusta, seksuaalinen identiteetti on subjektiivinen kokemus, itseymmärryksen väline ja kuulumista ilmaiseva merkittäjä. Yhteiskunnan ja yhteisöjen kulttuuriset ja sosiaaliset rakenteet vaikuttavat identiteettikokemuksiimme ja identiteetit kiinnittävät yksilöt kulttuuriin ja

⁸⁷ Tutkimuksen haastattelukutsussa ei kuitenkaan mainittu rajanvetoa seksuaalisen suuntautumisen suhteen, eikä haastatteluissa noussut esiin aseksuaalisia identiteettejä (Liite 1; liite 2).

⁸⁸ Esko 2007, 311.

⁸⁹ Juvonen 2002, 11.

⁹⁰ Leigh Pigg 2005, 4–7.

yhteisöihin.⁹¹ Identiteettejä ja niiden luomista ovat historian saatossa rajanneet sosiaaliset normit, yhteiskunnalliset arvot sekä lait. Yhteisöt ja sosiaaliset normit ja rakenteet vaikuttavat myös siihen, minkälaiset seksuaaliset identiteetit ja sen ilmaisut ovat yhteisössä hyväksytyjä ja sallittuja.⁹² Identiteetti auttaa meitä luomaan itsemme subjekteina ja uudelleenmuotoilemaan identiteettiämme osana yhteisöjä ja kulttuureja, joihin olemme kytkeytyneet.⁹³ Identiteetti muodostuu tietynlaisessa ympäristössä ja se on sekä annettu että aktiivisia valintoja. Se on erojen muodostamista itsen ja muiden ihmisten välille ja samalla se liittyy yksilön yhteisöihin, ja paikkoihin.⁹⁴

Dennis Hollingerin mukaan identiteetti muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa, jolloin homoseksuaalinen identiteetti saatetaan “löytää” esimerkiksi muihin vertailun kautta.⁹⁵ Identiteettiin kytkeytyvät myös erilaiset, keskenään ristiriitaiset, monisyiset ja kontekstisidonnaiset valta-asetelmat.⁹⁶ Identiteetin sosiaalisesta ulottuvuudesta huolimatta identiteetin muodostuminen on sisäinen prosessi, joka kytkeytyy tietynlaiseen ympäristöön, annettuihin ja aktiivisiin valintoihin, eroihin ja liitoksiin itsen ja muiden välillä.⁹⁷ Identiteetti nostaa esiin toimijuutta ja kuvastaa niitä mahdollisuuksia, joita yksilöllä on identiteetin valinnan suhteen missäkin tilanteessa. On kuitenkin huomioitava, että identiteettiprosesseja voidaan pitää tapahtumasarjana, jolloin identiteettityötä voidaan tehdä hyvinkin pitkään “pinnan alla”.⁹⁸

Kulttuurintutkija ja sosiologi Stuart Hallin mukaan identiteetti liittyy subjektiuteen, yksilöön niin tiedon kohteena kuin tietäjänä. Postmoderneissa identiteettikäsitelyissä korostuvat kuitenkin autonomisuus ja identifioituminen prosessimaisesti moniin eri identiteetteihin, jotka saattavat myös olla ristiriitaisia keskenään.⁹⁹ Samalla identifikaatio nostaa esiin toimijuuden ja mahdollisuudet eri identiteetteihin. Toimijuus ja identiteetit vaihtelevat eri tilanteiden mukaan ja ne muodostuvat myös aina suhteessa toisiinsa ja pitävät sisällään ristiriitaisuuksia.¹⁰⁰ Lopulta

⁹¹ Hall 1999, 253; Koskihaara & Kyyrö 2016, 237; Mustonen 2017, 33–34.

⁹² Mustonen 2017, 34.

⁹³ Wilcox 2021, 121.

⁹⁴ Koskihaara & Kyyrö 2016, 237.

⁹⁵ Hollinger 2009, 172–173; Linjakumpu 2015, 122.

⁹⁶ Yip & Page 2013, 10.

⁹⁷ Koskihaara & Kyyrö 2016, 237.

⁹⁸ Santavuori 2019, 81.

⁹⁹ Koskihaara & Kyyrö 2018, 237.

¹⁰⁰ Koskihaara & Kyyrö 2018, 239

identiteetit ovat monimutkaisia prosesseja, jotka pitävät sisällään itseyttä ja määrittävät suhdetta toisiin ihmisiin.

Seksuaali-identiteetti voidaan nähdä myös prismakäsitteenä, joka kuvaa sitä, miten määritämme ja näemme seksuaalisuuteen kytkeytyviä ilmiöitä yksilön sekä ryhmän tunnistamisen kysymyksinä.¹⁰¹ Tasa-arvon toteutuminen ja se, minkälaiset identiteetit ovat sallittuja tai oikeutettuja, ovat paitsi yksilön, myös yhteisön ja yhteiskunnan kysymyksiä. Identiteetteihin kytkeytyy näin ollen poliittisia sekä ihmisoikeudellisia ulottuvuuksia. Identiteetit risteävät toistensa kanssa, muodostaen erilaisia identiteettien verkostoja. Monet näkevät uskonnolliset identiteetit valittuina, kun taas seksuaaliset ja sukupuoli identiteetit sisäänrakennettuina.¹⁰²

Wilcox linjaa yhtäläisyyksiä valta-asetelmiin, joita kristinusko luo heteronomin ja cis-sukupuolinormin¹⁰³ rinnalla.¹⁰⁴ Uskonnollinen identiteetti voi olla itse valittu, se voi kulkea sukulinjassa tai se voi olla kulttuurinen. Seksuaalinen identiteetti taas määrittyy sen perusteella, kehen tuntee vetovoimaa ja kuinka valitsee määritellä itsensä. Postkolonialistiset tutkimukset uskonnontutkimuksen ja sukupuolentutkimuksen kentällä ovat avanneet uusia näkymiä uskonnollisten ja seksuaalisten identiteettien tarkastelulle ilman, että ne nähdään toisilleen vastakkaisina tai ensisijaisesti konfliktina.¹⁰⁵ Tässä tutkimuksessa käsitän seksuaaliset identiteetit sisäisinä ja sosiaalisina prosesseina, jotka risteävät muiden identiteettien kanssa ja merkitsevät kuulumista yhteisöihin. Samalla seksuaaliset identiteetit vaikuttavat toimimisen mahdollisuuksiin, kuten parisuhteiden muodostamiseen samaa sukupuolta olevan kanssa helluntaiseurakuntien kontekstissa.

3.3 Kaapista ulostulo

Seksuaaliseen vähemmistöön kuulumiseen ja siitä luotuihin diskursseihin ja narratiiveihin yhdistyy monesti kaapista ulostulon käsite (engl. *coming out of the closet*), jolla viitataan seksuaaliseen- tai sukupuoli-identiteettiin liittyvään symboliseen ulostuloon itselle ja muille.

¹⁰¹ Mustonen 2017, 34.

¹⁰² Wilcox 2021, 114.

¹⁰³ Cis-termi tulee latinan kielestä, tarkoittaen “tällä puolella olevaa”, kun taas trans “toisella puolella olevaa”. Cis-sana kuvaa henkilön sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisu, joka vastaa hänen syntymässään määriteltyä sukupuolta ja kulttuurisia odotuksia tästä. (Setan sateenkaarisnasto).

¹⁰⁴ Wilcox 2021, 114.

¹⁰⁵ Wilcox 2021, 122.

Kaapissa oleminen ja ulostulot nousevat esiin monen haastateltavan kohdalla keskeisinä, toimijuuteen vaikuttaneina tekijöinä. Kaapista ulostulemisesta voidaan pitää monivaiheisena sosiaalisena prosessina, joka muodostuu monille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluville merkittäväksi identiteetin kannalta, kun taas toisille se voi toimia pakottavana ja ahdistavana.¹⁰⁶ Johanna Pakkanen viittaa kaapilla homo- tai biseksuaaliseen identiteettiin liittyvään salaisuuteen ja kaapista ulostulolla salaisuuden paljastamiseen.¹⁰⁷ Kaappi on queer-tutkimuksessa laajasti teoretisoitu käsite, mutta se viittaa myös metaforisesti heteronormatiivisen kulttuurin ylläpitämään syrjintään, erityisesti vaientamiseen, kieltämiseen sekä näkymättömäksi tekemiseen.¹⁰⁸

Salaamisen ja paljastumisen dynamiikat ovat itseään toistava teema homo- ja lesbokulttuurissa ja sen tuotteissa.¹⁰⁹ Kaapista ulostulemiseen liittyy vahvasti identiteetin kehittymisen, rehellisyyden ja täyden elämän elämisen diskurssit, kun taas kaapissa oloon liitetään identiteetin ja itsetunnon vahingoittuvuus, epärehellisyys ja puutteellisuus.¹¹⁰ Avoimuus ei tarkoita kaikille samaa, sillä osalle ulostulo voi merkitä työsuhteen loppumista, ulossulkemista yhteisöstä tai perhesiteiden katkeamista. Näin ollen kaappi voi toimia myös selviytymisstrategiana.¹¹¹ Avoimuuden ihannoinnista on kehittynyt poliittinen vaatimus, jossa seksuaalivähemmistöjen todelliset identiteetit nousevat esiin¹¹². Toisaalta kaapista ulostuloon kytkeytyy myös vähemmistöstressiä¹¹³ ja kokemukset syrjinnästä, syrjinnän pelko, häpeä, salaaminen sekä muiden ihmisten vääristyneet käsitykset homoseksuaalisuudesta kuormittavat monien seksuaalivähemmistöön kuuluvien arkea. Todellisuudessa useimmat homoseksuaalisen identiteetin omaavat elävät sekä kaapissa että sen ulkopuolella mukauttaen seksuaalista identiteettiään eri tilanteisiin ja konteksteihin.¹¹⁴

Kaapista ulostulon kertomuksia on ilmestynyt erityisesti 1980-luvulta lähtien ja ne nousevat yhä edelleen pinnalle.¹¹⁵ Kaapista ulostulon narratiiviin liittyy oman historian ymmärrettäväksi tekemistä itselle ja toisille ja samalla se kytkeytyy seksuaalivähemmistöjen historiaan ja sen

¹⁰⁶ McLean 2007, 151; Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1782.

¹⁰⁷ Pakkanen 2007, 15.

¹⁰⁸ Ks. Hekanaho 2006, 21–24; Pakkanen 2007, 15.

¹⁰⁹ Pakkanen 2007, 15.

¹¹⁰ Ks. Vargo 1998, 44–45; Rasmussen 2004, 145; McLean 2007, 153.

¹¹¹ Pakkanen 2007, 15.

¹¹² Pakkanen 2007, 15.

¹¹³ Jaskari & Keski-Rahkonen 2021.

¹¹⁴ McLean 2007, 15; Mosher 2001, 169.

¹¹⁵ Ulostulo on aiemmin historiassa viitannut erityisesti amerikkalaiseen homobaarikulttuuriin, jossa on tultu osaksi homo- ja lesbopiirejä sen sijaan, että tultaisiin ulos ahtaasta tilasta (Pakkanen 2007, 16).

narratiiveihin.¹¹⁶ Seksuaaliterapeutti Outi Santavuoren mukaan narratiivisuus ja erilaisten tapahtumien yhteen punominen on merkittävää terveen mielen kannalta.¹¹⁷ Samalla kaapista ulostulon narratiivi on ongelmallinen ja sitä on queer-tutkimuksessa kritisoitu sen yksinkertaistavuudesta, todellisen elämän kaventamisesta ja siitä, että se lähes poikkeuksetta koskee homoseksuaalista suuntautumista, jolloin kaapista ulostulemisen vaade ei lopulta normalisoi diskursseja seksuaalivähemmistöjen “tavanomaisesta elämästä”.¹¹⁸ Lopulta tulisi keskittyä rakenteisiin, jotka tuottavat vaijennamisen, kieltämisen ja salaamisen käytäntöjä.

3.4 Haavoittuvuuden ja arkaluontoisuuden problematisointi osana seksuaalivähemmistöistä tuotettua tietoa

Seksuaalivähemmistöjen kokemuksia käsiteltäessä, on nostettava tarkastelun kohteeksi myös haavoittuvuuden¹¹⁹ käsite, jota on teoretisoitu monien tieteenalojen kentällä. Usein haavoittuvuutta tarkastellaan vahingoittumisen tai voimaantumisen diskurssien kautta. Sukupuolentutkimuksen kentällä on kiistelty tiettyjen ryhmien haavoittuvuuksista, ja haavoittuvuuden uudelleenmuotoilu on ollut avainasemassa feminismin strategioissa. Riski ja tunnistaminen tietyn ryhmän haavoittuvuudesta saattaa häivyttää toimijuutta ja samalla diskurssit saattavat pitää sisällään poliittisia kaikuja, kuten homofobiaa.¹²⁰ Judith Butlerin mukaan haavoittuvuus ei voi asettua perustaksi ryhmille, sillä se vahvistaa holhoavaa valtaa.¹²¹ Butler on käyttänyt haavoittuvuuden sijaan epävarmuuden käsitettä niissä konteksteissa, joissa viitataan tapoihin, joilla toimijuutta voidaan “häivyttää” tahallisesti tai tahattomasti. Tähän ymmärrykseen nojaten haavoittuvuus voi joissain konteksteissa viitata enemmänkin riskin tai loukkauksen mahdollisuuteen.¹²²

Haavoittuvuus voi olla myös synonyymi marginalisaatiolle ja alisteisuudelle, sillä haavoittuvat ryhmät ovat usein myös marginalisoituja ryhmiä. Toisaalta alisteisuus ja marginalisaatio liittyvät rakenteisiin ja sosiaalisiin asetelmiin, jotka tuottavat poliittista toimintaa ja epäoikeudenmukaisuutta. Näissä teoretisoinneissa haavoittuvuus vetoaa affekteihin, jotka

¹¹⁶ Ks. Pakkanen 2019, 81.

¹¹⁷ Santavuori 2019, 81.

¹¹⁸ Pakkanen 2007, 15; 2019; Mc Lean 2007.

¹¹⁹ Haavoittuvuus juontaa juurensa latinan kielen sanaan *vulnus*, mikä tarkoittaa haavaa, kykyä haavoittua ja kärsiä (Koivunen, Kyrölä & Ryberg 2018, 4).

¹²⁰ Koivunen, Kyrölä & Ryberg 2018, 5–6.

¹²¹ Butler 2016, 25.

¹²² Koivunen, Kyrölä & Ryberg 2018, 7.

aktualisoivat pelon, häpeän, myötätunnon ja vihan tunteisiin, kun taas marginalisaatio ja alisteisuus edellyttävät syvää affektiivista ulottuvuutta, joka voi olla myös normalisoitua ja näkymätöntä.¹²³ Ruumiillisina, sosiaalisina ja affektiivisina yksilöillä on kyky olla haavoittuvainen ja haavoittava niissä olosuhteissa ja asetelmissa, joissa toimimme. Tämän tutkimuksen valossa näen haavoittuvuuden osana toimijuutta, jolloin se ei ole pelkästään heikkoutta ja liikkeen rajoittuneisuutta.¹²⁴ Ymmärrän haavoittuvuuden olevan mahdollisuutta voimaantumiseen ja haavoittumiseen, mikä risteää kokemuksen ja toimijuuden käsitteiden kanssa.

Haavoittuvuus nousee esiin myös tutkimusaineiston merkitsemisessä arkaluontoiseksi. Siinä missä seksuaalivähemmistöjä on pidetty haavoittuvina ryhminä, heitä koskevaa tietoa on kautta historian pidetty arkaluontoisena, anonyyminä ja vaiettuna. Samalla homoseksuaalista elämää koskeva tieto on ilmennyt puutteina, poistoina ja aukkoina arkistoissa ja tutkimuksissa.¹²⁵ Rajoitukset asettavat hetero- ja homoseksuaalisen tiedon eriarvoiseen asemaan, sillä homoseksuaalista suuntautumista koskevat, arkaluontoisiksi määritellyt tiedot voidaan nähdä vahingoittavina ja loukkaavina, toisin kuin heteroseksuaalista suuntautumista ja käyttäytymistä koskevat tiedot. Tuula Juvosen mukaan “määrittelemällä seksuaalista suuntautumista koskevat tiedot arkaluonteisiksi lakiteksti tulee näin tuottaneeksi vain homoseksuaalisuudesta arveluttavan ja ongelmallisen seikan”.¹²⁶

Muiden toimesta arkaluontoiseksi ja salassa pidettäväksi määritelty voidaan nähdä myös loukkaavana seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten toimesta. Monet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ovat taistelleet varmistaakseen, että he tulevat näkyviksi ja kuulluiksi. Vähemmistöihin kuuluville voi olla tärkeää juuri vaikenemisen kulttuurin poistaminen parisuhteiden ympäriltä sekä oikeus tulla osaksi kulttuurimuistia, ei vain arkaluontoisena ja yksityisenä ja asiana.¹²⁷ Koska lainsäädäntö tekee homoseksuaalisesta suuntautumisesta ja käyttäytymisestä arkaluontoisen asian, se samalla ylläpitää homoseksuaalisuudella vahingoittamisen ja haavoittamisen mahdollisuuksia.¹²⁸ Queer-historiantutkimus ja sen arkistoinnin perinne ovat vastustaneet automaattista oletusta queerien

¹²³ Koivunen, Kyrölä & Ryberg 2018, 7.

¹²⁴ Koivunen, Kyrölä & Ryberg 2018, 3–4.

¹²⁵ Juvonen 2002, 50; Foucault 1976/1994, 173.

¹²⁶ Juvonen 2002, 50.

¹²⁷ Alasuutari 2023, 5.

¹²⁸ Juvonen 2002, 50–51.

elämänmuotojen haavoittuvuudesta tai arkaluontoisuudesta. Varpu Alasuutarin mukaan se, mikä saattaa olla arkaluontoista valtavirralla, voi olla poliittista tutkimukseen kohdistuville¹²⁹.

Raymond Lee ja Claire Renzetti ovat määritelleet arkaluonteisiksi aiheet, joissa tutkittavat kokevat jonkinlaisen riskin tai uhan.¹³⁰ Henkilötietolaissa määritettynä tutkimuksen aiheen arkaluontoisuus ei välttämättä ole tutkimukseen osallistuvalla arkaluontoinen, vaan se voi olla aihe, josta tutkimukseen osallistuva haluaa omalla nimellään puhua. Aiheen arkaluontoisuuden kokemukseen vaikuttavat kuitenkin tilannekohtaiset ja kulttuuriset tekijät ja arkaluontoisuuden määrittely on hyvä jättää tutkimukseen osallistuvalla.¹³¹ Tutkimuksessa seksuaalisen suuntautumisen on määritetty muodostuvan haavoittavaksi tekijäksi helluntaiseurakunnan kontekstissa, jolloin se saattaa asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan yhteisössä tai perheen piirissä.¹³² Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että seksuaalinen suuntautuminen olisi tutkimukseen osallistuneille arkaluontoinen tieto tai automaattisesti haavoittava tekijä.

¹²⁹ Alasuutari 2023, 5.

¹³⁰ Lee & Renzetti 1993,4.

¹³¹ Kuula 2011, 135.

¹³² Henkilötietoja koskevissa laeissa arkaluonteisiksi tiedoiksi voidaan lukea tutkimukseen osallistuvien rikosten, terveystietojen, sosiaalietuuksien, uskonnollisuuden, poliittisten asenteiden, terveydentilan ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät aiheet (Kuula 2011, 135; Tietosuojavaltuutetun toimisto).

4 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

4.1 Kokemus

Kokemuksen käsite asettuu tutkimuksen keskiöön ja se risteää toimijuuden ja haavoittuvuuden teoretisointien kanssa, joita sivuan tutkimuksessani. Nojaan Anu Koivusen ja Marianne Liljeströmin kokemuksen teoretisointeihin, jolloin kokemus näyttäytyy prosessimaisena, ja se määrittyy osallisuudeksi merkitystä luoviin diskursseihin, käytäntöihin ja instituutioihin¹³³. Anu Koivusen ja Marianne Liljeströmin mukaan kokemukset tulevat ymmärrettäviksi ja ne saavat merkityksensä käsittelyjen kautta kielessä, diskursseissa eli historiallis-kulttuurisissa vallan ja tiedon järjestelmissä.¹³⁴ Näin ollen kokemukset eivät tarjoa välittömämpää pääsyä todellisuuteen ja tietoon kuin diskurssit. Kokemus on siis samanaikaisesti tulkintaa ja tarvetta tulkinnalle.¹³⁵ Nostan kokemusten ohella kokemuksia tuottavat prosessit keskiöön, jolloin kokemus nousee tiedon kohteeksi ja selitettäväksi asiaksi.¹³⁶

Kokemukseen kytkeytyy myös eron ja resurssien käsitteet, joilla on vaikutusta yksilöiden elämään.¹³⁷ Yksilöt läpäisevät eri erokategoriat, jolloin tulee tarkastella erojen kohtaamisia ja suhteisuutta toisiinsa nähden.¹³⁸ Intersektionaalisuus on erilaisten erojen yhtäaikaista kriittistä tarkastelua, kuten sitä, miten yksilöllinen tai kollektiivinen identiteetti ovat kytköksissä valtaan ja yhteiskunnallisiin eroihin. Vaikka eron näkyväksi tekeminen kokemuksissa osoittaa erojen olemassaolon, se ei vielä auta ymmärtämään sitä, miten erot tuotetaan sosiaalisten suhteiden verkostoissa ja valtasuhteissa.¹³⁹ Tutkimukseni tarkoituksena on kokemusten kuvailun ohella pyrkiä ymmärtämään, miten eroja hetero- ja homoseksuaalisuudessa tuotetaan ja uusinnetaan helluntaiseurakunnissa. Myös resurssin käsite nivoutuu osaksi kokemuksen käsitettä kuvaamaan niitä voimavaroja, joita ihmisillä on esimerkiksi taloudellisesti tai sosiaalisesti, ja jotka vaikuttavat esimerkiksi osallisuuden ja toimijuuden kokemuksiin.

¹³³ Ks. Koivunen & Liljeström 1996, 277–278.

¹³⁴ Koivunen & Liljeström 1996, 277; Scott 1992, Skeggs 1994.

¹³⁵ Scott 1992, Skeggs 1994; Koivunen & Liljeström 1996, 277.

¹³⁶ Koivunen & Liljeström 1996, 280.

¹³⁷ Hynninen, Lindfors & Opas 2016, 182.

¹³⁸ Hynninen, Lindfors & Opas 2016, 182.

¹³⁹ Scott 1992, 25. Kokemuksen käsitteen rationaalisesta tulkinnasta. ks myös Smith 1987; Koivunen & Liljeström 1996, 279.

Kokemusten erilaisuus nousee esiin seksuaalisen diversiteetin sekä sukupuolierojen kohdalla. Kokemusten erilaisuus näkyy myös siinä, miten hetero- ja homoseksuaalisen identiteetin omaavien kokemukset eroavat erityisesti toimijuutta ja oman identiteetin ilmaisua koskien. Myös seksuaalivähemmistöjen sisällä kokemukset erilaistuvat ja lesboilla ja homoilla on erilaisia kokemuksia keskenään sekä niiden kanssa, jotka identifioituvat bi- tai panseksuaaleiksi. Lesbo- tai homoidentiteetin mukaisen elämän toteuttaminen saattaa olla myös näkyvämpää kuin esimerkiksi bi- tai panseksuaalisuus heteroseksuaalisessa suhteessa. Vaikka suhde vastakkaiseen sukupuoleen voi olla suojaavaa, se voi olla myös näkymättömäksi tekevää ja haavoittavaa. Kokemuksen käsitettä tulee tarkastella myös kriittisesti ja alhaaltapäin katsova näkökulma tietoon tulee asettaa myös kritiikin kohteeksi.¹⁴⁰ Anu Koivusen ja Marianne Liljeströmin mukaan kokemuksen asettuessa toimijuuden ja identiteetin perustaksi, se määritellään annetuksi ja välittömäksi.¹⁴¹ Näin ollen kokemus tulkitaan todeksi, totuudenmukaiseksi, autenttisen minän ilmaisuksi. Koska diskurssien voidaan ajatella olevan jaettua ja yhteistä, kokemukset ovat samalla yksilöllisiä ja kollektiivisia.¹⁴²

4.2 Toimijuus

Toimijuus on vallan ja diskurssien sekä kokemuksen ja haavoittuvuuden kanssa risteävä käsite, joka vaatii tutkimuksellista tarkentamista sen suhteen, miten se käsitetään ja miten sitä käytetään tutkimuksessa. Toimija on sosiaalinen termi, jolla viitataan vuorovaikutukselliseen suhteeseen ympäristöön, esimerkiksi sosiaalisiin rakenteisiin tai yhteisöihin. Toimijuus pitää sisällään vastuun ja velvollisuuden sekä oikeudet ja subjektidisposition eli mahdollisuudet muuttaa asemaansa sosiaalisissa arvostuksissa ja asemassa, joita toimijalle annetaan sosiaalisissa suhteissa.¹⁴³ Näin ollen subjektien toimijuus luodaan ja mahdollistetaan niissä asemassa ja tilanteissa, jotka subjekteille jaetaan ja nimetään¹⁴⁴. Toimijuuden näkökulma lähestyy uskontoa ihmisten antamien merkitysten kautta, toisin kuin esimerkiksi feministinen ajatus toimijuudesta, jossa painotuksena on usein yhteiskunnallinen vapautuminen.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Koivunen & Liljeström 1996, 276.

¹⁴¹ Vrt. Scott 1992, Williams 1983, 126–128; Koivunen & Liljeström 1996, 277.

¹⁴² Koivunen & Liljeström 1996, 280.

¹⁴³ Ronkainen 2006, 531–532; Mustonen 2017, 33.

¹⁴⁴ Scott 1992, 25–26,34; Koivunen & Liljeström 1996, 280.

¹⁴⁵ Ahonen & Vuola 2015, 19.

Toimijuuden teoretisoinneissa keskeisiä ovat valta- ja toimijakeskeiset analyysit. Toimijakeskeisessä analyysissä toimijuus aktualisoituu silloin, kun toimijalla on valinnan, oman toimintansa reflektion ja toisin tekemisen mahdollisuus.¹⁴⁶ Toimijuutta tarkasteltaessa toimijoita ei nähdä vain passiivisina objekteina tai uhreina, vaan aktiivisina subjekteina.¹⁴⁷ Sen sijaan valtakeskeinen toimijuuden analyysi keskittyy tarkastelemaan niitä toimijuuden tiloja, joita diskurssit nimeävät sekä rakentavat. Valtakeskeisen toimijuuden analyysi painottuu tarkastelemaan sitä, minkälaisia toimijuuksia käytännöissä mahdollistuu ja mitkä toimijuudet jäävät marginaaliin tai hiljaisuuteen¹⁴⁸.

Koska toimijuus on moniselitteistä¹⁴⁹, tasapainoilien toimija- ja valtakeskeisen toimijuuden analyysin välimaastossa, sillä näen toimijuuteen kytkeytyvän valtaa ja mahdollisuutta toimia toisin niissä sosiaalisissa raameissa, jotka meille mahdollistuvat. Nojaan tutkimuksessani Pierre Bourdieun käsitykseen toimijuudesta, sillä hänen mukaansa toimijuus muodostuu suhteessa ympäröivien olosuhteiden asettamiin reunaehtoihin, jotka omaksutaan käytäntöjen kautta. Bourdieun mukaan sekä ajallisuus että rakenteet koodautuvat meihin sekä ohjaavat toimintaamme. Näin ollen toiminta ei ole vain rakenteista käsin määräytynyttä, eikä yksilön vapauden tuotetta, vaan se valjastaa molemmat käyttöönsä¹⁵⁰.

Bourdieun mukaan toiminnan ja toimijuuden tarkastelussa merkittävää on ajan ja paikan kontekstin huomioiminen.¹⁵¹ Toimijuus muodostuu ja määrittyy vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa tilanteissa, jolloin sen muotoutumiseen vaikuttavat sosiaaliset ja kulttuuriset ehdot.¹⁵² Yksilön toiminta on aina kytköksissä yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja niiden luomiin toimintamahdollisuuksiin ja reunaehtoihin.¹⁵³ Nämä toimintamahdollisuudet ja reunaehdot voivat muodostua mistä tahansa sosiaalisen toiminnan alueelta, kuten yhteiskunnan rakenteista, instituutioista, yhteisöistä, yksilöistä ja tuotetuissa diskursseissa sekä näihin kytkeytyvistä normeista, käytännöistä, odotuksista ja vallasta. Esimerkiksi läheiset ihmissuhteet tai uskonnollisen yhteisön toimintakulttuuri muodostavat toimijuuden konteksteja, jotka ovat

¹⁴⁶ Hynninen, Lindfors & Opas 2016, 178.

¹⁴⁷ Ahonen & Vuola 2015, 19.

¹⁴⁸ Hynninen, Lindfors & Opas 2016, 178.

¹⁴⁹ Honkasalo, Ketokivi & Leppo 2014.

¹⁵⁰ Bourdieu 1990; 2000; Marja-Liisa Honkasalo, Kaisa Ketokivi & Anna Leppo 2014, 366.

¹⁵¹ Ks. Bourdieu 1990; 2000.

¹⁵² Gordon 2005; Hynninen, Lindfors & Opas 2016, 174.

¹⁵³ Hynninen, Lindfors & Opas 2016, 182; Bourdieu 1990, 56.

kytköksissä monisäikeisesti ympäristöön ja yhteiskuntaan. Toimijuuteen kytkeytyy siis yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden jännitteitä.¹⁵⁴

Toimijuuden näkeminen vuorovaikutuksellisenä suhteena yhteisöissä luo mahdollisuuksia muuttaa sitä, mitkä asiat ovat milloinkin tunnustettuja yhteisöissä ja yhteiskunnissa. Näin ollen niin uskonnollinen kuin seksuaalinen toimijuuskin on monitasoista, jännitteistä ja monesti vaikeasti havaittavaa. Myös helluntaiseurakunnan luomat reunaehdot toimijuudelle ovat ajassa ja paikassa muuttuvia, kuten myös seurakuntiin sitoutuminen yksilötasolla.¹⁵⁵ Toimijuutta on löydettävissä myös tiukan normatiivisten yhteisöjen sisällä tietoisena vastarintana, selviytymisen strategioina tai pieninä toimijuuksina.

‘Pienet’ ja hauraat toimijuudet problematisoivat toimijakeskeistä toimijuuskäsitystä, joka usein sivuuttaa valtarakenteiden ja kontekstien merkitystä ja ylikorostaa toimijan mahdollisuuksia.¹⁵⁶ Samalla pienet ja hauraat toimijuudet nostavat esiin suuria ponnisteluja vaativia hiljaisia sinnittelyjä ja näkymättömiä toimijuuksia. Marja-Liisa Honkasalo on tutkinut pieniä toimijuuksia osana Pohjois-Karjalan elämän epävarmuutta ja arkielämän sairauksia koskevia kertomuksia sekä osana sairauden kulttuurista kokemista. ‘Pienellä toimijuudella’ Honkasalo viittaa passiivisen toimijuuden muotoihin, joissa siedetään, odotetaan tai jäädään vallitsevaan tilanteeseen.¹⁵⁷ ‘Pienten’ toimijuuksien valossa toimijuus voi näyttäytyä tottumuksellisena ja hauraana, passiivisena ja hitaana toimijuutena.¹⁵⁸

Toimijuuden käsite nousee tutkimuksessani teoreettiseksi käsitteeksi kokemuksen ja diskurssin käsitteiden rinnalle. Tutkimuksessani nojaan ymmärrykseen, jossa diskurssit vaikuttavat toimijuuteen ja kokemukseen toimijuudesta. Toimijuudella viitataan tutkielmassani niihin kykyihin, jotka mahdollistavat tilanteiden arvioinnin, valinnan ja toisin tekemiseen sekä kykyyn tehdä päätöksiä, että toteuttaa niitä helluntaiseurakunnan kontekstissa. Koska toimijuudesta puhutaan monilla tasoilla, tutkijana tulkitseen tapoja puhua toimijuudesta valintoina, päätöksinä ja toimintana, mitä on tehty tai jätetty tekemättä seurakunnan kontekstissa. Teen hienovaraisia tulkintoja aineiston ja teoreettisten käsitteiden välisessä

¹⁵⁴ Gordon 2005.

¹⁵⁵ Hännikkälä & Alakärppä 2022, 50.

¹⁵⁶ Esim. Honkasalo, Ketokivi & Leppo 2014.

¹⁵⁷ Honkasalo 2009; 2013, 42.

¹⁵⁸ Ks. Bourdieu 1990; Ojala, Palmu & Saarinen 2009, 14–15; Honkasalo 2013.

vuoropuhelussa ja pyrin paikantamaan myös pieniksi ja hauraiksi jääneitä toimijuuksia haastatteluaineistosta.

4.3 Diskurssit

Diskurssin käsite voidaan ymmärtää tekstin ja puheen tekemisenä sekä sosiaalisina käytäntöinä.¹⁵⁹ Diskurssit ovat aikaan ja paikkaan kiinnittyviä merkityskimppuja ja puhekäytäntöjä, jotka ovat jaettuja keskustelun osapuolten välillä.¹⁶⁰ Diskurssit ovat sekä konstitutiivisia että toimintaorientoituneita. Konstitutiivisen diskursseista tekee riippuvuus ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen sekä aktiivinen sosiaalisen todellisuuden rakentaminen.¹⁶¹ Esimerkiksi diskurssit homoseksuaalisuutta koskien ovat merkittävä osa sosiaalista todellisuutta, ja niillä on myös konkreettisia vaikutuksia seksuaalivähemmistöjen elämään erityisesti, jos homoseksuaalisuus esitetään sosiaalisena ongelmana. Puhetapojen ja käytäntöjen asemoidessa kohteitaan ja puhujiaan diskursiivisiin paikkoihin, niillä on identiteettejä ja subjekteja tuottavia vaikutuksia.¹⁶²

Ranskalaisen teoreetikko Michel Foucault'n teoretisoinneissa tieto ja valta punoutuvat yhteen, jolloin seksuaalisuuden diskursseja ylläpitävät yksilöt ja yhteisöt, joilla voidaan katsoa olevan tiedollista valtaa. Foucault'n mukaan seksuaalisuus on muodostunut historian saatossa tuotetuissa diskursseissa sekä eri aikoina vallinneissa kielellisissä konstruktioissa¹⁶³. Seksuaalisuuden diskurssit ovat kytköksissä myös arvoihin, moraliin ja valtaan, jotka määrittävät hyvän ja pahan, oikeanlaisen ja vääränlaisen, sallitun ja kielletyn seksuaalisuuden yhteisöissä ja samalla ylläpitävät yhteisön moraalialueita. Nojaan foucaultlaiseen käsitykseen kielestä toimintana, joka on yksi vallankäytön alue.

Diskursiivinen valta esittää toiset aktiivisina toimijoina, jolloin ne tulevat ohittaneeksi toisten toimijuutta.¹⁶⁴ Seksuaalisuutta koskevien diskurssien näkökulmaan liittyy sosiaalisten käytäntöjen ja puheiden tuottaminen, mikä vahvistaa heteroseksuaalisuutta instituutiona ja toisaalta sivuuttaa homoseksuaalisuutta. Toisaalta heteroseksuaalisuus määrittänyt "normaalina"

¹⁵⁹ Hjelm 2021, 9.

¹⁶⁰ Ks. Burr 1998, 113; Mustonen 2017, 35.

¹⁶¹ Hjelm 2021,9; Hjelm 2014, Wuthnow 2011.

¹⁶² Juvonen 2002, 36.

¹⁶³ Foucault 1998, 57–59.

¹⁶⁴ Hynninen, Lindfors & Opas 2018, 177

ja luonnollisena pidetyn kautta, jolloin se on yhteiskunnallisesti ja poliittisesti vähemmän esillä.¹⁶⁵ Heteroseksuaaliseen identiteettiin ei toisin sanoen liity poliittisia diskursseja samalla tavalla kuin homoseksuaaliseen identiteettiin on historian saatossa liittynyt.

Koska diskurssit ovat “käytäntöjä, jotka järjestelmällisesti muodostavat kohteensa, josta puhuvat”¹⁶⁶, nostan diskurssin käsitteen teoreettiseksi käsitteeksi tutkimuksessani. Diskurssilla viitataan tutkimuksessani tietoa tuottavaan kielenkäyttöön toimintana ja konventiona. Näin ollen tarkastelen tutkimuksessani kieltä tulkitsemisen ja ilmaisemisen tapoina, joissa korostuvat erityisesti sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet, jotka määrittävät tiedon luonnetta.¹⁶⁷ Diskurssin käsite auttaa paitsi käsitteellistämään, myös havainnollistamaan kielen ja käytäntöjen merkitystä seksuaalisuudesta puhuttaessa. Kieli toimii näin ollen työkaluna, joka mahdollistaa ideamme ja ajatuksemme siitä, mitä seksuaalisuus on.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Mustonen 2017, 37.

¹⁶⁶ Foucault 1969/1994/2005, 68–69.

¹⁶⁷ Hynninen, Lindfors & Opas 2016, 175.

¹⁶⁸ Mustonen 2017, 35.

5 Aineisto ja metodit

5.1 Aineiston kuvaus

Primaariaineistonani toimii viisi puolistrukturoitua teemahaastattelua, minkä lisäksi nojaan tutkielmani Suomen Helluntaikirkon kannanottoihin samaa sukupuolta olevien parien rekisteröidystä parisuhteesta (2009), avioliitto- ja parisuhdelainsäädännöstä (2011), sukupuolineutraalista avioliittolaista (2017) ja seksuaalietiikasta (2021).¹⁶⁹ Pysin näiden aineistokokonaisuuksien pohjalta vastaamaan tutkimuskysymyksiin helluntaiseurakunnissa tuotetuista käsityksistä ja diskursseista koskien homoseksuaalisuutta. Haastatteluaineiston pohjalta pyrin kartoittamaan seksuaalivähemmistöön kuuluvien toimijuuden kokemuksia ja mahdollisuuksia helluntaiseurakunnissa sekä sitä, miten helluntaiseurakuntien käsitykset homoseksuaalisuudesta vaikuttavat seksuaalivähemmistöihin kuuluvien toimijuuden kokemuksiin.

Käytän tutkimuksessani myös aihetta käsittelevää tutkimuskirjallisuutta, katsauksia sekä media-aineistoja, kuten verkkosivuja ja journalistisia julkaisuja laajentaakseni ymmärrystä aiheesta. Kun haastatteluaineiston rinnalle nostaa muuta aineistoa, saa laajemman pohjan yhteisöön kuuluneiden kokemusten tulkinnalle sekä huomioi laajemmat diskurssiiviset kontekstit.¹⁷⁰ Marcus Mobergin mukaan “tutkijan pitää selvittää, miten tiettyyn uskonnolliseen ryhmään kuuluvien yksilöiden haastatteluissa esille nousevat diskurssit liittyvät niihin diskurssin lajeihin, joita käytetään ryhmän eri medioissa kuten kirjoissa, lehdissä ja verkkosivuilla”.¹⁷¹ Diskursseja analysoitaessa on siis huomioitava diskurssien uskonnollisen yhteisön ja sen jäsenten välinen suhde.

Suomen Helluntaikirkon kannanotot on valittu analysoitaviksi sen perusteella, miten ne liittyvät seksuaalivähemmistöjä käsitteleviin aiheisiin ja näin tulevat tuottaneeksi homoseksuaalisuutta tietynlaiseksi. Suomen Helluntaikirkon lausuntoja ja kannanottoja voidaan pitää virallisina ja julkilausuttuina näkemyksinä, jotka toimivat ohjenuorina jäsen seurakuntien toteuttamalle seksuaalietiikalle. Vaikka kannanottojen välillä on yli kymmenen vuotta, käsitykset homoseksuaalisuudesta tai seksuaalietiikasta eivät ole muuttuneet kannanotoissa.

¹⁶⁹ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Lausunto rekisteröidystä parisuhteesta 3/2009; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliittolain muutokseen 5/2017; Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

¹⁷⁰ Moberg 2021,33.

¹⁷¹ Moberg 2021,33.

Kannanotoista löytyy kuitenkin painotuseroja. Rekisteröityyn parisuhteeseen (3/2009), avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun (2/2011) ja avioliittolain muutokseen (5/2017) liittyvissä kannanotoissa korostuu kristillinen avioliittokäsitys yhden miehen ja yhden naisen välisenä liittona, kun taas uusimmassa seksuaalietiikkaa koskevassa kannanotossa (1/2021) korostuvat aiempaa enemmän seksuaalikasvatukseen ja seksuaalietiikkaan liittyvät näkökulmat. Myös muut Suomen Helluntaikirkon kannanotot ovat kulkeneet linjassa seksuaalietiikkaa koskevien kannanottojen kanssa. Huhtikuussa 2023 Suomen Helluntaikirkko julkaisi kannanoton, jossa torjuttiin pastoreille suunnattuun Voimavaraksi-kurssiin osallistuminen.¹⁷² Malkus ry:n järjestämän kurssin tarkoituksena on lisätä tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamisessa uskonnollisissa yhteisöissä sekä tukea hengellisten sekä uskontotaustaisten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien ihmisten hyvinvointia neuvonnan, vertaistuen sekä vaikuttamistoiminnan keinoin, kyseenalaistamatta yhteisöjen teologisia näkemyksiä.

Haastatteluaineisto on koottu tammikuun 2024 aikana ja valikoitu haastattelukutsusta saamien yhteydenottojen perusteella. Haastatteluaineisto koostuu viiden entisen helluntailaisen haastattelusta, joista kolme pseudonymisoitua litteraattia on arkistoitu Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon. Siihen, että haastateltaviksi valikoitui entisiä helluntaiseurakuntien jäseniä, vaikuttavat monet tekijät, joista seksuaalivähemmistöön kuulumisen nousi monen kohdalla keskeiseksi. Haastateltavat tulevat eri puolilta Suomea, eri taustoista ja näin ollen myös eri helluntaiseurakunnista. Tutkittavien yksityisyyden suojaamiseksi en tutkimusaineiston kohdalla erittele seurakuntia, joihin tutkimukseen osallistuneet ovat kuuluneet. Olen muuttanut haastatteluaineistosta henkilötietoja, kuten nimiä, paikkakuntia ja muita yksilöiviä tietoja, jotka voisivat olla yhdistettävissä haastateltaviin. Sen sijaan että aineisto pilkottaisiin yksittäisiin haastatteluissa esiin nousseisiin näkökulmiin, haastatteluaineiston käsittely laajempaan kokonaisuuteen luo realistisempaa sekä laadukkaampaa kokonaiskuvaa tutkittavasta aiheesta.¹⁷³

Haastatteluaineisto on rakentunut kahden pääteeman varaan, jotka ovat homoseksuaalisuudesta tuotetut diskurssit helluntaiseurakunnissa sekä seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten kokema toimijuus helluntaiseurakunnissa. Haastattelurungon ensimmäisen osan kysymykset kytkeytyvät homoseksuaalisuudesta luotujen diskurssien ja käsitysten ympärille, kuten

¹⁷² Salmela 2023.

¹⁷³ Tuomi & Sarajärvi 2018, 147–157.

helluntaiseurakuntien seurustelumalleille, seksuaaliselle moninaisuudelle ja seksuaalieettisten kysymysten tarkastelulle¹⁷⁴. Haastattelurungon toisen osan kysymykset käsittelevät seksuaalivähemmistöön kuuluvien kokemaa toimijuutta helluntaiseurakunnissa. Kysymykset käsittelevät mahdollisuuksia sama sukupuolta olevien parisuhteisiin ja seksuaalisen suuntautumisen mukaiseen elämään.¹⁷⁵

On huomioitava, että demografiset tekijät, kuten sukupuoli, ikä, seksuaalinen suuntautuminen ja paikkakunta vaikuttavat haastateltavien kokemusten erilaistumiseen. Ikäjakauma näkyy ajallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa ja siinä, millainen asenneilmapiiri homoseksuaalisuutta kohtaan on myös yhteiskunnallisesti vallinnut. On siis huomioitava, että osa haastateltavista on elänyt nuoruuttaan aikana, jolloin homoseksuaalisuus on kuulunut sairausluokitukseen ja kehotuskielto¹⁷⁶ on ollut Suomessa voimassa, kun taas osa haastateltavista on elänyt nuoruutta aikana, jolloin sukupuolineutraali avioliittolaki ja eheytyshoidot ovat olleet esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa.

5.2 Eettiset kysymykset tutkimuksessa

Tutkimuksessani eettisyys on perustavanlaatuinen tutkimusta ohjaava lähtökohta ja tutkimuseettiikka ohjaa päätöksiä ja valintoja tutkimukseni kaikissa vaiheissa. Tutkimuseettinen pohdinta on koskenut erityisesti tietosuojaa aineiston tuottamisen, sen säilyttämiseen ja arkistoinnin kaikissa vaiheissa. Seksuaalinen suuntautuminen ja uskonnollinen vakaumus ovat tekijöitä, joiden kartoittamiseen liittyviä riskejä olen arvioinut tutkimuksessani. Vaikka erityisistä henkilöryhmistä tulee tehdä tutkimusta, jotta aihe tulee näkyväksi myös yhteiskunnallisesti, tutkimus ei saa asettaa tutkimukseen osallistuvia minkäänlaiseen heille koituvan haitan tai riskin kohteeksi. Näin ollen tutkija menetelmät ja suunnitelma tutkimuksen toteutuksesta ja sen eettisyydestä ovat painavassa roolissa koko tutkimusprosessin ajan. Hain ennen aineistonkeruuta tutkimuseettistä ennakoarviointia Turun yliopiston ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta varmistaakseni tutkimuksen eettisen kestävyuden, tutkijan oikeusturvan ja tutkimukseen osallistujien oikeudet. Tutkimuseettisen ennakoarviointi tukee myös tutkimuksen teon läpinäkyvyyttä, mikä luo yhteiskunnan

¹⁷⁴ Liite 1; Liite 2.

¹⁷⁵ Liite 1; Liite 2.

¹⁷⁶ Kehotuskielto tarkoittaa vuonna 1971 voimaan astunutta lakia, joka kielsi julkisen kehottamisen samaa sukupuolta oleviin suhteisiin. Kielto vaikutti esimerkiksi siihen, kuinka mediassa sai käsitellä homoseksuaalisuutta (Seta sateenkaarihistoria Suomessa).

vahingoksi tai halventamiseksi, taikka sellaisten muiden etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty”.¹⁷⁸

Feministiseen ja etnografiseen tutkimusperinteeseen nojaten pohdin myös omaa paikantumistani tutkimuksessani sekä suhdettani ja asemaani suhteessa tutkimuskohteeseeni sekä siihen, miten aineiston muodostus tapahtuu. Tutkijaposition auki kirjoittaminen tekee näkyväksi niin valta-asetelmia kuin eroja tutkijan ja informantin välillä. Reflektiivisyydellä taas tarkoitetaan tutkijan tietoisuutta niistä eroista ja ominaisuuksista, jotka vallitsevat tutkijan ja tutkimussubjektin välillä¹⁷⁹. Kuulun itse seksuaalivähemmistöön, mikä osaltaan luo tutkimusaiheeseen henkilökohtaisia kosketuspintoja. Toisaalta seksuaalivähemmistöön kuulumisen voi mahdollistaa luottamuksellisen suhteen haastateltavaan, molemminpuolisen ymmärryksen ja yhteisen pohjan aiheeseen nähden.¹⁸⁰ Toisaalta voin ajatella uskonnottomuuteni ja puutteen uskonnolliseen yhteisöön kuulumisesta muodostuvan tietynlaiseksi tietämättömyyden paikaksi tutkimuksessa.

Myös tutkimustuloksia julkaistaessa pyrin huomioimaan eettiset periaatteet niin, etten esitä tutkimuksen kohteena olevaa ryhmää asenteellisesti, yksinkertaistetusti tai epäkunnioittavasti, vaan tulokset julkaistaan asiantuntevasti perustellen ja eri näkökulmat huomioiden.¹⁸¹ Tutkielmani tarkoitus ei ole kattaa kaikkien helluntaiseurakuntien toimintamalleja, käsityksiä tai asenteita Suomessa, vaan pyrkimyksenä on nostaa esiin seksuaalivähemmistöön kuuluvien helluntaiseurakunnan entisten jäsenten kokemuksia. Pyrin tuloksia raportoitaessa kiinnittämään erityistä huomiota siihen, minkälaista kuvaa tutkielmallani rakennan helluntaiseurakunnista ja sen jäsenistä. Tulen analysoimaan tutkimusaineistoa sellaisena, millaisena se minulle tutkijana näyttäytyy, eikä pyrkimyksenäni ole vahvistaa tai poistaa mahdollisia ennakkoluuloja.

5.3 Haastattelu tiedon tuottamisen menetelmänä

Käytän puolistrukturoituja teemahaastatteluja kartoittaakseni seksuaalivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden kokemuksia helluntaiseurakunnissa. Haastattelu on menetelmänä monivaiheinen ja moniulotteinen prosessi, jonka avulla pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan merkityksiä, ideoita, käsityksiä ja ajatuksia. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa haastattelun teema määrittää reunaehdot, jolloin haastattelussa korostuu haastateltavien

¹⁷⁸ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999, 7. luku, 27§.

¹⁷⁹ Rastas 2005, 94–95.

¹⁸⁰ Ks. Rastas 2005, 87.

¹⁸¹ Ks. Kuula 2011, 238.

näkökulmat, ajatukset, käsitykset ja kokemukset tutkittavasta aiheesta¹⁸². Haastattelijana tuotan tietoa yhdessä haastateltavan kanssa valitsemalla tietyt kysymykset, joiden avulla päästään lähemmäs näitä merkityksiä, ideoita, käsityksiä ja ajatuksia.¹⁸³ Haastattelut ovat rakentuneet pääteemoista, jotka ovat seksuaalisuudesta luodut käsitykset ja diskurssit helluntaiseurakunnissa sekä seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten toimijuus helluntaiseurakunnassa.¹⁸⁴

Tutkimushaastattelu on osa tiedon tuottamisen prosessia ja tiedonhankinnan muoto, joka läpäisee yhteiskunnan tasot.¹⁸⁵ Samalla haastattelu on vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa tuotetaan tietoa haastateltavan kanssa, jolloin se heijastaa sitä osaa todellisuudesta, johon tutkimus kohdentuu. Koska haastattelu perustuu vuorovaikutukselle, on haastattelijalla mahdollisuus esittää tarkentavia lisäkysymyksiä ja haastateltavalla mahdollisuus kysyä esimerkiksi täsmennystä haastattelukysymyksiä koskien. Haastateltavan ja haastattelijan luottamuksellista suhdetta¹⁸⁶ voidaan pitää informaation muodostuksen lähtökohtana.¹⁸⁷ Tutkijana arvioin haastattelutilannetta ja sitä, millaisia kysymyksiä haastateltaville esitän ja miten siitä etukäteen informoin.¹⁸⁸ Koska haastattelutilanteeseen vaikuttavat myös tutkijan omat todellisuuskäsitykset tutkittavaan kohteeseen, olen reflektoinut omaa positiotani suhteessa tutkittavaan aiheeseen.¹⁸⁹ Olen myös ollut haastattelutilanteissa avoin omasta paikantumisestani tutkimukseen ja siihen liittyviin aiheisiin.

Vaikka haastattelu on menetelmä hedelmällinen keino saada syvällistä tietoa, menetelmän haasteet liittyä erityisesti subjektiivisuuteen, tutkimuksen resursseihin ja haastattelutilanteen vuorovaikutukseen. Haastattelujen suunnittelu, toteutus ja analyysi vaativat paljon aikaa ja resursseja verrattuna esimerkiksi kyselytutkimuksiin.¹⁹⁰ Myös kysymyksenasettelut voivat vaikuttaa siihen, miten avoimesti ja rehellisesti haastateltavat vastaavat. Haastattelutilanteet voivat olla myös raskaita haastateltavalle tutkimusaiheesta johtuen, mikä on otettu huomioon tutkimushaastattelun purkuvaiheessa.¹⁹¹ Myös tasapainon löytäminen haastattelijan

¹⁸² Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88.

¹⁸³ Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.

¹⁸⁴ Ks. Liite 1; Liite 2.

¹⁸⁵ Ruusuvuori & Tiittula 2005, 9.

¹⁸⁶ Luottamuksellisen suhteen haastateltavaan takaa empaattinen ja ymmärrystä osoittava suhtautuminen ja yhteisen pohjan luominen aiheeseen (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41).

¹⁸⁷ Esim. Jones 2004, 259–260; Hirsijärvi & Hurme 2001, 98; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41.

¹⁸⁸ Kuula 2011, 139.

¹⁸⁹ Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11.

¹⁹⁰ Ks. Patton, 2015.

¹⁹¹ Ks. Liite 1; Liite 2.

ammattiroolin sekä empaattisen kuuntelijan välillä haastattelutilanteessa sekä itsensä etäännyttäminen tutkimusaineiston tulkintavaiheissa muodostuivat ajoittain haastavaksi.

5.4 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi

Tutkimuksen aineistolähtöisyydestä johtuen tulen käyttämään tutkimusaineiston tulkinnassa toimijuuteen painottuvaa sisällönanalyysiä sekä diskurssianalyysiä. Tasapainoilien tutkielmassani aineistolähtöisyyden ja teoriaohjaavan tulkinnan välillä, jolloin teoreettisia käsitteitä ja merkityskokonaisuuksia yhdistämällä pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Teorialähtöisyys nousee esiin diskurssien, kokemuksen ja toimijuuden käsitteiden teoriaohjaavassa aineiston analysoinnissa, kun taas sisällönanalyysi painottuu aineiston tulkinnan eri vaiheissa. Näin tutkimusaineisto nivoutuu yhteen teoreettisten käsitteiden kanssa ja käsitteet auttavat kuvaamaan ja tarkentamaan tutkimuskohdetta ja siinä esiin nousevia teemoja.

Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla pyritään kuvaamaan, tulkitsemaan sekä ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Sisällönanalyysin avulla voidaan paikantaa sekä ilmeisiä että piileviä merkityksiä tutkimuskohteesta. Analyysissä käytetään esimerkiksi kategorisointia tai teemoittelua, joiden avulla aineistoa koodataan. Sisällönanalyysissä huomioidaan myös konteksti, mikä avaa analyysiin syvempiä kerroksia ja paljastaa, miten merkityksiä tuotetaan ja jäsennellään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa¹⁹². Olen käyttänyt sisällönanalyysiä tutkimusaineiston ryhmittelyyn, jäsentämiseen, kategorisointiin ja teemoitteluun. Tutkimuksessa muodostettujen käsitteiden avulla olen laatinut kuvauksen tutkimuskohteesta, jonka jälkeen empiirinen tutkimusaineisto on punottu yhteen teoreettisten käsitteiden kanssa. Kuvauksen avulla olen pyrkinyt nostamaan tutkimusongelman näkökulmasta olennaisen esiin sekä löytämään merkityskokonaisuuksia ja tematisoimaan aineistoa. Merkityskokonaisuudet on löydetty yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden perusteella ja eritelty kokonaisuuksiksi teemoittain. Lopulta merkityskokonaisuuksista on ammennettu kokonaisuus synteesivaiheessa, ja erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet on punottu yhteen¹⁹³.

Sisällönanalyysin avulla olen paikantanut tutkimusaineistosta niitä kokemuksia, jotka kuvaavat seksuaalivähemmistöön kuuluvien toimijuutta helluntaiseurakunnissa. Lisäksi olen pyrkinyt löytämään diskursseja, jotka ovat rakentaneet homoseksuaalisuutta tietynlaiseksi

¹⁹² Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.

¹⁹³ Tuomi & Sarajärvi 2018, 113–115.

helluntaiseurakunnissa haastatteluaineiston pohjalta ja verrannut niitä Suomen Helluntaikirkon kannanottoihin¹⁹⁴. Olen jäsentänyt tutkimusaineistoa teemoittelun ja kategorisoinnin keinoin, mikä on mahdollistanut merkityskokonaisuuksien ja teemojen esiintymisen arvioinnin sekä vertailun aineistoissa. Olen värikoodannut aineistoista esiin nousevia teemoja samanlaisuuden perusteella, minkä jälkeen olen muodostanut teemoista ylä- ja alakategorioita. Esimerkiksi toimijuutta kartoittaessani temaattisiksi muodostumiksi nousivat seksuaalisuuden kontrollointi, sisäiset kamppailut ja pienet toimijuudet. Nämä muodostuivat yläkategorioiksi ja pitivät sisällään tarkempia kuvauksia. Esimerkiksi pienen toimijuuden käsite muodostui kuvaamaan hauraita ja passiivisia toimijuuden muotoja, kuten salaamista, piilottamista, odottamista ja sietämistä. Koska toimijuus operoi tutkimuksessa myös teoreettisen käsitteenä, aineiston teemoittelu on tapahtunut teoriaohjaavan ja aineistolähtöisen analyysin vuorovaikutuksessa.

Monisyisempää ja syvempää aineiston tulkintaa luodakseni, olen käyttänyt sisällönanalyysin ohella diskurssianalyysiä. Siinä missä olen käyttänyt sisällönanalyysiä aineiston systemaattiseen teemoitteluun ja kategorisointiin, diskurssianalyysin avulla olen syventänyt analyysia kartoittamalla sitä, miten asiat esitetään, miten puhetta tuotetaan ja millaisia vaikutuksia niillä on esimerkiksi toimijuuteen. Diskurssianalyysi on monimerkityksellinen ja monitieteinen analyysitapa, joka toimii yläkäsitteenä monenlaiselle diskursiiviselle tutkimukselle. Diskursiivinen uskonnotutkimus analysoi kielenkäytön vaikutusta uskontojen paikkaan osana yhteiskunnallista kontekstia, sosiaalisen rakentumisen prosesseja sekä valtasuhteita.¹⁹⁵ Diskurssianalyysin rinnalla voidaan myös puhua diskurssitutkimuksesta, koska sillä on kokonaisvaltainen näkökulma kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimukseen. Tekstipainotteisissa diskurssianalyysissä voidaan lähestyä ilmaisuja niin, että diskurssi itsessään muodostuu toimijaksi, joka rakentaa esimerkiksi seksuaalisuutta, uskontoa tai eriarvoisuutta¹⁹⁶.

Sosiologisissa lähestymistavoissa diskurssit kytkeytyvät yhteiskunnallisiin toimijoihin, jolloin puhutavat tuottavat merkityksiä suhteessa esimerkiksi puhujan asemaan. Vaikka diskurssit ovat itsessään sosiaalista toimintaa, on puheen ja puheikäytäntöjen tuottajan asemalla aina merkitystä siihen, miten diskurssit lopulta vastaanotetaan ja millaisia merkityksiä ne saavat.¹⁹⁷ Marcus

¹⁹⁴ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Lausunto rekisteröidystä parisuhteesta 3/2009; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliittolain muutokseen 5/2017; Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

¹⁹⁵ Hjelm 2021,7; Phillips & Hardy 2002.

¹⁹⁶ Hjelm 2021, 8–10; Hjelm 2014, 5.

¹⁹⁷ Hjelm 2021,10.

Moberg korostaa toimijakeskeisessä diskurssitutkimuksessaan yksilöiden sekä ryhmien aktiivista roolia diskurssien rakentamisessa, muokkaamisessa ja levittämisessä. Moberg yhdistää kriittisen diskurssianalyysin ja toimijakeskeiset lähestymistavat tarkastellessaan, miten kulttuuriset ja uskonnolliset merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa sosiaalisten, institutionaalisten tekijöiden kanssa¹⁹⁸. Tässä tutkimuksessa olen heijastanut sekä tekstilähtöistä että sosiologista lähestymistapaa diskurssien tulkinnalle, sillä näen ne enemmänkin toisilleen limittäisinä kuin vastakkaisina tapoina tulkita diskursseja. Diskurssianalyysi kohdistuu niihin diskursseihin, joita seksuaalivähemmistöön kuuluvien haastatteluissa nousee esiin sekä Suomen Helluntaikirkon tuottamiin kannanottoihin seksuaalivähemmistöjä, homoseksuaalisuutta ja seksuaalietiikkaa koskien. Toimijajaksikkonä ovat tässä tutkimuksessa Suomen Helluntaikirkko ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat entiset helluntaiseurakuntien jäsenet.

Tutkimusaineistosta on ollut haastavaa jäljittää niitä tapoja, joilla helluntaiseurakunnissa homoseksuaalisuudesta on puhuttu, sillä homoseksuaalisuus on osoittautunut osin tabuluontoiseksi ja vaietuksi aiheeksi helluntaiseurakunnissa. Foucaultin mukaan tutkittaessa tietyn ilmiön tuottamista, on tarkasteltava myös sitä, kuinka myös tietämättömyyttä tuotetaan, sillä kieltäminen ja salaaminen tuottavat myöskin kohteensa tietyn näköiseksi.¹⁹⁹ Sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi punoutuvat yhteen paikantaessani tutkimusaineistosta diskursiivisia muodostumia siitä, miten ja millaiseksi homoseksuaalisuutta on tuotettu, miten se on nimetty ja minkälaisiin suhteisiin se on liitetty puheissa.²⁰⁰ Samalla olen kartoittanut niitä puheiden toistoja, joissa heteronormatiivisuus on korostunut ja homoseksuaalisuutta on sivuutettu tai tehty näkymättömäksi. Merkittävää diskurssien kannalta on myös se, minkälaisissa tilanteissa homoseksuaalisuudesta puhutaan sekä minkälainen asema puhujalla on yhteisössä. Haastatteluaineiston ja Suomen Helluntaikirkon kannanottojen pohjalta olen paikannut neljä homoseksuaalisuudesta tuotettua diskursiivista muodostumaa, joiksi osoittautui heteronormatiiviset toistot puheissa, puhumattomuuden kulttuuri homoseksuaalisuutta koskevissa kysymyksissä, kielteinen suhtautuminen homoseksuaaliseen elämäntapaan sekä homoseksuaalisen suuntautumisen erottaminen homoseksuaalisesta toiminnasta ja identiteetistä.

¹⁹⁸ Moberg 2020.

¹⁹⁹ Foucault 1998, 58, 75; Juvonen 2002, 35.

²⁰⁰ Ks. Foucault 1969/1994/2005, 67, 74.

6 Seksuaalisuudesta luodut käsitykset ja diskurssit helluntaiseurakunnissa

6.1 Seksuaalieettiset kysymykset helluntaiseurakunnissa

Tässä analyysiluvussa syvennyn tarkastelemaan helluntailiikkeen seksuaalikasvatusta ja suhdetta seksuaalieettisiin kysymyksiin haastatteluaineistoon, Suomen Helluntaikirkon kannanottoihin²⁰¹ ja aiempaan tutkimukseen nojaten. Suhteutan tutkimusaineistoa Tiina Alakärpän ja Henni Hännikkälän ‘Helluntailaisuus, seksuaalikasvatus ja nautinto’ -katsaukseen (2022), jossa käsitellään helluntaiseurakuntien seksuaalikasvatusta ja sen vaikutuksia seksuaaliseen nautintoon. Aineistojen pohjalta luon kuvauksen seksuaalikasvatuksesta ja seksuaalieettisiin kysymyksiin suhtautumisesta helluntaiseurakunnissa.

Helluntailiikkeen teologia ja ihmiskuva vaikuttavat seurakuntien seksuaalieettisiin kysymyksiin suhtautumiseen ja näin myös kristittyyn käytännön elämään ohjeistamiseen. Helluntaiseurakuntien kontekstissa seksuaalieettisten kysymysten tulkintaan vaikuttavat seksuaalisuutta koskevat Raamatun opetukset, pyhitys- ja karismaattisuusoppi sekä yleisemmin kristinuskon opit seksuaalisuudesta ja kristillinen seksuaalimoraali.²⁰² Helluntaiseurakuntien seksuaalikasvatuksessa on käytetty Raamatun luomiskertomusta, Vuorisaarnaa, Laulujen laulua sekä rakkauden kaksoiskäskyä.²⁰³ Suomen Helluntaikirkon seksuaalietiikkaa koskevassa kannanotossa seksuaalietiikan kerrotaan nojaavan erityisesti Uuteen testamenttiin, Paavalin kirjeisiin ja Jeesuksen opetukseen.²⁰⁴ Samalla Raamatun tulkinta on moninaista, vaihtelevaa ja ristiriitaista helluntaiseurakuntien sisällä, mikä vaikuttaa niin seksuaalieettisten kysymysten tulkintaan kuin helluntaiseurakunnissa annettuun seksuaalikasvatukseen.

Vaikka Suomen Helluntaikirkon seksuaalietiikkaa koskevassa kannanotossa²⁰⁵ seksuaalisuus näyttäytyy Jumalan lahjana, se rajoittuu yhden miehen ja yhden naisen väliseen avioliittoon,

²⁰¹ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Lausunto rekisteröidystä parisuhteesta 3/2009; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliittolain muutokseen 5/2017; Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

²⁰² Kupari & Tuomaala 2015, 180; Alakärppä & Hännikkälä 2022, 50–51.

²⁰³ Alakärppä & Hännikkälä 2022, 47.

²⁰⁴ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

²⁰⁵ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

mikä korostuu myös muissa kannanotoissa²⁰⁶. Kannanotot luovat heteronormatiivisen mallin Suomen Helluntaikirkon jäsen seurakunnille ja ne toimivat ohjenuorana seksuaalikasvatukselle ja seksuaalieettisiin kysymyksiin vastaamiselle paikallisseurakuntien tasolla. Kannanotoissa on vedottu helluntailaisuuden oppeihin, Raamattuun ja lapsen oikeuteen eri sukupuolta oleviin vanhempiin. Virallisten kannanottojen ulkopuolelle jäävät kuitenkin yksittäisten helluntaiseurakuntien käytännöt, pastorien tavat tulkita teologiaa ja sen suhdetta seksuaalieettisiin kysymyksiin sekä seksuaalikasvatusta antavien henkilöiden omat kokemukset ja ajatukset, jotka ovat toimineet seksuaalikasvatuksen pohjana helluntaiseurakunnissa.²⁰⁷ Helluntailaisuuden oppien tulkinnan lisäksi on otettava huomioon eletty uskonto ja arjen helluntailaisuus, mikä moninaistaa tulkintaa entisestään.²⁰⁸ Moninaisuus ja tulkinnallisuus myös mahdollistavat myönteiset ja sallivat puhuvat seksuaalisesta moninaisuudesta ja seksuaalieettisistä kysymyksistä seurakunnissa²⁰⁹.

Haastatteluissa helluntaiseurakuntien seksuaalikasvatusta ja seksuaalisuuteen liittyvää puhetta luonnehdittiin sukupuolittuneeksi, heteronormatiiviseksi, vanhoilliseksi, yhteisön taholta säädellyksi, avioliittokeskeiseksi, seksuaalista puhtautta vaalivaksi, seksuaalisesta nautinnosta riisutuksi, pidättäytyväksi ja osin ehdottomaksi. Nämä teemat nousivat esiin myös Alakärppän ja Hännikkälän helluntaiseurakuntien seksuaalietiikkaa kartoittavasta haastatteluaineistosta.²¹⁰ Haastateltavat kuvaavat seksuaalikasvatusta ja seksuaalieettisiä kysymyksiä helluntaiseurakunnissa seuraavasti:

Ite seksuaalisuus, sitä ei nähty pahana asiana. Mut sitte sitä kyl tosi paljon niinku painotettiin, että sehän kuuluu vain avioliittoon, joka on miehen ja naisen välinen, mutta se ei ollu semmonen niinku esimerkiks vaikka mun vanhemmilla on ollu, että on opetettu niinpäin, että, et kaikki seksuaalisuus on pahaa ja kaikki halut on niinku pahoja asioita, vaan et puhuttiin niinpäin, et se on hyvä asia. Mutta että, et se kuuluu tiettyjen raamien sisään. (TKU/O/25/1.)

Paljon niinku sääntöjä ihmissuhteista, esimerkiks ettei saa edes nukkua samassa huoneessa, jos ei oo naimisissa, niinku vastakkaiset sukupuolet. Mul on lapsuudest asti paljon toivotettu sitä, että, että vastakkaiset sukupuolet ei voi ikinä olla kavereita

²⁰⁶ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Lausunto rekisteröidystä parisuhteesta 3/2009; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliittolain muutokseen 5/2017; Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

²⁰⁷ Ks. Alakärppä & Hännikkälä 2022, 47.

²⁰⁸ Alakärppä & Hännikkälä 2022, 44.

²⁰⁹ Kupari & Tuomaala 2015, 180. Alakärppä & Hännikkälä 2022, 50.

²¹⁰ Alakärppä & Hännikkälä 2022, 44.

keskenään, et siin on pakko olla niinku jonkinlainen seksuaalinen jännite.
(TKU/O/25/3.)

Haastatteluaineistosta näkyvät sukupolvien väliset asennemuutokset helluntaiseurakuntien seksuaalietiikassa, vaikka seksuaalisuus asettuikin tarkkaan määriteltyjen raamien sisään. Samalla ihmissuhteille on asetettu seurakunnissa sääntöjä, joissa näkyy oletus helluntaiseurakuntalaisten heteroseksuaalisuudesta. Vaikka seksuaalisuus nähdään Jumalan lahjana, kristittyä ohjataan hallitsemaan omaa seksuaalisuuttaan ja pidättäytymään kristillisen avioliittomoraalin vastaisista käyttäytymismuodoista.²¹¹ Niin avioliiton ulkopuoliset seksuaaliset suhteet kuin homoseksuaaliset suhteet on perinteisesti nähty kristillisen seksuaalimoraalin vastaisina ja seksuaalista puhtautta tahraavina.²¹² Juuri seksuaalisen puhtauden korostus osana seksuaalietiikkaa nousee keskeiseksi teemaksi haastatteluaineistossa:

Semmonen niinkun viattoman lihan, tai viattoman niinku, viattoman niinku ihmisen niinkun semmonen fantasiointi on tosi läsnä tosi usein. – –
Arvostetaan sitä niinku neitseellisyyttä ja arvostetaan sitä nuoruutta.
(TKU/O/25/3.)

Seksuaalisen puhtauden ja seksuaalisen saastumisen diskurssit kytkeytyvät Mary Douglasin seksuaalisuuden teoretisointeihin, joissa ruumis toimii rajapintana puhtaan ja eheän sekä likaisen ja saastuneen välillä. Tähän ymmärrykseen nojaten vääränlainen seksuaalinen akti rikkoo yhteisön rajoja ja saastuttaa yksilön ruumiin.²¹³ Seksuaalisella puhtaudella on viitattu seksuaalisen toiminnan säästämiseen avioliittoon, seksuaalisuuden varjelemiseen sekä seksuaalisuutta koskeviin puheisiin ja ajatuksiin.²¹⁴ Samalla puhtaus on rinnastettu jumalasuhteen varjelemiseen sekä rehellisyyteen Jumalan edessä.²¹⁵ Puhtaaksi määritetty seksuaalisuus tulee myös tuottaneeksi likaisuutta, joka luonnehtii vastakohtaista seksuaalisuutta, kuten homoseksuaalisuutta, avioliiton ulkopuolisia suhteita tai seksiä ennen avioliittoa.²¹⁶

Teemu Mantsisen mukaan helluntaiseurakunnan sosiaalisilla normeilla sekä opetuksella pyritään ylläpitämään pyhää elämää ja pelastusta, jotka määrittelevät ja merkitsevät

²¹¹ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011; Suomen Helluntaikirkon kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

²¹² Ks. Havukainen & Kankaanniemi 2020, 148–150; Luoma 2020,101; Sopanen 1995, 70–71; Viitanen 2011, 16; Alakärppä & Hännikkälä 2022, 45.

²¹³ Douglas 2000.

²¹⁴ Viitanen 2011, 18; Alakärppä & Hännikkälä 2022, 45,50.

²¹⁵ Viitanen 2011, 33–35; Alakärppä & Hännikkälä 2022, 45.

²¹⁶ Ks. Rubin 2007, 152–154; Douglas 2000.

seurakuntalaisten koettuja ja elettyjä rajoja. Samalla ne jäsentävät sisäistä elämää uskontokulttuurin sisällä sekä määrittävät uskonnon integriteetin kannalta uhkaavia alueita ja sekulaarin ja profaanin rajapintoja, joita yksilöiden tulee noudattaa²¹⁷. Uskontotieteilijä Dag Endsjon mukaan seksuaalisuuteen liittyvät säännöt ja käytännöt kuvaavat sitä, miten elämää eletään ja kuinka sosiaaliset yhteydet rakentuvat.²¹⁸ Näin ollen uskonto tulee rakentaneeksi henkilökohtaisten ja sosiaalisten tasojen kautta yksilön identiteettiä.²¹⁹ Samalla seksuaalieettiset kysymykset ovat osa kokonaisvaltaista ihmisyyttä ja ihmiskuvaa. Aini Linjakummun mukaan yksi syy seksuaalisuuden korostumiselle uskonnollisissa yhteisöissä on se, että heteroseksuaalinen seksi uusintaa elämää ja pitää sisällään monia elämän kannalta merkittäviä asioita.²²⁰ Sara Ahmed sitoo naisten ja miesten väliset yhteenliittoumat ja elämän uusintamisen kulttuurin ja arvojen uusintamiseen, joilla turvataan elämisjärjestelyitä ja niiden vakiinnuttamista.²²¹ Näin ollen heteronormatiivisuus tulee määrittäneeksi uskonnollisen yhteisön sosiaalisen sekä moraalisen rakenteen.²²²

Vaikka seksuaalisuus kuuluu henkilökohtaisen ja yksityisen elämän piiriin, on sitä valvottu uskonnollisissa yhteisöissä ja näin ollen se punoutuu yhteisössä yhdeksi kontrolloinnin välineeksi.²²³ Aini Linjakummun mukaan seksuaalisuuteen kytkeytyvät prosessit ovat hallinnan ja vallan ulottuvuuksia, jotka määrittelevät ihmisten tapoja elää.²²⁴ Helluntaiyhteisöissä seksuaalista puhtautta on valvottu seurakunnan jäsenten tai seurakunnan taholta.²²⁵ Yhteisön sisällä on tehty esimerkiksi seurustelusopimuksia, annettu seksuaalista puhtautta korostavaa seksuaalivalistusta nuorten aikuisten leireillä, nuorten illoissa ja Fifeenleireillä. Myös eheytystoimintaa on harjoitettu tai siihen on ohjattu helluntaiseurakunnissa. Niin tämän tutkimuksen kuin Alakärppän ja Hännikkälän katsauksen (2022) valossa voidaan todeta, ettei helluntaiseurakuntien tarjoama seksuaalikasvatus ole aina seksuaalioikeuksien mukaista.²²⁶

²¹⁷ Mantsinen 2014, 22.

²¹⁸ Endsjø 2011, 11–12.

²¹⁹ Mantsinen 2014, 22.

²²⁰ Linjakumpu 2017, 226.

²²¹ Ahmed 2018, 188–189.

²²² Yip & Page 2013, 7.

²²³ Ks. Linjakumpu 2015, 116–118, Linjakumpu 2017.

²²⁴ Linjakumpu 2017, 227.

²²⁵ Alakärppä & Hännikkälä 2022, 50.

²²⁶ Ks. Alakärppä & Hännikkälä 2022, 51.

Seksuaalivähemmistöön kuuluvien entisten helluntaiseurakunnan jäsenten haastatteluista nousivat esiin toiveet moninaisemmista seksuaalieettisten kysymysten tulkinnoista. Myös Alakärppän ja Hännikkälän katsauksessa korostui tarve yhtenäiselle seksuaalikasvatuksen protokollalle seksuaalisuudesta opettamiseen sekä toiveet avoimemmasta, positiivisemmasta ja rehellisemmästä seksuaalikasvatuksesta, jossa korostuisi oikeus nautintoon.²²⁷ Helluntaiseurakuntien työntekijät ovat toivoneet teologisesti perusteltuja konkreettisia materiaaleja seksuaalikasvatuksen tueksi sekä laajempaa yhteiskunnallista keskustelua, jossa kunnioitetaan myös uskonnonvapautta.²²⁸ Seksuaalioikeuksien näkökulmasta ihmisillä on yhdenvertainen oikeus ikätason huomioon ottavaan ja asianmukaiseen tietoon pohjautuvaan seksuaalikasvatukseen sekä oikeuteen nauttia seksuaalisuudestaan.²²⁹ Merkittäväksi muodostuu myös se, että seksuaalikasvatuksessa käytetään ajankohtaiseen tietoon perustuvia käsitteitä ja niiden määritelmiä. Tämä mahdollistaa käsitteiden ymmärtämisen lisäksi seksuaalikasvatuksen järjestäjien ja sitä saavien henkilöiden välisen ymmärryksen luomisen²³⁰.

6.2 Homoseksuaalisuudesta luodut diskurssit helluntaiseurakunnissa

Tässä analyysiluvussa tarkastelen sitä, millaisia diskursiivisia muodostumia homoseksuaalisuudesta on tuotettu, miten se on nimetty ja millaisia konnotaatiota siihen on liitetty helluntaiseurakunnissa. Samalla tarkastelen sitä, millaisissa yhteyksissä homoseksuaalisuudesta on puhuttu haastateltavien kokemusten pohjalta. Se, miten seksuaalisuudesta puhutaan ja miten se nimetään, on merkittävää, sillä kieli on paitsi tiedon luonnetta määrittävä tulkitsemisen ja ilmaisemisen tapa, se on samalla käytäntö, joka muodostaa kohteensa tietynlaiseksi.

Haastatteluaineistossa keskeisiksi temaattisiksi puhekäytännöiksi nousivat heteronormatiiviset oletukset puheissa, puhumattomuuden kulttuuri homoseksuaalisuutta koskevissa kysymyksissä, kielteinen suhtautuminen homoseksuaaliseen elämäntapaan sekä homoseksuaalisen suuntautumisen erottaminen homoseksuaalisesta toiminnasta ja identiteetistä. Homoseksuaalisuutta käsittelevissä puheissa oltiin nojattu Raamattuun ja siitä tehtyihin tulkintoihin. Haastatteluaineiston pohjalta helluntaiseurakunnissa esiin nousseita

²²⁷ Alakärppä & Hännikkälä 2022, 49–50.

²²⁸ Alakärppä & Hännikkälä 2022, 50.

²²⁹ World Association for Sexual Health 2014.

²³⁰ Alakärppä & Hännikkälä 2022, 51.

homoseksuaalisuuteen liitettyjä konnotaatioita ja sivumerkityksiä olivat maallisuus, himo, synty, inho, hylkääminen, sairaus ja häiriö. Haastateltava kuvaa homoseksuaalisuuteen liitettyjä sivumerkityksiä seuraavasti:

Sitä [homoseksuaalisuutta] vähän niinku rinnastettiin tosi paljon myös niinku muihin synteihin. Tai niinku yks sellanen, mitä tosi paljon ite kuulin, oli se, että synty se on samassa, ku kaikki muutkin, niinku esimerkiks just joku pahoinpitely tai siihenki suhtauduttiin samalla tasolla kun niinku omasta mielestä oikeiden rikosten kanssa. H5

Hyväksytyn ja sallitun seksuaalisuuden muodot tuottavat usein vastinparinaan syntisenä ja kiellettyinä pidettyä seksuaalisuutta.²³¹ Sillä, miten homoseksuaalisuutta rinnastetaan puheissa ja millaisia konnotaatioita se kantaa mukanaan, on merkittävä vaikutus paitsi puhetaipojen sallimisessa ja normalisoinnissa, myös niissä käytännöissä, joita ne tuottavat. Jos homoseksuaalisista akteista puhutaan synteinä, ne tulevat rinnastetuiksi muihin synteinä pidettyihin tekoihin, kuten väkivaltaan, johon vaaditaan puuttumista yhteisön taholta. Homoseksuaalisesta suuntautumisesta ei haastateltavien mukaan oltu puhuttu perustarpeena osoittaa hoivaa, läheisyyttä tai rakkautta, vaan se oltiin pelkistetty tuomittavaksi elämäntavaksi.

Haastatteluissa nousi esiin tiettyjä seksuaalisuudesta puhumisen konteksteja, joissa seksuaalisuutta oltiin käsitelty helluntaiseurakunnissa tietyn teeman, kuten pornon, homoseksuaalisten aktien tai ”homokysymyksen” politisoitumisen yhteydessä. Haastateltavien mukaan tilanteet, joissa seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä seurakunnassa oltiin puhuttu, olivat usein nuorille aikuisille suunnattuja, organisoituja tapahtumia tai epävirallisia keskusteluja seurakunnan työntekijöiden tai vertaisten kanssa. Esimerkiksi parisuhde- ja avioliittoleireillä, Fifteen-leireillä, paneelikeskusteluissa, juhannuskonferensseissa ja nuorten illoissa oltiin käsitelty seksuaalieettisiä kysymyksiä tai annettu seksuaalikasvatusta. Seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista puhuivat enimmäkseen seurakunnan työntekijät, seurakunnan valtuuttamat puhujat sekä pastorit.

Sosiaalinen asema²³² yhteisössä nousi esiin haastatteluissa ja seurakunnan vanhimmistolla ja pastoreilla nähtiin olevan erityinen merkitys puheiden tuottamisessa koskien

²³¹ Rubin 1999, 152–154.

²³² Sosiaalisella asemalla viitataan tässä yhteydessä statuksiin ja asemiin, joita yksilöt saavuttavat helluntaiyhteisöissä, ja jotka vaikuttavat arvostuksen ja kunnioituksen saamiseen.

homoseksuaalisuutta. Sosiaalinen asema mahdollistaa sen, keitä seurakunnan sisällä kuunnellaan ja keiden puheilla on painoarvoa. Uskonnollisissa yhteisöissä auktoriteetin haastaminen on vaikeaa, koska heillä ajatellaan olevan arvovaltaa ja korkeampaa tietämystä.²³³ Monesti homoseksuaalisuuden diskurssit nivoutuivat helluntaiseurakunnissa tilanteisiin, joissa homoseksuaalisuus oli “paljastunut” ja siitä oli tehty yhteisössä käsittelyä vaatinut asia. Homoseksuaalisuudesta oltiin puhuttu seurakunnan vanhimmiston kanssa sielunhoidollisissa tilanteissa, eheytyshoitoihin ohjattaessa sekä seurakunnasta erottamisen yhteydessä, kun homoseksuaalisuudesta oli tullut kynnyskysymys seurakuntaan kuulumiselle. Myös tasa-arvoinen avioliittolaki ja aito avioliitto -liikehdintä olivat nostaneet esiin “homokysymyksen”, joka herätti keskustelua evankelisluterilaisen kirkon lisäksi monissa helluntaiseurakunnissa. Tämä nousi osalla haastateltavista kynnyskysymykseksi paikallisseurakuntaan kuulumiselle, sillä ilmapiiri ja asenteet homoseksuaalisuutta kohtaan koettiin jyrkentyneen seurakuntien sisällä tasa-arvoisen avioliittolain myötä.

6.3 Homoseksuaalisuuden näkymättömäksi tekeminen puheissa

Homoseksuaalisuuden näkymättömäksi tekeminen kytkeytyy historialliseen jatkumoon, jossa homoseksuaalisuudesta on vaiettu tai se on nähty yhteisöjen ulkopuolisena asiana.²³⁴ Samalla tutkimusaineistossa ilmenevät hiljaisuudet voivat vaikenemisen sijaan olla “syvää hiljaisuutta”, jolloin asia ei ole muodostunut merkitykselliseksi kulttuurisessa tai sosiaalisessa järjestelmässä.²³⁵ Foucault’n mukaan myös salaaminen ja kieltäminen tuottavat kohteensa tietyn näköiseksi.²³⁶ Kaikki haastateltavat mainitsivat homoseksuaalisuudesta vaikenemisen kulttuurin tai aiheen tabuluonteisuuden helluntaiseurakunnissa. Homoseksuaalisuutta määrittivät puhumattomuus, hiljaisuuden paikat sekä näkymättömäksi ja käsittämättömäksi tekeminen.

Puhumattomuuden kulttuuri liitettiin haastateltavien kokemusten pohjalta vahvaan ja sanoittamattomaan oletukseen seurakuntien ja seurakuntalaisten heteroseksuaalisuudesta. Heteroseksuaalisuuden normi oli muodostunut niin vahvaksi helluntaiseurakunnissa, että homoseksuaalisuudesta oli tullut osin näkymätöntä. Näin ollen heteroseksuaalisuus nousee oletukseksi ja odotukseksi, jonka rikkominen haastaa koko yhteisöä ja sen käsityksiä

²³³ Linjakumpu 2015, 43.

²³⁴ Ks. Pakkanen 2007, 11; Juvonen 2002.

²³⁵ Löfström 1999, 105; Löfström 2015.

²³⁶ Foucault 1998, 58, 75; Juvonen 2002, 35.

parisuhteesta.²³⁷ Haastateltavat kuvaavat heteroseksuaalisen normin vahvistamista ja homoseksuaalisuuden näkymättömäksi tekemistä seurakunnan puheissa ja käytännöissä seuraavasti:

Se [heteroseksuaalisuuden normi] on tosi usein semmosen niinku tietynlaisina sivulauseina, tai jonkinlaisina niinkun huomautuksina tai muistutuksina näkyy. Että siit ei välttämättä pidetä mitään suoraa puhetta, mutta se on koko ajan vähän esillä. Et se aina kun puhutaan ihmissuhteista, niin muistutetaan siitä, että älkää vaan olko homoja. (TKU/O/25/3.)

Kyllähän siel just puhutaan avioliitosta tai parisuhteista, ni sit se on ain se heterosuhde, mist puhutaan. Ja varmaan niinku ehkä liittyy siihen aspektiin, et sit niinku siit ei jotenki tehä isoo numeroo, tai sillee mainita erikseen, et puhutaan vaan heterosuhteista. H5

Ei ollu sellast sanaa, ku hetero, koska se oli vaan niinku normaalia, että oli niinku mies ja nainen. Ja sit piti olla erillinen sana niille, jotka oli outoja, eli se oli se homo ja lesbo tai jotain muuta. (TKU/O/25/1.)

Ei ole ollut käsitettä seksuaalinen- tai sukupuolinen moninaisuus ainakaan seurakuntapiireissä. (TKU/O/25/2.)

Haastatteluista nousi esiin se, kuinka seurakunnissa ei ollut näkynyt samaa sukupuolta olevien pariin tai homoseksuaalisten ihmisten olemassaolo millään tasolla. Haastateltavien mukaan avioliittokeskeisyyttä ja heteroseksuaalisuutta pidettiin niin itsestään selvinä, ettei niitä erikseen julistettu, vaan ne saattoivat näkyä oletuksina sivulauseissa, huomautuksissa, kysymyksenasetteluissa sekä arkisessa puheessa seurakuntalaisten kesken. Heteroseksuaalisuus muodostui niin normalisoiduksi, ettei sen käsitettä käytetty, vaikka se ilmenikin toistettuina oletuksina ja normeina puheissa. Seksuaalivähemmistöjen identiteetit oltiin merkitty ”oudoiksi” tai vähemmistöidentiteettejä merkitseviä käsitteitä ei oltu käytetty. Rajanvetoa tehtiin maalliseen yhteiskuntaan, ja seksuaalivähemmistöt jätettiin seurakuntien ulkopuolelle puheissa ja käytännöissä, jota haastateltava luonnehtii seuraavasti:

Homous oli semmonen ulkonen asia, mitä ei voinut olla helluntaiyhteisön sisällä, et sehän oli niinkun maailman juttuja siihen aikaan. Tuntu et se oli vielä paljon eriyttävämpi kokemus aina kuunnella sitä, – – se tuntu jotenki utopistiselle, et miten miten minä voin olla homo, jos minä olen täällä ja kun noi puhuu noista muista. (TKU/O/25/2.)

²³⁷ Esim. Linjakumpu 2015.

Homoseksuaalisen suuntautumisen kieltäminen, käsittämättömäksi tai näkymättömäksi tekeminen olivat teemoja, jotka nousivat esiin kaikista haastatteluista. Judith Butlerin mukaan se, mitä toiset pitävät käsittämättömänä, on toisille ainoa ihmisenä olemisen tapa. Butlerin mukaan “Ihmisenä olemisen mahdollisuuksien kieltämisestä tulee näin paradoksaalisesti normatiivisen itseyden vaatimista, ja *niinpä nuo elämät tuolla* ovat käsittämättömiä, *nuo* elävät tavalla, joka on ennenkuulumaton.”²³⁸ Muille käsittämättömien elämänmuotojen ilmetessä, ne muistuttavat Butlerin mukaan *fantasmaa*²³⁹, joka pohjautuu toisten elämänmuotojen kieltämiselle.²⁴⁰ Voidaan puhua myös diskursiivisesta vallankäytöstä niissä puheiden toistoissa, joissa homoseksuaalisuutta sivuutetaan tai tehdään käsittämättömäksi elämisen tapana, parisuhdemallina, identiteettinä tai seksuaalisena suuntautumisena.

Haastatteluaineistossa toistui heteroseksuaalisten diskurssien arkipäiväisyys, toisteisuus, kyseenalaistamattomuus ja itsestäänselvyys. Homoseksuaalisuuteen liittyviä aiheita oltiin välttely seurakunnissa ja tiettyjä asioita pidetty niin itsestään selvinä, ettei niistä puhuttu. Ulossulkeminen ja homoseksuaalisuuden näkymättömäksi tekeminen nousivat esiin niin puheiden kuin puhumattomuuden käytännöissä. Haastateltavat kuvaavat arkisia seksuaalisuuteen punoutuvia diskursseja seuraavasti:

Se on kova taakka, että kun, kun joutuu tosiaan salaamaan sen todellisen identiteetin ja sitten – – saattaa kuulla paljon näitä semmosia kysymyksiä, että, että millon menit naimisiin, oletko löytänyt vastakkaista sukupuolta olevaa puolisoa. Ja sitte niinku saattaa joutua semmmosten kysymysten kohteeksi, mitkä on hyvin semmosia niinkun, oletetaan että ihminen on heteroseksuaali. H1

Eihän siel annettu minkäänäkösii vaihtoehtoi, et vois olla samaa sukupuolta tai muunsukupuolinen. Et tota kyl ain niinku puheesta hyvin selvästi niinku huomaa sen edelleenki, et se on vaan niinku mies ja nainen ja vaimo ja niinku aviomies. Et ei tavallaan ees yritetä sellast niinku neutraalii kieltä. H5

Sara Ahmedin mukaan heteroseksuaalisuus operoi juuri arkisissa keskusteluissa. Sen vaikuttavuus ja affektiivisuus kytkeytyvät arkipäiväisyyteen, joka linkittyy seremonioihin, jotka sitovat perheet ja yhteisöt yhteen.²⁴¹ Heteroseksuaalisuus toimii kaikissa niissä arkisissa keskusteluissa, joissa kysytään poika- ja tyttöystävistä ja oletetaan toisella olevan vastakkaista

238 Butler 2024, 350.

239 Judith Butler käyttää fantasman käsitettä kuvaamaan yhdistyviä ahdistuksen ja pelon tunteita. Genderin fantasmaa käyttävät valtaapitävät tahot – valtiot, kirkot ja poliittiset liikkeet – tarkoituksenaan pitää ihmiset kurissa ja kohdistaa pelkonsa haavoittuvassa asemassa oleviin (Butler 2024, 15–27).

240 Butler 2024, 350.

241 Ahmed 2018, 192.

sukupuolta oleva kumppani. Samalla kun seurakuntayhteisöt pyrkivät puheissa luonnollistamaan heteroseksuaalisuutta, heteronormatiivisuus operoi julkisena mukautuvuutena, jolloin homoseksuaalisuudesta tulee epämukavaa heteroseksuaalisissa tiloissa. Heteroseksuaaliksi tehdyissä tiloissa heteroseksuaalisuudesta tulee niin luonnollinen asia, ettei siihen liittyviä normeja tunnisteta tietoisesti.²⁴² Ahmedin mukaan yksilöt muodostuvat toistetuista normeista, jotka toimivat ruumiiden pintoina. Samalla normit muuttuvat “luonnollisiksi” ajan kuluessa tai ne luonnollistetaan vastaamaan yhteisön käsityksiä²⁴³. Tähän ymmärrykseen nojaten heteroseksuaalisten kertomusten toistot vaikuttavat käsityksiin siitä, minkälaisen parisuhteiden ja elämisen muotojen katsotaan olevan itselle mahdollisia ja saavutettavissa olevia.

Ahmedin mukaan pakollinen heteroseksuaalisuus tarkoittaa heteroseksuaalisuuden kertomuksen esittämistä ihanteellisena yhteenliittymisenä toistuvasti ja näiden toistojen vaikutuksia yksilöissä. Samalla heteroseksuaalisen kertomuksen toistot muokkaavat käsityksiä siitä, mitä on mahdollista tehdä, vaikka se jättäisi sanoittamatta sitä, minkälainen on mahdollista olla²⁴⁴. Näin ollen diskurssit siitä, että seurakuntien sisällä ei ole seksuaalivähemmistöjä ja homoseksuaalisuus on seurakunnan ulkoinen asia, ohittavat ja tekevät seksuaalivähemmistöjen mahdollisuudet elää seksuaalista suuntautumistaan vastaavaa elämää hankalaksi. Samalla kieltäminen torjuu keskustelunavaukset siitä, miten kohdata yhteisön sisällä seksuaalivähemmistöön kuuluvat. Merkittävää on nostaa esiin myös se, kuinka heteroseksuaalisuus toimii toistettujen ihanteiden ja normien lisäksi myös tunteina ja miltä toisin tunteminen tuntuu. Homoseksuaalisuudesta vaikeneminen ja sivulauseissa ilmenevät asenteet homoseksuaalisuutta kohtaan tekevät seurakunnan ilmapiiristä seksuaalivähemmistön kuuluville sekä latautuneen että näkymättömän. Haastateltava kuvaa näitä latautuneita hiljaisuuksia seurakunnassa seuraavasti:

Jos ite kuuluu seksuaalivähemmistöön, niin kyllähän sä näät ja tunnet ja koet kaikkialla sitä tietynlaist ilmapiiriä, niinku semmost niinku inhoa. (TKU/O/25/1.)

Haastatteluote kuvaa seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten kokemaa epämukavuutta heteronormatiivisissa tiloissa. Koska helluntaiseurakunnassa oikeanlaisena pidetty seksuaalisuus nojautuu heteronormatiivisuuteen, se asettuu määrittelemään yhteisöllisen

242 Ks. Ahmed 2018, 194.

243 Ahmed 2018, 189.

244 Ahmed 2018, 189.

elämän lähtökohtia. Samalla seksuaalisuuteen kytkeytyvät normit asettuvat määrittämään myös uskonnolliseen yhteisöön kuuluvien ihmisten elämäntapoja ja elämänvalintoja. Äärimmäisen uskonnollisia yhteisöjä luonnehtii myös seksuaalisuuden kontrollointi, jolloin konventionaalisenä pidetyn seksuaalisuuden rinnalle ei sallita tästä poikkeavia muotoja, kuten homoseksuaalisuutta.²⁴⁵ Aini Linjakummun mukaan kyse on yhteisön normatiivisen ja sosiaalisen todellisuuden sekä ihmisen olemuksen välisestä ristiriidasta.²⁴⁶ Samalla homoseksuaalisuus voi asettua tekijäksi, jonka perusteella yksilö voidaan rajata ulos yhteisöstä.²⁴⁷

6.4 ”Se synti on se akti” – seksuaalisen suuntautumisen ja toiminnan erottamisen diskurssit

Suomen Helluntaikirkon virallisten kannanottojen mukaan uskovaisen tulisi pidättäytyä kristillisen avioliittomoraalin vastaisista käyttäytymismuodoista ja homoseksuaalisista suhteista.²⁴⁸ Suomen Helluntaikirkon seksuaalietiikkaa ja homoseksuaalisia parisuhteita koskevien kannanottojen mukaan:

Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset nähdään osana seurakuntaa siinä missä muutkin ihmisryhmät, mutta tämä ei tarkoita Raamatun opetukseen perustuvan avioliitonäkemyksen ja seksuaalieettisten linjausten muuttamista. – – Helluntaikirkko suhtautuu kunnioittavasti seksuaalivähemmistöihin ja avosuhteessa eläviin samalla kun se pitää kiinni oikeaksi katsomastaan Raamatun opetuksesta. (Helluntaikirkon kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021).

Homoseksuaalinen parisuhde ei voi olla Raamatun opetuksen mukaisen kristillisen seksuaalietiikan hyväksymä elämäntapa. – – Ihmisen vastuulla on kuitenkin pyrkiä pidättäytymään sellaisten taipumusten toteuttamisesta, mikä ei ole Jumalan tarkoittamaa ja hyväksyttävää käyttäytymistä, olipa kysymys homoseksuaalisista suhteista tai muista kristillisen avioliittomoraalin vastaisista käyttäytymismuodoista. (Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011)

Suomen Helluntaikirkon kannanotot kulkevat linjassa haastateltavien kokemusten kanssa. Haastatteluissa ja kannanotoissa nousee esiin homoseksuaalisen suuntautumisen hyväksymisen ja toiminnasta pidättäytymisen välinen ristiriita. Perustavanlaatuinen ajatus näyttää olevan se, että ”ihmistä ei tuomita, vaan käytös.”²⁴⁹ Näin ollen homoseksuaalinen suuntautuminen sekä

²⁴⁵ Linjakumpu 2015, 116.

²⁴⁶ Linjakumpu 2015, 117.

²⁴⁷ Linjakumpu 2015, 122.

²⁴⁸ Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011

²⁴⁹ Kejonen & Hintsala 2013, 148; Linjakumpu 2015, 121.

homoseksuaaliset aktit tulkitaan toisistaan erillisinä asioina ja homoseksuaalisuudesta syntyy ongelma, kun sitä toteutetaan käytännössä.²⁵⁰ Homoseksuaalisilla akteilla viitataan homoseksuaalisten mielihalujen ja tunteiden toteuttamiseen samaa sukupuolta olevan kanssa ja se voidaan liittää seksuaalista suuntautumista vastaavan elämän elämiseen, kuten parisuhteeseen tai hoivaan samaa sukupuolta olevan kanssa.²⁵¹ Haastateltava kuvailee homoseksuaalisen suuntautumisen ja toiminnan välisiä hankauskohtia helluntaiseurakunnissa seuraavasti:

He [helluntaiseurakuntalaiset] saattaa myöntää sen, että suuntautumiselle ei voi ihminen mitään, – – sitä ei voi pitää syntinä, eikä siitä voi syyllistää ihmistä, mutta sitten se jyrkkä ero tehdään sitten niitten tekojen kohdalla, että tekoihin ei kuitenkaan saa ryhtyä, koska se on sitten syntiä. – – Seksuaalivähemmistöt pitää niinkun ihmisinä hyväksyä ja niinkun täysivertaisina seurakuntalaisina. – – Mutta se on kyllä sitten ihan ehdoton se, että, että ei saa elää kuitenkaan sen suuntautumisen mukaan, että se pitää niinkun, se pitää käytännössä tukahduttaa. H1

Sen lisäksi, että puheissa homoseksuaalinen suuntautuminen erotettiin homoseksuaalisista akteista, homoseksuaalisuudesta tehtiin “valintatasoinen asia”, joka liitettiin ei-hyväksyttävänä pidettyyn, maalliseen elämäntyyliin, jonka uskottiin vievän pois päin Jumalasta. Myös Suomen Helluntaikirkon kannanotoissa²⁵² puhutaan “homoseksuaalisesta elämäntavasta”, mikä nähdään uhkana kristillisille perhearvoille. Kokemukset homoseksuaalisen suuntautumisen erottamisesta homoseksuaalisista akteista linkittyy laajempiin tulkintakehyksiin, joissa homoseksuaalisuus näyttäytyy ensisijaisesti tekojen kautta. Haastateltavat luonnehtivat helluntaiseurakunnissa vallinneita seurustelunormeja rajoina, joita ei saanut rikkoa:

Se [seurustelu samaa sukupuolta olevan kanssa] oli vähän niinku semmonen raja, jota ei voinu ylittää, jos sä halusit kuulua siihen yhteisöön. (TKU/O/25/1.)

Seurakunta pysty kattomaan mua sormien läpi niin kauan kunnes mä rupesin suhteeseen. – – Se, että ajattelee, niin ei ole vielä synti, mutta sitten se, että tekee jotain jonkun kanssa on synti. – – Se synti on se akti. (TKU/O/25/2.)

Näin ollen yhteisö määrittää oikeanlaisena pidetyn homoseksuaalisuuden ja sen toteuttamisen tavat. Yhteisö määrittää raamit sille, millä tavalla on hyväksyttävää olla ja toimia yhteisössä ja minkälaiset olemisen ja toiminnan tavat aiheuttavat hankauskohtia yhteisön sisällä. Sara

²⁵⁰ Linjakumpu 2015, 121.

²⁵¹ Ks. Hollinger 2009, 172–173.

²⁵² Suomen helluntaikirkon kotisivut. Lausunto rekisteröidystä parisuhteesta 3/2009; Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021.

Ahmedin mukaan myös ihanteellisen queerin tulee toimia tietyllä tavalla.²⁵³ Helluntailaisuuden kontekstissa ihanteellinen seksuaalivähemmistöön kuuluva näyttää olevan henkilö, joka jää elämään yksinäistä elämää tai pyrkii tekemään “parannuksen” eli elämään heteronormin mukaista elämää. Homoseksuaalisen suuntautumisen toteuttaminen nähdään helluntaiyhteisössä, kuten monessa muussakin kristillisperäisessä liikkeessä Raamatun vastaisena.²⁵⁴ Kun homoseksuaalinen suuntautuminen erotetaan homoseksuaalisista teoista, se on rinnastettavissa helpommin synnin käsitteeseen. Uskonnollisissa yhteisöissä homoseksuaalisuus voidaan ymmärtää ensisijaisesti himona, syntinä ja lihallisena haluna, jota ihmisen on mahdollista kontrolloida²⁵⁵. Näennäisen hyväksymisen ristiriita nousee esiin haastatteluissa:

On käytännös kuitenkin mahdollista jollain tavalla avautua tai kertoa olevansa vaik homo, jossain niinku yhteisöissä. Mut nimenomaan niinkun teot nähdään paljon niinkun suurempana syntinä, kuin se niinkun tunnustautuminen homoks. Et se homous nähdään tosi usein semmosena asiana, mikä voidaan vielä korjata, et siin on vielä toivoa. Mutta usein nää teot on niinkun taas paljon suurempi synti, et paljon niinkun pelottavampi ja niinku likasempi asia. (TKU/O/25/3.)

Tiedostetaan niinku ne homoseksuaaliset suuntautumiset, mut sit just itessään ne teot niinku tuomitaan pahiten. Et ollaan sillee just, et ei omille ajatuksille voi mitään, mut sä voit niinku päättää, et teek sä niille ajatuksille mitään. Et sit ne itessään niinku homoseksuaaliset aktit on sitä niinku syntii ja sit ne ajatukset on niinku niit tapoi yrittää niinku saada sut niinku pahalle puolelle. H5

Aini Linjakummun mukaan seksuaalisen suuntautumisen ja tekojen erottelun taustalla on tarve käsitellä ja ymmärtää homoseksuaalisuuteen liittyvää problematiikkaa sekä pyrkiä luomaan kompromissi ehdottoman kielteisyyden ja siihen nivoutuvien sisäisten ja ulkoisten paineiden suhteen.²⁵⁶ Uskonnolliset yhteisöt väistävät homoseksuaalisuuden ja ihmisyyden tuomitsemista ehdottomana, kuitenkin määrittäen sallitun ja kielletyn rajoja seksuaalisen suuntautumisen ja sen mukaisen elämän toteuttamiselle. Seksuaalivähemmistöön kuuluvaa pyritään arvostamaan ja ymmärtämään yhteisön jäsenenä, mutta ehdoksi asettuu homoseksuaalisuudesta luopuminen identiteetin ja toiminnan tasolla²⁵⁷. Tämä luo jännitteitä sekä yhteisön sisällä että yksilöissä.

²⁵³ Ahmed 2018, 200–2002.

²⁵⁴ Ks. Luoma 2020, 101; Hännikkälä & Alakärppä 2022, 45.

²⁵⁵ Linjakumpu 2015, 122; Kirsilä 2009, 48–51.

²⁵⁶ Linjakumpu 2015, 121.

²⁵⁷ Ks. Linjakumpu 2015, 121–122.

Seksuaalisuus muovaa elämän kokonaisuuksia, tunteita, ajatuksia, mielihaluja ja motiiveja, minkä vuoksi seksuaalisuuteen kytkeytyvät hallinnan ja vallan mekanismit vaikuttavat merkittävästi ihmisen elämän muotoutumiseen. Seksuaalisuus irtautuu yksityisen elämän piiristä ja se tulee määrittäneeksi suhteessa yhteiskuntaan ja uskonnollisiin yhteisöihin. Seksuaalisuuden asettuessa uskonnollisessa yhteisössä kollektiivisen arvioinnin kohteeksi, se lisää mahdollisuuksia rajaloukkauksille ja hengelliselle väkivallalle. Siinä missä homoseksuaalisuus rikkoo yhteisön muodostamia sosiaalisia ja moraalisia rakenteita, se pakottaa valitsemaan sallitun ja kielletyn, oikean ja väärän väliltä²⁵⁸.

Haastatteluiden pohjalta ilmeni, kuinka helluntaiseurakunnissa ei tuettu homoseksuaalisuutta myöskään identiteetin tasolla, jolloin identiteetti erotettiin homoseksuaalisesta suuntautumisesta. Kokemukset identiteetin ja toiminnan erottamisesta olivat johtaneet haastateltavien mukaan oman identiteetin tukahduttamiseen ja salaamiseen sekä näkymättömyyden kokemuksiin. Haastateltava kuvaa homoseksuaalisen identiteetin ja tekojen erottamista toisistaan seuraavasti:

No kyllähän siel puhuttiin, että, et ei se oo synti olla esimerkiks homo, vaan se on synti, jos sä toteutat sitä. Eli siin tehtiin ero niinku sun identiteetin ja sun tekojen välillä, joka jotenki ajettiin sillee tosi. Et ne erotettiin toisistaan, et sun teot ei oo sun identiteetti – – puhuttiin niinku same ‘sex attraction’, et se ei niinku oo homo, vaan et se on vaan viehätystä niinku omaan sukupuoleen. – – Mä niin pitkään jotenkin en hyväksyny sitä puolta itestäni, mutta myös tietyllä tavalla lokeroin sen niinku just sellaseksi himoksi, joka on synti. Et, et mä, et mä erotin itsestäni sen puolen, joka niinku tuntee vetoa naisiin, et se on vaan niinku syntiä, se on Saatana, joka houkuttelee, et, et se ei oo niinku minä oikeesti. Ja se oli niinku helppo jotenki sen varjolla sillee sysätä syrjään aina ku niit tunteit tuli, koska mul oli niit tunteita myös niinkun miehiä kohtaan, niin sit se oli helppo jotenki erottaa se osa itestäni niinku ja pitää pinnan alla ja piilossa. (TKU/O/25/1.)

Haastateltava kuvaa seksuaalisesta suuntautumisesta ja -identiteetistä puhuttavan viehättymisenä samaa sukupuolta olevaan (engl. *same sex attraction*), mikä nähtiin ohimenevänä kokemuksena enemmän kuin pysyvänä biologis-psykkisenä ominaisuutena. Näin seksuaalinen suuntautuminen oli myös helpommin rinnastettavissa himoihin, synteihin sekä seksuaalisten tekojen kontrollointiin. Homoseksuaalisen suuntautumisen erottaminen homoseksuaalisista akteista viivästytti monen haastateltavan kohdalla ulostulosprosessia ja seksuaalista suuntautumista vastaavan elämän elämistä. Monet haastateltavat kuvailivat juuri

²⁵⁸ Linjakumpu 2015, 118.

“pinnan alla” tapahtuneita identiteettiprosesseja tai piilossa eheytymistä. Aini Linjakummun mukaan uskonnollisissa liikkeissä ei osata tunnistaa homoseksuaalisia identiteettejä, koska homoseksuaalisuuteen liittyviä myönteisiä puhetapoja ei ole olemassa.²⁵⁹

Mikäli yhteisö ei tue homoseksuaalista identiteettiä, seksuaalivähemmistöön kuuluvan on etsittävä oma seksuaali-identiteettinsä yhteisön kielteisten käsitysten varjossa. Tämä luo asetelman, jossa vastakkain ovat yhteisön hyväksymä ja ei-toivottu identiteetti.²⁶⁰ Seksuaalisella suuntautumisella on merkittävä rooli osana yksilön sosiaalisen identiteetin²⁶¹ rakentumisesta.²⁶² Seksuaalista suuntautumista merkitsevä identiteetti on sosiaalisen identiteetin kannalta merkittävä tekijä ja se määrittää sitä, mikä on yksilön asema suhteessa muihin ihmisiin ja miten hän näkee itsensä osana yhteisöä. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten tunnustaminen tasavertaisiksi helluntaiseurakuntalaisiksi on merkittävää paitsi seksuaalisen ja uskonnollisen identiteetin, myös sitä vastaavan elämän elämisen sekä kuulumisen, osallisuuden ja toimijuuden kokemusten kannalta.

6.5 Homoseksuaalisuudesta tuotetut sairauden ja häiriön diskurssit

Puran tässä analyysiluvussa haastatteluissa ja Suomen Helluntaikirkon kannanotoissa esiin nousseita diskursseja, joissa homoseksuaalisuus rinnastetaan sairauteen, häiriöön tai epäterveeseen seksuaalisuuteen. Suomen Helluntaikirkon avioliitto- ja parisuhdelainsäädäntöä koskevassa kannanotossa (2/2011) homoseksuaalisuus rinnastetaan epäterveeseen seksuaalisuuteen ja ei-toivottuun parisuhdemalliin. Myös haastateltavien kuvaukset helluntaiseurakunnissa tuotetuista homoseksuaalisuuden sairauden tai häiriön diskursseista ovat linjassa kannanoton kanssa.

Kasvatuksessa ja koulutuksessa on tuettava nuorten kasvua terveeseen ja normaaliin seksuaalisuuteen. Tämän kanssa on ristiriidassa pyrkimys rinnastaa samaa sukupuolta olevat suhteet avioliittoon ja kuvata ne samalla tavoin hyväksyttävänä ja valittavissa olevana elämänmuotona. – – tilanne voi tulla ajankohtaiseksi esimerkiksi sielunhoidollisessa tilanteessa, jossa seurakunnan opetuksen piiriin tullutta ja toisen samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa parisuhteessa elävää ihmistä tuetaan seksuaalisessa eheytymisessä. (Suomen

²⁵⁹ Linjakumpu 2017, 237.

²⁶⁰ Linjakumpu 2017, 237.

²⁶¹ Sosiaalisella identiteetillä viitataan yksilön sijoittumiseen muihin ihmisiin ja yhteisöihin sekä yksilön käsitykseen itsestään suhteessa muihin yhteisön jäseniin (Linjakumpu 2015, 122.)

²⁶² Linjakumpu 2015, 122.

Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011).

Homoseksuaalisuudesta puhutaan vähän niinku semmosena asiana, mikä, minkä voi korjata tai muuttaa, mut sitä ei nähdä semmosen niinku, se nähdään semmosena niinkun mielenterveydellisenä häiriönä. Tai se nähdään niinku, nähdään vaan niinku semmosena eheyttävänä asiana. – – Se nähdään niinku uhkana semmosen tietynlaisen niinkun terveen ihmissuhdemallin niinkun mukaan tai et siel nähdään terveenä ihmissuhteena vaan heteroseksuaaliset tota parisuhteet. (TKU/O/25/3.)

Toisten mielestä homous oli, homous oli jotain demonin aiheuttamaa ja toisten mielest se oli isän rakkauden puutetta ja kolmannen mielest se saatto olla jotain vielä erilaisempaa. – – Sitte vanhoillisimmathan ihmiset oli sitä mieltä, et se on sairaus. – – Vanhimmiston pitää niinku käsitellä tätä ihmisen homoutta, koska sillon ihminen on niin syvällä synnissä, että se ei sitä itse näe ja siihen tarvitaan vanhempien, vanhimpien jotain järkeä ja rukoilua ja jotain kannanottoa ja kaikennäköstä muuta. (TKU/O/25/2.)

Oli myös niinku vähän näitä tälläsi käännytysvideoita, ja et homoseksuaalisuudest voi parantuu ja tälle. Siit tehtiin valintatasonen asia, niinku tai ainaki annettiin semmonen mielikuva. H5

Tutkimusaineisto valottaa sitä, kuinka homoseksuaaliset suhteet nähdään helluntaiseurakunnissa epäterveenä parisuhdemallina ja homoseksuaalisuus eheyttävänä ominaisuutena. Foucault'n mukaan sairauteen kytkeytyvät seksuaalidiskurssit määrittelevät hyväksytyt ja ei-hyväksytyt seksuaalisuuden rajoja, jolloin ei-hyväksytyt seksuaalisuudet muuttuvat 'perversioksi' tai 'häiriöksi'.²⁶³ Tietynlaisen seksuaalisuuden määrittämisestä "sairaaksi" tai "terveeksi" yhteisö määrittää enemmänkin sallitun ja kielletyn rajoja seksuaalisen suuntautumisen ja sen mukaisen elämän toteuttamiselle. Homoseksuaalisuuden patologisointi ei ole helluntaiseurakuntien kontekstissa irrallinen, vaan diskurssit ovat pitkään kytkeytyneet homoseksuaalisuuden patologisointiin ja erilaisten 'perversioiden' kuvaamiseen. 1800-luvun puolivälissä tapahtui diskursiivinen siirtymä, jolloin homoseksuaalisuuteen liittyvissä diskursseissa siirryttiin uskonnollisista argumenteista lääketieteellisiin termeihin.²⁶⁴

Patologisten diskurssien käännteeseen liittyi tarve kuvata ja määritellä homoseksuaalisuus mahdollisimman yksiselitteisesti, mikä heijastaa sen kriminalisoitua perintöä.²⁶⁵ Vaikka Suomessa homoseksuaalisuus on poistettu tautiluokituksesta vuonna 1981, käsitykset ja asenteet ovat jähmeitä ja muuttuvat hitaasti. Tämä näkyy erityisesti niissä

²⁶³ Foucault 1990/1976.

²⁶⁴ Ståhlström 1997, 39.

²⁶⁵ Ks. Rydström 2007,18.

keskenään ristiriitaisissa diskursiivisissa muodostumissa, joissa homoseksuaalisuuteen liittää sekä sairaus että synty, sekä demonit että elämänvalinnat. Haastatteluissa esiin nousseissa diskursseissa sairauden hoitoon tai synnittömään elämään tarjottiin apua seurakunnan taholta tai sen ulkopuolelta eheytyshoito-toiminnasta.

Homoseksuaalisuuden sairauden ja häiriön diskurssit kytkeytyvät myös heteroseksuaalisuuden normalisointiin ja luonnollistamiseen. Usein “luonnottomasta” puhuttaessa ajatellaan puhuttavan biologisista ja tieteellisistä tekijöistä, kun todellisuudessa puhutaan totutuista ja norminmukaisista tavoista ja käytännöistä, jolloin “luonto” viittaa biologisen ja tieteellisen sijasta “normaaliin”.²⁶⁶ Koska heteroseksuaalisuus on “normaalia” ja “luonnollisena” pidettyä, se tekee homoseksuaalisuudesta “luonnotonta” ja “epänormaalia”. Näin homoseksuaalisuuteen saadaan kytkeytyä poliittisten diskurssien muodostumat, joita heteroseksuaalisuuteen ei liity.²⁶⁷

Homoseksuaalisuudesta luodut häiriön ja sairauden diskurssit normalisoivat ajatusmalleja ja käytäntöjä, joiden mukaan homoseksuaalisuudesta on mahdollista eheytyä. Samalla homoseksuaalisuuden liittäminen sairauteen tai häiriöön voi muodostua paternalistiseksi ja toimijuutta rajoittavaksi vallankäyttöksi. Se, että puhutaan homoseksuaalisuuden kohdalla häiriöstä tai sairaudesta, johon seurakunnassa toimivalla auktoriteetilla on tarjota “ratkaisu”, häivyttää seksuaalivähemmistöön kuuluvan ihmisen toimijuutta ja vapautta elää seksuaalista suuntautumistaan vastaavalla tavalla. Hyvillä tarkoituksilla voi olla peruuttamattomat seuraukset, mikä näkyy erityisesti eheytyshoitokokemuksissa, joita käsitelen erillisessä analyysiluvussa.

²⁶⁶ Nissinen 1997, 144.

²⁶⁷ Mustonen 2017, 37

7 Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien toimijuuden kokemukset helluntaiseurakunnissa

7.1 Pieniä toimijuuksia ja suuria kamppailuja

Koska diskurssit kytkeytyvät toimijuuteen, on tärkeää pohtia sitä, millaista subjektidispositioita tai toimintatilaa erilaiset diskurssit tuottavat toimijuudelle. Siinä missä diskurssein tuotetut asetelmat esittävät toiset aktiivisina toimijoina, ne voivat ohittaa toisten toimijuutta.²⁶⁸ Lisäksi helluntailaisuudella vahvojen kokemusten uskontona on merkittävä vaikutus yksilön valintoihin²⁶⁹, jolloin toimijuuden tarkastelu nousee merkittäväksi seurakuntien kontekstissa. Toimijuudella viitataan kykyyn tehdä omaehtoisesti valintoja ja päätöksiä ja toimia myös toisin, esimerkiksi koskien samaa sukupuolta olevien parisuhteiden toteuttamista ja seksuaalista suuntautumista vastaavan elämän toteuttamista helluntaiseurakuntalaisena. Tässä analyysiluvussa tarkastelen sitä, miten toimijuus on koettu sekä niitä tapoja ja tilanteita, joissa toimijuutta on toisaalta tehty ja toisaalta rajoitettu ja estetty. Käänän katseen myös niihin paikkoihin, joissa toimijuuden kokemukset eriytyvät ja sivuan sitä, miten resurssit vaikuttavat kokemusten eriytymisen taustalla.

Haastatteluaineistosta toimijuutta tarkastelemalla voidaan havaita, että entisillä helluntaiseurakunnan jäsenillä on niin toimijuutta kuin toimijuuden rajoittuneisuutta eri tilanteissa. Näin ollen haastateltavien kokemuksia luonnehtivat 'pienet' toimijuudet, sisäiset kamppailut ja selviytymisen strategiat. Toimijuutta rajoittaviksi teemoiksi nousivat kaikissa haastatteluissa seksuaalisuuden kontrollointi toiminnan sekä ajatusten tasolla. Lisäksi homoseksuaalisuuden toiseuttaminen ja näkymättömäksi tekeminen vaikuttivat niin toimijuuden kokemuksiin kuin identiteettiprosesseihin. Tämä johti identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen piilottamiseen ja salaamiseen. Osa haastateltavista kertoi myös eheytyshoitokokemuksista, joissa seksuaalista suuntautumista pyrittiin muuttamaan ajatusten sekä toiminnan tasolla. Eheytyshoitojen kontekstissa voidaan puhua myös ehdottomasta toimijuuden rajoittamisesta, niissä tapauksissa, joissa eheytyminen oltiin asetettu ehdoksi seurakuntaan kuulumiselle. Toistuvat eriarvoisuuden kokemukset vaikuttavat toimijuuden kokemukseen sekä toimijuuden mahdollisuuksiin ja rajoituksiin²⁷⁰. Myös jatkuva identiteetin

²⁶⁸ Hynninen, Lindfors & Opas 2016, 177

²⁶⁹ Mantsinen 2014, 9.

²⁷⁰ Gordon 2005.

salailu ja siihen liittyvä paljastumisen pelko ja häpeä tuottavat ajan saatossa vähemmistöstressiä²⁷¹, yksinäisyyttä ja häpeää, jotka itsessään aiheuttavat esimerkiksi masennusta.

Toimijuuden kokemuksissa on havaittavissa sekä yhtäläisiä piirteitä, joita olivat seksuaalisen suuntautumisen ja / tai -identiteetin salaaminen ja seksuaalisuuden kontrollointi tai eheytymisyritykset, että yksilöllisiä piirteitä toimia seurakunnassa ja sen ulkopuolella. Kaikkien haastateltavien mukaan helluntaiseurakunnassa ei voinut toimia seksuaalista suuntautumistaan vastaavalla tavalla, esimerkiksi parisuhteiden muodostamista koskien. Haastateltavat kuvasivat avoimen seksuaalisen suuntautumisen mukaisen elämän toteuttamista seurakuntalaisena “mahdottomana” ja jopa “utopistisena” ajatuksena. Yksi haastateltavista seurusteli seurakunnassa toimiessaan samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa, jota hän luonnehtii seuraavasti:

Sillon ku on jotenkin hyväksynyt itse sen, että niinku pysty, et lähti niinku toteuttamaan omaa seksuaalisuuttaan tai suuntautuneisuuttaan, niin en mä sitä sen jälkeen seurakuntapiireihin, koska se meni niin rytinällä, ni en mä sitä peitelly. Ja sit just nimenomaan sen jälkeen mä oon niinku, oikeen niinku ärsyttämissyystä, ihan vois niinku hieroa sitä homoutta sinne seurakunnan, seurakunnan suuntaan. –
– En mä elänyt silloin kaksoiselämää, vaan mä vaan piilossa yritin eheytyä.
(TKU/O/25/2.)

Haastatteluotteesta on löydettävissä sekä seurakunnan parisuhdenormeja haastavaa uhmaa, että salattuja eheytymisyrityksiä. Kamppailun käsite luonnehtii hyvin piiloon jäävien eheytymisyritysten sekä julkisen homoseksuaalinen suhteen välillä vallitsevaa ristiriitaa. Kamppailut ja ristiriidat kuvaavat myös muiden haastateltavien kokemuksia, jotka näyttäytyivät esimerkiksi kaksoiselämän elämisenä seurakunnan sisällä ja sen ulkopuolella. Haastatteluaineiston pohjalta voidaan havaita tiettyjen positioiden tuottaneen enemmän mahdollisuuksia kuin toisten, mikä vaikutti myös koettuihin toimijuuksiin. Esimerkiksi sukupuoli, yhteisöön asemoituminen, seurakunnassa jaetut positiot ja seurakunta-aktiivisuus koettiin vaikuttaneen siihen, miten seksuaaliseen suuntautumiseen suhtauduttiin seurakunnassa. Yksi haastateltavista pohti aktiivisen seurakuntalaisen asemaansa syyksi sille, että

²⁷¹ Vähemmistöstressillä tarkoitetaan kroonista stressitilaa, jolle seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt altistuvat. Stressiä lisäävät kokemukset syrjinnästä ja syrjinnän pelko, sekä häpeä ja salaaminen. Vähemmistöstressiin kuuluu usein myös sisäistettyä itsesyrjintää ja se lisää riskiä mielenterveysongelmille, fyysisille sairauksille ja päihdeongelmille. (Jaskari & Rahkonen 2021, 1781).

homoseksuaalisuuteen puututtiin yhteisön taholta ja se nousi kynnyskysymykseksi seurakunnassa toimimiselle.²⁷²

Kokemukset toimijuudesta erilaistuivat merkittävästi sukupuolikokemuksen perusteella. Sukupuolittuneet ja heteroseksuaaliset normit näkyivät helluntaiseurakunnissa puhetapojen ohella käytäntöinä ja toimintamalleina, jotka vaikuttivat toimijuuden kokemuksiin. Haastatteluissa kuvailtiin helluntaiseurakunnissa vallinneita heteronormatiivisia sukupuolirooleja sekä kaksoistandardeja miesten ja naisten välillä. Nuorille oltiin annettu sukupuolittunutta seksuaalikasvatusta, ja roolit, odotukset ja asenteet olivat sukupuolittuneet, mikä oli vaikuttanut koettuihin toimintamahdollisuuksiin. Esimerkiksi kristillinen seksuaalimoraali, kuten avioero tai seksuaalisen puhtauden vaaliminen oltiin tulkittu erilaisena naisten ja miesten kohdalla. Haastateltavat kuvaavat sukupuolittuneita ja heteronormatiivisia käytäntöjä sekä sukupuoleen liitettyjä odotuksia helluntaiseurakunnissa seuraavasti:

Huomasin, että miehenä on paljon helpompaa olla, kun naisena. Koska helluntaiseurakunnassa miehillä ja naisilla on tosi eri oikeudet. Sitä ei sanota ääneen, mutta miesten tekemät synnit saa, annetaan paljon helpommin anteeks ku naisten, et. Naiset mieluummin suljetaan yhteisön ulkopuolelle, kun taas esimerkiksi monet pedofiiliset taipumukset on niinku tosi helposti anteeks annettavia. Mutta sit naisten, jos vaik nainen haluaa erota miehestään, niin se on niinkun tosi anteeksantamatonta. (TKU/O/25/3.)

Meitähän niinku tyttöi siellä seurakunnasta ni sillee periaattees koulutettiin niinku hyväks vaimoiks, et meille vaan niinku iskostettiin lapsest asti sitä, et joo, et sun tärkein tehtävä on olla hyvä vaimo sun aviomiehelle ja hankkii paljon lapsii ja kasvattaa ne hyvin. Ja sit jos sul on aikaa, ni voit ehkä olla lähihoitaja tai tehä töitä ja niinku, et ku sun pääprioriteetti on hoitaa taloutta. H5

Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liitetyt odotukset ja roolit oltiin koettu epämukavina ja ahtaina. Sekä heteromiehen että vaimon rooliin mukautuminen oltiin koettu kuluttavaksi ja omia toimintamahdollisuuksia kaventavaksi. Koska toimijuus on mahdollisuuksia muuttaa asemaansa sosiaalisissa arvostuksissa ja asemissa, toimijuus luodaan ja mahdollistetaan niissä asemissa ja tilanteissa, jotka subjekteille jaetaan ja nimetään,²⁷³ ja joita toimijalle annetaan sosiaalisissa suhteissa.²⁷⁴ Tähän ymmärrykseen nojaten seurakunnissa vallitsevat toisteiset sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liitetyt odotukset ja roolit kaventavat koettuja

²⁷² TKU/O/25/2.

²⁷³ Scott 1992, 25–26,34; Koivunen & Liljeström 1996, 280.

²⁷⁴ Ronkainen 2006, 531–532; Mustonen 2017, 33.

toimintamahdollisuuksia. Lopulta eletyn elämän ja seurakunnan asettamien normien risteyskohdat vaikuttavat toimijuuden kokemuksiin, jotka yksilöityvät myös resurssien, elämäkokemusten ja niille annettujen merkitysten pohjalta. Tuula Gordonin mukaan resurssin käsite kuvaa toimijuutta edistäviä ja rajoittavia tekijöitä, joiden voidaan nähdä selittävän toimijuuden eriytymistä yksilötasolla.²⁷⁵ Toimijuutta edistäviä tai rajoittavia resursseja ovat esimerkiksi perhe, koulutus ja ystäväpiiri.

Haastateltavien kokemuksissa korostui erityisesti helluntaiseurakuntaan kuuluvan perheen, vertaisten ja ystävien vaikutus seksuaalisen suuntautumisen hyväksymiseen ja koettuun toimijuuteen. Moni haastateltavista kuvasi kantavansa vastuuta helluntaiseurakuntaan kuuluvista vanhemmistaan ja heidän asemastaan yhteisön sisällä, mikäli he eläisivät seksuaalista suuntautumista vastaavaa elämää. Itseen kohdistuneen häpeän lisäksi vanhempien häpäisemiseen liittyvät diskurssit olivat toistuva teema haastatteluissa. Osa haastateltavista koki, että oma suhtautuminen homoseksuaalisuuteen olisi ollut sallivampaa, jos perhe tai ystävät olisivat tukeneet homoseksuaalista identiteettiä. Kielteiset suhtautumiset seksuaalivähemmistöjen identiteettejä kohtaan olivat pitkittäneet ja hankaloittaneet identiteettiprosesseja ja seksuaalista suuntautumista vastaavaa elämää koskevia valintoja. Monissa haastatteluissa myös vertaiset seurakuntanuoret olivat suhtautuneet kielteisesti homoseksuaalisuuteen, kun se oli noussut esiin osana poliittisia diskursseja tai ystävän ”paljastumista” homoksi. Osa seurakuntaan kuuluvista ystävästä oli myös osallistunut homoseksuaalisen ystävän eheytystoimintaan. Toisaalta helluntaiseurakuntaan kuuluneet ystävät ja vertaiset oltiin koettu myös tukevan oman identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen mukaista elämää erityisesti helluntaiseurakunnasta eroamisen jälkeen.

Helluntaiseurakuntien luomat reunaehdot toimijuudelle ovat ajassa ja paikassa muuttuvia, kuten myös seurakuntiin sitoutuminen ja asemoituminen yhteisöön.²⁷⁶ Normatiivisten rakenteiden tutkiminen juuri ristiriitaisuuksien ja eroavaisuuksien näkökulmasta on hedelmällistä, koska ne vaikuttavat usein uskonnollisten yhteisöjen keskuudessa elävien ihmisten toimijuuteen ja mahdollisuuksiin.²⁷⁷ Sara Ahmedin mukaan niin normien rikkominen kuin normeihin mukautuminenkin eivät ole aina saatavilla olevia vaihtoehtoja yksilöille, vaan

²⁷⁵ Gordon 2005, 116.

²⁷⁶ Alakärppä & Hännikkälä 2022, 50.

²⁷⁷ Alakärppä & Hännikkälä 2022, 45.

enemmänkin vaikutusta siitä, kuinka yksilöt pystyvät operoimaan osana sosiaalisia ihanteita ja normeja.²⁷⁸

7.2 Salattu ja piilotettu – pienet toimijuudet helluntaiseurakuntien sisällä

Koska yhteisö valvoo jäsentensä toimintaa seurakunnassa ja sen ulkopuolella, yksilö voi joutua piilottamaan tai salaamaan toimijuuttaan. Käytän pienen toimijuuden²⁷⁹ käsitettä kuvaamaan niitä toimijuuksia, jotka liittyvät piilottamisen, sietämisen ja salaamisen strategioihin. Salattu toimijuus koskee erityisesti seksuaalisen suuntautumisen piilottamisen strategioita. Marja-Liisa Honkasalo on tutkinut “pieniä toimijuuksia”, joilla hän viittaa passiivisen tekemisen muotoihin, joissa siedetään, odotetaan tai jäädään, näennäisesti minkään muuttumatta.²⁸⁰ Seurakuntayhteisöön jääminen ja oman seksuaalisen suuntautumisen, identiteetin tai sen mukaisen elämän toteuttamatta jättäminen, salaaminen ja sietäminen ovat pientä, passiivista toimijuutta. Ne muodostuvat valinnoiksi, joilla on jokin päämäärä, kuten selviytyminen tai tyytyminen. Haastateltavat kuvaavat tilanteita, joissa he ovat salanneet seksuaalisen suuntautumisensa sekä tyytyneet tai jääneet elämään yksinäistä elämää:

Kyllähän mä aina jätin sen yhden puolen itsestäni niinku pimentoon, enkä kertonu siitä, en puhunu siitä. Ja se, että vaikka mulla on koko ajan ollu tässä sama puoliso itellä, niin, nii on se silti erilaista siinä vaiheessa, kun on niinku, et saa olla niinku oma itsensä ja toteuttaa sitä omaa seksuaalisuuttaan, kuin se että, että tietää et, nyt ku mä oon tääl seurakunnan sisällä, ni tietyt niinku puheenaiheet eivät vaan sovi, koska muuten mut heitetään täält pihalle. (TKU/O/25/1.)

Kyl sillen sinä aikana, ku mä siel helluntaiseurakunnas enemmän vietin aikaa, niin kyl mä pidin itseäni tosi niinku piilossa itseltänikin, et en mä, en mä niinku tunnustanu itselläni mitään niinku muita kun heteroseksuaalisia ajatuksia tai tekoja. – – Et se oli vaan tosi tukahdutettua siellä, et sil ei vaan niinku ollenkaan annettu tilaa. Et aina ku just, just tapahtu mitään siihen viittaavaakaan, ni se heti yritettiin kitkeä pois. (TKU/O/25/3.)

Salaaminen, tukahduttaminen, piilottaminen, “pimentoon jääminen” tai paljastumisen pelko kuvaavat passiivista ja pientä toimijuutta kaikkien haastateltavien kohdalla. ‘Pienet toimijuudet’ näyttäytyivät eri paikoissa ja eri elämänvaiheissa haastateltavien kohdalla.

²⁷⁸ Ahmed 2018, 2001.

²⁷⁹ Honkasalo 2009.

²⁸⁰ Honkasalo 2009; 2013, 42.

Toimijuus näyttäytyi hauraana, tottuksellisena ja hitaana toimijuutena, joka aktualisoitui jäämisenä, odottamisena, salaamisena ja “kaapissa” olemisena, mikä monen kohdalla toimi myös selviytymistrategiana.²⁸¹ Osalla pienet toimijuudet näyttäytyivät hiljaisena sisäisenä kamppailuna, kuten “piilossa eheytymisenä” tai “maskaamisena”, jossa vallitsevia olosuhteita siedettiin ja kestiin, tai niihin mukauduttiin. Osa haastateltavista kuvasi kaksoiselämän elämisen, itsen piilottamisen ja heteronormiin mukautumisen strategioita, joiden pyrkimyksenä oli esimerkiksi sopeutuminen, sinnittely, selviytyminen tai odottaminen. Haastateltava kuvaa heteronormiin mukautumista seuraavasti:

Mä just paljon vietin aikaa niinkun, niinku sillei tutkien ja tunnustellen ihmisiä, että et mikä on oikein, mikä on väärin. – – Käytin tosi paljon niinku ajatustyötä siihen, et mä oisin niinkun heteromies. – – kaikki energia menee siihen niinku siihen maskaamiseen tai siihen tutkimiseen, ni siin ei hirveesti niinku oo tunteja päivässä, et ois niinku aikaa myös itseä tutkiskella oikeesti. (TKU/O/25/3.)

Haastateltava käyttää maskaamisen (engl. *masking*) käsitettä, mikä viittaa todellisen minän piilottamiseen tai peittämiseen sosiaalisissa tilanteissa. Homoseksuaalisuuteen kohdistuvat asenteet ja homofobia lisäävät usein sisäistettyä homofobiaa²⁸², mikä voi johtaa maskaamiseen ja heteronormin toistoihin sosiaalisissa konteksteissa. Siinä missä homomiehiin on pitkään liitetty feminiinisyyttä ja epämiehekkyyttä²⁸³, monet ovat turvautuneet seksuaalisuuden peittämiseen piiloutumisen strategiana. Luoviakseen heteronormatiivisissa tiloissa, maskuliinisuuden rakentaminen voi nousta merkittäväksi strategiaksi.²⁸⁴ Maskaaminen voidaan nähdä todellisen itsen pienentämisenä, mikä vaikuttaa myös toimijuuteen ja resursseihin. Myös voimakkuudeltaan vaihteleva seksuaalisuuden kontrollointi luonnehtii lähes kaikkien haastateltavien kokemuksia helluntaiseurakunnissa. Haastatteluotteissa haastateltavat kuvaavat seksuaalisuuden kontrollointia seuraavasti:

Mun mielest siin näkyy sellanen tietynlainen kontrollointi. Jos ei toisten ihmisten kontrollointi, ni vähintäänkin oman itsensä kontrollointi ja omien halujen tai tekojen kontrollointi. (TKU/O/25/1.)

Heti siin vaiheessa, kun paljastuu, että, että mies asuu miehen kanssa, nii sitte kutsutaan vanhimmisto koolle ja sitte pitää kertoa, että onko sitte seksiä harrastettu ja mitä on tehty. (TKU/O/25/2.)

²⁸¹ Ks. Pakkanen 2007, 15.

²⁸² Ks. Strumpf 2024.

²⁸³ Connell 1992, 736–737.

²⁸⁴ Mittal & Mishra 2024, 5.

Lainaukset osoittavat seksuaalisuuden kontrolloinnin ulkoisesta, helluntaiseurakuntien kontrollista yksilön itseensä kohdistamaksi sisäiseksi kontrolliksi. Näin ollen seksuaalisuus ulottuu yksilön seksuaalisen toiminnan lisäksi seksuaalisuutta valvovaan yhteisöön, mikä määrittää reunaehdot oikeanlaisena ja vääränlaisena pidetylle seksuaalisuudelle. Seksuaalisuuden kontrollointi on sekä toimijuutta rajoittava että pieniä toimijuuksia tuottava tekijä. Voidaan kuitenkin kyseenalaistaa ajatus siitä, että seksuaalisuuden tukahduttamista sekä elämää merkityksellistävistä asioista, kuten hoivan ja rakastamisen torjumista voitaisiin pitää seksuaalisena toimijutena. Jos ihminen jää vaille parisuhdetta ja romanttista rakkautta, koska yhteisö ei salli sitä, voidaanko puhua omaehtoisesta seksuaalisesta toimijuudesta?

Kysymys havainnollistaa toimijuuden käsitteen tilannesidonnaisuutta, monisyisyyttä ja haurautta. Pienet toimijuudet vertautuvat haavoittuvuuden käsitteeseen ja Butlerin kuvaamaan epävarmuuteen niissä konteksteissa, joissa toimijuutta häivytetään tahallisesti tai tahattomasti.²⁸⁵ Myös haavoittuvuus on sekä toimijuutta että riskin ja loukkauksen mahdollisuuksia²⁸⁶, sillä eletyssä arjessa toiminta on usein tilannesidonnaista ja toimijat hauraita.²⁸⁷ Koska arjen toimijuus on moniselitteistä, se on samanaikaisesti aktiivista ja passiivista.²⁸⁸ Vaikka yhteisö tuomitsisi homoseksuaaliset parisuhteet, voivat seksuaalisuuden kontrollointi, odottaminen, mukautuminen ja jääminen muodostua pieniksi toimijuuksiksi ja toimia selviytymisen strategioina vallitsevassa tilanteessa. Toiminta voi näyttäytyä passiivisena, vaikka se veisi paljon resursseja ja vaatisi paljon sisäistä toimijuutta sekä valtavia ponnisteluja.²⁸⁹ Näkymättömäksi jäävät myös elämän rajapinnat ja kamppailut esimerkiksi eheytymisyritysten kanssa.

7.3 Seurakunnasta eroamisen ja ulossulkemisen kamppailut toimijuuteen vaikuttavina tekijöinä

Jos edellisessä luvussa yhteisöön jäämistä luonnehtivat pienet toimijuudet, kamppailun käsite luonnehtii hyvin niitä toimijuuksia, jotka muodostuivat merkittäviksi seurakunnasta eroamisen ja sen jälkeisen elämän hetkissä. Monet seurakuntaan kuuluneet haastateltavat erosivat

²⁸⁵ Butler 2004.

²⁸⁶ Koivunen, Kyrölä & Ryberg 2018, 3.

²⁸⁷ Honkasalo, Ketokivi & Leppo 2014, 366

²⁸⁸ Honkasalo, Ketokivi & Leppo 2014, 367.

²⁸⁹ Honkasalo, Ketokivi & Leppo 2014, 367.

helluntaiseurakunnista, sillä kokivat nöyryyttävämpänä tai hankalampana seksuaalisen identiteettinsä paljastumisen, sen julkisen käsittelyn sekä eroamiseen painostamisen mahdollisuudet kuin erohakemuksen jättämisen. Ehdottomuus ja vaihtoehtojen puute luonnehtivat lähes kaikkien haastateltujen seurakunnasta eroamisen prosessia. Tästä huolimatta seurakunnasta eroamisen käytännöissä voidaan nähdä myös vahvaa toimijuutta.

Seurakunnasta eroaminen voidaan nähdä selkeänä rajanvetona yhteisöstä jättäytymiselle ja seurakuntasiteiden katkaisemiselle, mikä tarkoitti monen haastateltavan kohdalla välien katkeamista myös seurakuntaan kuuluneisiin ihmisiin. Osalla eroaminen oli vähittäistä ja toisteista jättäytymistä pois seurakunnan järjestämistä tapahtumista, mikä lopulta kulminoitui erohakemuksen jättämiseksi. Osan kohdalla kyse oli eroamiseen painostamisesta. Yksi haastateltavista kertoi tilanteesta, jossa hänen suhteensa samaa sukupuolta olevan kanssa kävi ilmi seurakunnan vanhimmistolle ja hänet painostettiin eroamaan seurakunnasta. Seurakunnasta eroamisen prosesseja kuvailtiin seuraavasti:

Mul on niin tarkasti se käännekohta siin vaihees, ku on alottanu suhteen, ni sit on myös alkanu seurakunnasta pois joutuminen. -- Mul oli vaihtoehto, et eroa tai tule erotetuksi, niin sillen minä olen allekirjottanut eroaminen uskonnollisesta yhdyskunnasta. -- Se oli, se oli aito savustus, aito savustus ulos. (TKU/O/25/2.)

Yks iso osa [eroamista] oli se, että, et miten niinku mun paikallisseurakunta ajattelee seksuaalivähemmistöistä tai sukupuolivähemmistöistä, mutta myös siis semmonen yleinen kriittisen ajattelun kieltäminen, -- joka sitten niinku johti siihen, et en mä voinu enää niinku kutsua sitä niinku mun hengelliseksi kodiksi millään tavalla. -- Mut sitte että, et lopulta se vaan niinku kävi liian mun mielest sietämättömäksi. -- Eihän naiset ollu mulle edes vaihtoehto millään tavalla, et ei se ollu niinku. Ei se ollu mulle niinku mahollisuus, koska muuten mä oisin joutunu niinku ulos yhteisöstä. Jollei mua nyt suoraan ois erotettu niin olishan se tullu semmonen niinku vältteleminen. (TKU/O/25/1.)

Tuntuu, et ainut vaihtoehto toteuttaa jonkinlaista niinkun muuta, kun heteroseksuaalista suhdetta, on vaan niinkun erota helluntaiseurakunnasta. -- Tai must tuntu tosi sillei siltä, et se oli tosi tekopyhää kaikki, mitä mä olin kokenu helluntaiseurakunnassa, et puhutaan tosi paljon lähimmäisenrakkaudesta ja ihmisten auttamisesta ja muutenki sillei helluntaiseurakunnas harrastetaan paljon lähetystyötä. -- Ni se kaikki tuntu sillei isolta huijaukselta. Sen jälkeen ko se vähän niinku alko aueta mulle. Ja sen jälkeen sit mä vaan niinku olin sillee, et en mä voi mennä tonne enää, en mä voi nähdä noit ihmisiä enää ikinä. (TKU/O/25/3.)

Haastatteluiden pohjalta paikallisseurakunnista eroamisen kokemuksia luonnehtivat monenlaiset tunteet vastarinnasta ja uhmasta vapautumisen kokemukseen sekä sisäisiin ristiriitoihin omasta kristillisestä identiteetistä. Monissa haastatteluissa toimijuuden

kokemukset ennen seurakunnasta eroamista olivat prosessimaista, aktiivisen ja passiivisen toimijuuden vaihtelua, jolloin toimijuus näyttäytyi odottamisena, jäämisenä ja tapahtumista pois jättäytymisenä, “pois joutumisena” tai “ulos savustuksena”. Monen haastateltavan kohdalla henkilökohtaisesti merkittävä elämäntapahtuma tai “homokysymyksen” politisoituminen tai paljastuminen seurakunnassa vaikuttivat seurakunnasta eroamiseen.

Toimijuutta voidaan tarkastella myös niissä paikoissa, joissa eroamisen jälkeen on rakennettu uudelleen seksuaalista ja uskonnollista tai uskonnotonta identiteettiä. Osa haastateltavista kertoi helluntaiseurakunnasta eroamisen vaikuttaneen omaehtoisen hengellisyyden ja jumalasuhteen löytämiseen. Osa haastateltavista oli pystynyt seurakunnasta eroamisen jälkeen yhdistämään seksuaalisen- ja kristillisen identiteetin, joita oli aiemmin pidetty toisistaan erillisinä. Uskonnollinen yhteisö asettaa omat rajansa sille, voiko yksilö pitää sekä uskonnollista- että seksuaalista identiteettiä yllä. Yleensä toinen identiteeteistä väistyy kokonaan tai ne erotetaan toisistaan ja niitä toteutetaan eri tilanteissa ja yhteyksissä. Jälkimmäinen vaihtoehto johtaa usein kaksoiselämään, joka myös haastatteluista nousi esiin. Kun identiteetit ovat ristiriidassa, myös minuuden rakentuminen vaikeutuu. Tämä saattaa johtaa siihen, että homoseksuaali on näkymätön sekä yhteisön että perheen piirissä²⁹⁰.

7.4 Yksinäisyyden ja häpeän kokemukset toimijuuteen vaikuttavina tekijöinä

Koska toimijuus on monisyistä, ei voida tehdä selvää rajanvetoa yhteisön sisällä olleen pienen ja salatun toimijuuden ja yhteisöstä eroamisen jälkeisen vapautuneen ja vahvan toimijuuden välillä. Seurakuntayhteisöstä eroamisen jälkeiseen toimijuuteen liitettiin vapautumisen lisäksi myös toimijuuteen vaikuttavaa yksinäisyyttä, masennusta ja häpeää. Yksinäisyyden tai erillisyyden kokemukset nousivat esiin kaikista haastatteluissa ja ne linkittyvät laajempiin tulkintakehyksiin queer-yksinäisyyden kokemuksista. Siinä missä HLBTQI+ -liike korostaa identiteettien ohella kollektiivista vapautumista ja yhteisöä, sivuutetuiksi jäävät usein queer-yksinäisyyden kokemukset.²⁹¹

Nicholas Manganas tarkastelee queer-yksinäisyyden kokemuksia ja yksinäisyyden kokemusten erityisyyttä tutkimusartikkelissaan *The new gay loneliness? – Desire and urban gay cultures*

²⁹⁰ Linjakumpu 2017, 237–238.

²⁹¹ Esim. Ghaziani 2011.

(2018). Hänen mukaansa emansipaation tuodessa mukanaan julistukset vapautuneemmista queer-elämäntavoista, monet kamppailevat itseen syvästi juurtuneen häpeän kanssa, mikä tekee emansipaation ja vapautumisen ideaaleista vaikeita ja monimutkaisia.²⁹² Queer-yksinäisyyden kokemukset ovat erityistä yksinäisyyden kokemusta, mikä vaatii laajempaa tutkimuksellista tarkastelua ja teoretisointia. Käytän tässä yhteydessä queer-yksinäisyyden käsitettä, sillä se niputtaa yhteen niin homojen, lesbojen kuin pan- ja biseksuaalien yksinäisyyden kokemuksia, joihin tästä huolimatta liittyy erityispiirteitä. Haastateltavat luonnehtivat yksinäisyyden ja erillisyyden kokemuksia ja niiden vaikutusta toimijuuteen seuraavasti:

Kun elää, elää semmosta niinku, elää semmosen ton tyyppisen yhteisön keskellä, niinkun vähän sellasta yksinäistä elämää, ni se aiheuttaa paljon masennusta ja se vaikuttaa sit myös siihen omaan, omiin ratkaisuihin ja omaan aktiivisuuteen, että mitä sitte jaksaa tehdä. – – Mitä se merkitsee niinkun ihmisen elämälle, – – jos ihmisen on pakko elää esimerkiksi täysin yksin koko elämänsä ilman minkäänlaista tällaista läheistä ihmissuhdetta, niin, et jos jollakulla ihmisellä on hiukan eläytymiskykyä toisen, toisen tilanteeseen, niin kyllä sen pitäis tuntua aika radikaalilta vaatimukselta, koska ei, ei heteroseksuaalien joukossa ole juurikaan ihmisiä, jotka olis valmiita mukautumaan samanlaiseen, että seksuaalivähemmistöiltä odotetaan sellasia asioita, mitä ei keltään muilta odoteta.
H1

[Helluntaiseurakunnan näkemykset homoseksuaalisuudesta] sit ajaa niinku ihmisiä siihen, et joko ne lähtee seurakunnasta tai ne hyväksyy sen, et ne elää koko ikänsä yksin. Et vähän niinku pakotetaan ihmiset, et jos sä haluat pysyä meidän yhteisössä, niin joko sä elät yksin tai sitte sä oot ikuisesti niinku, et jos sä välttämättä haluat olla täällä, niin me karsastetaan sua tosi paljon. (TKU/O/25/1.)

Yhteisön jättämät jäljet sekä ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden kokemus vaikuttavat toimijuuteen ja resursseihin, “omiin ratkaisuihin”, “aktiivisuuteen” ja “siihen mitä jaksaa tehdä”. Samalla diskurssit homoseksuaalisuudesta vaikuttaa omakuvaan ja identiteetin rakentumiseen sekä uskomuksiin siitä, mikä on itselle mahdollista ja saavutettavissa olevaa. Sara Ahmedin mukaan seksuaalinen suuntautuminen on sekä suuntautumista halun kohteeseen, mutta myös muihin asioihin, joita teemme.²⁹³ Se vaikuttaa siihen, miten yksilönä suuntaudumme toisiin ja poispäin toisista, kuinka astumme sosiaalisiin tilanteisiin, joissa on oletus tietynlaisista tavoista elää, toimia ja rakastaa. Ahmedin mukaan seksuaaliseen

²⁹² Ks. Manganas 2018, 219.

²⁹³ Ahmed 2018, 190.

suuntautumiseen punoutuvat kokemukset vaikuttavat lopulta maailmassa toimimiseen ja elämiseen – “siihen, mitä ruumis voi tehdä.”²⁹⁴

Pelko yhteisön, perheen tai läheisten hylkäämäksi tulemisesta luonnehti monien haastateltavien kokemuksia. Manganaksin mukaan queer-yksinäisyyttä luonnehtii etäisyys, epäselvyys ja muista eristäytyminen. Yksinäisyyden kokemuksista erityisiä tekevät monet taustatekijät, kuten perheen, läheisten tai yhteisön hylkäämäksi joutuminen seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi²⁹⁵. ‘Ulostuloprosessit’ elämän eri vaiheissa ovat emotionaalisesti eristäviä ja ne vaikuttavat toistuvasti epävarmuuteen siitä, tuleeko ihmisten hylkäämäksi. Tutkimusten valossa ne henkilöt, jotka eivät ole “tulleet ulos kaapista”, ovat erityisessä eristäytymisen riskissä, sillä he eivät koe täysin olevansa osana mitään yhteisöä²⁹⁶.

Yksinäisyyden lisäksi häpeä liitettiin haastatteluissa osaksi seksuaalista suuntautumista ja identiteettiä. Häpeä liitettiin itseen sekä vanhempiin, joille ei haluttu tuottaa häpeää. Häpeä vaikuttaa yksinäisyyden kokemusten taustalla ja se voi varjostaa myös ihmissuhteita ja vaikuttaa persoonallisuuteen. Manganaksen mukaan homofobia ilmenee pelkona siitä, että on homo, kun taas häpeä on pelkoa siitä, että ei ole rakkauden arvoinen²⁹⁷. Samalla häpeä vaikuttaa yksinäisyyden ohella toimijuuden kokemuksiin. Itseen ja toisiin liittyviä häpeän kokemuksia kuvailtiin haastatteluissa seuraavasti:

Jos heidän [vanhempien] eläessään olisin ryhtynyt parisuhteeseen, niin se ois merkinnyt joko sitte sitä, et mä oisin salannut sen kokonaan, mikä on hirveen kuluttavaa ja kiduttavaa. Tai sitten oisin ollut avoimesti sitä, ja sitten olisin tuottanut heille sitte kärsimystä. Että ne on kumpikin tosi huonoja vaihtoehtoja ja sitten, sit tää on tavallaan ajautunu, et mä olen elänyt ihan koko elämäni yksin, et en tiedä tuleeko se muuttumaan koskaan. H1

Ja jotenki ku on sellasii aiheit kans, et ku niinku omat vanhemmat on siel seurakunnas viel hyvin aktiivisii, ei haluu olla niinku liian semmonen vaikee, ettei tuottais häpeet niille sitte niiden omaan elämään. Mut sitte ei myöskään haluu niinku sillee hillitä itteetä muiden takii, ni sit se on ollu vähän semmonen balanssi, mist piti et hetken aikaa piti päästää irti siitä, että tää on mun oma elämä, mun pitää tehä mitä mä halun. H5

Häpeä linkittyy yksinäisyyden kokemuksiin, mikä taas vaikuttaa toimijuuden ja osallisuuden kokemuksiin.²⁹⁸ Manganas kuvaa queer-yksinäisyyden kokemuksia yksinäisyyden epidemiana,

²⁹⁴ Ahmed 2018, 190.

²⁹⁵ Ahmed 2018, 190.

²⁹⁶ Ks. Manganas 2018, 211–213; Chaney & Dew, 2003; Guigliamo, 2006.

²⁹⁷ Ks. Manganas 2018, 213; Downs 2012, xii.

²⁹⁸ Ks. Manganas 2018, 215.

mikä koskettaa erityisesti vanhempia homomiehiä, mutta yksinäisyyden kokemukset seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten elämässä ovat sukupolvikokemuksia monisyisempiä. Manganaksen mukaan queer-yksinäisyys johtuu ristiriitaisesta tunteesta, jossa ei tunne sopivansa heteronormatiiviseen yhteiskuntaan sekä halusta tulla rakastetuksi, vaikka ei pysty itse rakastamaan itseään.²⁹⁹ Häpeän ja yksinäisyyden kokemukset ovat sisäistä ja henkilökohtaista kamppailua, jotka ajoittain nousevat pintaan.³⁰⁰ Diskurssit homoseksuaalisuudesta vaikuttivat koettuun häpeään sekä kokonaisvaltaisesti omakuvaan, joita haastateltavat luonnehtivat seuraavasti:

Kyllä se [puhe homoseksuaalisuudesta] vaikutti jotenki tosi negatiivisesti, ku miettii, et et teinistä lähtien on jotenki niinku palloillu sen kanssa ja ajatellu, et joku osa mussa on tosi niinku viallinen ja paha ja syntinen ja jota kaikki inhoaa ja halveksii. (TKU/O/25/1.)

Ei oo niinkun saanut minkäänlaista varmistusta sille mitä on. Vaan sitten päinvastoin niinku se, se, ne näkemykset on ollu niinku niin kategorisen kielteisiä ja hylkääviä. H1

Sara Ahmed luonnehtii häpeää tuskalliseksi ja voimakkaaksi tuntemukseksi, joka linkittyy siihen, miten yksilö tuntee itsensä. Ahmedin mukaan häpeä tuntuu paitsi paljastumiselta, siihen sisältyy myös tarve piiloutua. Piiloutumisen ja paljastumisen dynamiikkaa kuvaa se, kuinka “hävetessä haluaa suojautua juuri siksi, että on jo paljastunut toisille”.³⁰¹ Häpeä myös voimistuu kun toiset tunnistavat sen häpeäksi, mikä saa yksilöt kääntymään pois niistä, jotka todistavat häpeää.³⁰² Häpeän tunne vie kauemmas kokemuksesta itsestään ja toisista. Häpeän myötä yksilön erillisyyden kokemus voimistuu muiden katseiden alla ja erillisyyttä koetaan toisille altistumisen haavoittavina hetkinä. Siinä missä syyllisyys viittaa tekoihin, häpeä yhdistyy minän ominaisuuksiin ja siihen, että jokin itsessä oleva piirre asettuu kyseenalaiseksi. Ahmedin mukaan häpeässä olennaista on se, että toiminnan pahuus siirtyy itseen. Tähän ymmärrykseen nojaten häpeä kytkeytyy itsen tunnistamiseen, mutta myös toisille alistumiseen.³⁰³ Ahmedin mukaan seksuaalivähemmistöt kantavat identiteettejä, jotka on merkitty hävettäväksi.³⁰⁴ Yksilöä voidaan häpäistä halusta, joka poikkeaa rakastavan ydinperheen “mallista”.³⁰⁵ Näin ollen samaan sukupuoleen kohdistuva halu muuttuu sosiaalisia normeja ja perhettä koskevaksi

²⁹⁹ Manganas 2018, 219.

³⁰⁰ Manganas 2018, 219.

³⁰¹ Ahmed 2018, 137.

³⁰² Ahmed 2018, 136.

³⁰³ Ahmed 2018, 138–139.

³⁰⁴ Ahmed 2018, 141.

³⁰⁵ Ahmed 2018, 140.

loukkaukseksi. Niin perheen kuin seurakuntayhteisön rakkaus on ehdollista, sillä se riippuu yhteisössä määritettyjen sosiaalisten ihanteiden mukaan elämisestä. Häpeän tunne on merkittävä myös eheytystoimintaan hakeutumisen kannalta, jota käsittelen seuraavassa analyysiluvussa.

7.5 Eheytyshoidot haavoittavana ja toimijuutta rajoittavana toimintana

Koska eheytyshoidot nousivat esiin haastatteluaineistosta, käsittelen niitä tässä analyysiluvussa toimijuutta rajoittavana toimintana. Eheytyshoitajien tarkoituksena on muuttaa henkilön seksuaalinen suuntautuminen yhteiskunnan tai yhteisön normeja vastaavaksi psykologisia menetelmiä käyttämällä.³⁰⁶ Eheytyshoitajien taustalla on ajatus homoseksuaalisen suuntautumisen “parantamisesta” tai “normalisoimisesta” heteroseksuaaliseksi.³⁰⁷ Eheytyshoidot ovat usein luonteeltaan vapaamuotoisia, jolloin niitä voi antaa seurakunnan nuorisotyöntekijä, sielunhoitaja, pastori tai seurakunnan ulkopuolinen taho, kuten psykiatrit tai psykologit, jolle seurakunnan taholta lähetetään.³⁰⁸ Suomessa eheytyshoitajien puolesta puhujina ovat toimineet kirkon sisäiset ryhmittymät ja uskonnolliset liikkeet, eivät niinkään vakiintuneet uskonnolliset liikkeet tai herätysliikkeet³⁰⁹. Suomessa eheytystoimintaa on harjoittanut erityisesti Aslan ry, joka on jatkanut toimintaansa Elävät Vedet ry:n³¹⁰ nimissä.³¹¹ Elävien vesien mukaan eheyttämällä tarkoitetaan sitä, että “homoeroottisia tunteita kokeva ihminen ei syyllistä itseään tai häpeä tunteitaan, mutta hän saa tukea siihen, että hän ei toteuta niitä pari- ja seksisuhteissa”.³¹² Osa haastateltavista kertoi käyneensä eheytyshoidoissa tai sielunhoidollisessa eheytykseen tähtäävässä seksuaaliterapiassa, joita he luonnehtivat haavoittaviksi ja identiteettiä ja ihmisyyttä rikkoviksi.

Kyllähän sitä niinko koko ajan ties, et on niin viallinen ja väärä. Ja sitten myös jotenkin se, että sen ties jo sillonki, vaikka yritti kaikkensa, esimerkiks nämä kaikenmaailman eheytyshoidot, mihin itse hakeutu, niin tota, et jo sillon jotenki ties, et ei se tuu muuttumaan, mut silti yritti kaikkensa. – – Kyllähän se niinku

³⁰⁶ Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1784.

³⁰⁷ Linjakumpu 2015, 128.

³⁰⁸ Kinitz, Goodyear, Dromer, Gesink, Ferlatte, Knight & Salway 2022.

³⁰⁹ Linjakumpu 2015, 129.

³¹⁰ Elävät Vedet (Living Waters) nojaa kansainväliseen opetus- ja eheytysohjelmaan, jonka tavoitteena on vastata ihmisen seksuaalisuutta koskeviin ongelmiin (Linjakumpu 2015, 130).

³¹¹ Linjakumpu 2015, 129–130.

³¹² Elävät vedet -kotisivut.

ihmistä rikko. Et kyllähän mä monesti mietin, että ois fiksumpaa vaan kuolla.
(TKU/O/25/2.)

Haastatteluote todentaa eheytyshoitojen haitallisuutta ihmisyyttä rikkovana, epäeettisenä toimintana, jolla on suoraa ja epäsuoraa terveystarvetta.³¹³ Monesti eheytyshoidoissa vahvistetaan ajatusta siitä, että homoseksuaalisuus ei sovi yhteen kunnioitettavan ja hyvän elämän kanssa, jolloin terapian käytännöllä pyritään saavuttamaan sosiaaliset ja uskonnolliset odotukset hyvästä ja kunnioitettavasta elämästä.³¹⁴ Eheytyshoitoihin hakeutuvaa ohjataan kaventamaan omaa olemistaan seksuaalisella, toiminnallisella ja eksistentiaalisella tasolla nojaten uskonnollisiin normeihin sekä yhteisöön.³¹⁵ Seksuaaliterapeutti Outi Santavuoren mukaan seksuaalinen suuntautuminen on liikkuvaa ja muutoksessa olevaa juuri laajentumisen, ei supistumisen kautta. Koska seksuaalinen suuntautuminen on sisäsyntyistä ja spontaania, ei sitä pystytä myöskään manipuloimaan ulkoisesti tai tietoisien pyrkimysten avulla.³¹⁶

Santavuoren mukaan eheytyshoidot tulisi nähdä ensisijaisesti hengellisenä väkivaltana.³¹⁷ Eheyttämisen rinnastaminen hengellisen väkivallan muodoksi kytkeytyy osaksi eheytyshoitoja koskevia keskusteluja, joissa eheytyshoitojen mahdollisuus väkivaltaan kiistetään, sillä niihin hakeudutaan vapaaehtoisesti.³¹⁸ On merkittävää tarkastella sitä, mitä vapaaehtoisuus tarkoittaa eheytyshoitojen kontekstissa. Herää kysymys siitä, kuinka vapaaehtoista eheytyshoitoihin hakeutuminen on, jos se pitää sisällään seurakunnan vanhimmiston ja lähipiirin painostuksen tai seurakunnasta erotetuksi tuleminen mahdollisuuden. Haastateltava kuvaa haastatteluotteessa juuri vapaaehtoisuuden ristiriitaisuutta eheytyshoitojen kontekstissa:

Tai se halusi pitää laittaa niinku lainausmerkkeihin, että se oli semmosta niinkun pakon edessä haluamista ja taustalla aina kristityillä tämä Helvetin uhka. – – Jos toimin väärällä tavalla, niin siitä tulee sitten ennen pitkää kova rangaistus, että se on kuitenkin se semmonen motivoija helluntailaisuudessakin aika paljon että, että pitää uskoa tietyllä tavalla ja pitää elää tietyllä tavalla, jotta ei sitten viime kädessä joudu kadotukseen. H1

Vapaaehtoisuuteen ja sen kokemukseen vaikuttavat sekä yksilön asemoituminen yhteisöön että yhteisön käytännöt vaikuttaa yksilöön. Näin ollen vapaaehtoisuus voi muodostua näennäisesti,

³¹³ Meyer 2003; Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1784.

³¹⁴ Meyer 2003; Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1784.

³¹⁵ Linjakumpu 2015, 134.

³¹⁶ Pakkanen, Peake & Santavuori 2019, 82.

³¹⁷ Pakkanen, Peake & Santavuori 2019, 82.

³¹⁸ Linjakumpu 2015, 131–132.

vaikka ihminen hakeutuisi itse eheytyshoitoihin³¹⁹. Keskeisessä roolissa ovat olosuhteet, joissa päätöksenteko eheytyshoitoihin liittyen tehdään, kuten Helvetin uhka tai pelko joutua yhteisön karttamaksi. Olosuhteet voivat määrittyä hengellisyyden ja homoseksuaalisuuden yhteensopimattomuuden kautta, jolloin homoseksuaaliset taipumukset tulee jättää toteuttamatta tai homoseksuaalisuudesta tulee “parantua”.³²⁰ Aini Linjakummun mukaan pakottaminen, joka liitetään eheyttämiseen, on vapaaehtoista pakkoon suostumista, jolloin yksilö mukautuu ympäristön muodostamiin näkemyksiin homoseksuaalisuuden ongelmallisuudesta sekä siihen kytkeytyvistä ongelmanratkaisukeinoista.³²¹ Päätöksenteon pakollisuus korostuu yhteisöissä, joissa eheyttämisestä tehdään ratkaisu ongelmaan. Eheyttämisellä ei pelkästään vaikuteta elämän käytäntöihin ja valintoihin, vaan sillä vaikutetaan ihmisen syvimpään olemukseen.³²² Tähän ymmärrykseen nojaten kyse on olemista ja toimijuutta rajoittavasta toiminnasta.

³¹⁹ Linjakumpu 2015, 132.

³²⁰ Linjakumpu 2015, 133.

³²¹ Linjakumpu 2015, 133.

³²² Linjakumpu 2015, 134.

8 Lopuksi

8.1 Yhteenveto

Oleelliseksi tutkielmassani on muodostunut kysymys siitä, millaisia käsityksiä ja diskursseja seksuaalivähemmistöistä on luotu helluntaiseurakunnissa haastateltavien kokemusten pohjalta ja Suomen Helluntaikirkon kannanottojen³²³ perusteella. Lisäksi olen tutkinut sitä, kuinka helluntaiseurakunnissa homoseksuaalisuuteen liitetyt diskurssit ja konnotaatiot ovat säädelleen ja aikaansaaneet käytäntöjä, ja miten ne ovat vaikuttaneet seksuaalivähemmistöjen toimijuuden kokemuksiin. Olen analysoinut sitä, millaisia toimijuuksia helluntaiseurakunnissa seksuaalivähemmistöille on mahdollistunut seksuaalista suuntautumista vastaavaa elämää, kuten parisuhteiden muodostamista koskien sekä miten toimijuutta on rajoitettu seurakunnissa.

Homoseksuaalisuudesta tuotettuja puhekäytäntöjä olivat julkilausutut ja hiljaiset oletukset siitä, että seurakunnan sisällä ei ole seksuaalivähemmistöjä. Helluntaiseurakunnissa homoseksuaalisuutta oltiin sivuutettu, tehty näkymättömäksi ja samalla vahvistettu ja toistettu heteronormatiivisia oletuksia kysymyksenasetteluissa, sivulauseissa sekä arkisissa ja julkisissa puheissa. Homoseksuaalisuutta koskevissa puheissa homoseksuaalinen suuntautuminen oltiin erotettu identiteetistä ja toiminnasta ja homoseksuaaliseen elämäntapaan tai homoseksuaalisuuden ”toteuttamiseen” oltiin suhtauduttu kielteisesti. Ristiriita helluntaiseurakunnissa muodostui homoseksuaalisen suuntautumisen näennäisestä hyväksymisestä ja seksuaalista suuntautumista vastaavan elämän kieltämisestä kristillisen seksuaalimoraalin vastaisena. Homoseksuaalisuutta luonnehtivat myös synnin, sairauden, häiriön ja maallisen elämäntavan konnotaatiot, jotka olivat vahvistaneet käytäntöjä puuttua seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten elämisen tapoihin.

Kielteiset homoseksuaalisuutta koskevat puhetavat tuottivat käytänteitä, jotka rajoittivat seksuaalivähemmistöön kuuluvien toimijuutta. Kielteisten puhetapojen lisäksi toisteiset ulossulkemisen käytännöt ja eheytyshoitoihin ohjaaminen vaikuttivat rajoittavasti toimijuuden kokemuksiin. Kaikki haastateltavat kokivat, ettei heillä ollut helluntaiseurakunnissa yhtäläisiä mahdollisuuksia parisuhteita tai seksuaalista suuntautumista vastaavaan elämään koskien.

³²³ Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Lausunto rekisteröidystä parisuhteesta 4.3.2009; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011; Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliittolain muutokseen 5/2017; Kannanotto seksuaalietiikkaan 12.1.2021.

Haastatteluaineistosta nousi esiin moninaisia toimijuuksia ja subjektidispositioita, jotka näyttäytyivät pieninä toimijuuksina, kuten salaamisena, jäämisenä, odottamisena, sietämisenä ja piilossa eheytymisenä. Samalla toistuvat kielteiset puhetavat ja toimijuutta rajaavat käytännöt aiheuttivat yksinäisyyttä ja häpeää, mitkä osaltaan vaikuttivat toimijuuteen.

Pienten toimijuuksien rinnalle nousi myös vastarintaa, toisin tekemistä ja seurakunnan seksuaaliskäsitteiden haastamista. Vastarinta ja toisin tekeminen näyttäytyivät seurustelusuhteina samaa sukupuolta olevien kanssa, seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolustamisena ja seurakunnasta eroamisina. Monien haastateltavien kohdalla seurakunnasta eroaminen ei tarkoittanut uskosta luopumista, vaan uskonnollisen yhteyden uudelleenrakentamista. Hengellisyden ja omaehtoisen jumalasuhteen löytäminen seurakunnasta eroamisen jälkeen vaikutti myös toimijuuden kokemuksiin. Seurakunnasta eroamisen jälkeiseen aikaan liitettiin toimijuuden takaisinottamista ja uskonnollisuuden tai hengellisyden löytämistä, joka salli toisinajattelun, vapaammat tulkinnat ja kriittisemmän otteen uskontoon.

Helluntaiseurakuntien toiminta määrittyi hengelliseksi väkivallaksi niissä käytänteissä, joissa seksuaalivähemmistöön kuuluvien toimijuutta oltiin rajoitettu. Diskurssit itsessään muodostuivat toimijoiksi, jotka rakensivat esimerkiksi seksuaalisuutta, uskontoa tai eriarvoisuutta ja toiseuttivat näin ollen kohteitaan.³²⁴ Kun hengellinen väkivalta tapahtuu yhteisön sisällä, usein toimintaan kytkeytyy toiseuttamista, kuten kielteisten miellelyhtymien ja erojen rakentamista väkivallan kohteeseen.³²⁵ Tämä nousi esiin haastatteluissa, joissa korostui homoseksuaalisuuden ja seksuaalivähemmistöön kuuluvien toiseksi tekeminen seurakunnan puheissa ja ulossulkemisen käytänteissä. Puheiden tuottaessa konnotaatioita kohteistaan, ne myös normalisoivat väkivaltaa.

“Toiselle” eli vieraalle tehty hengellinen väkivalta koetaan monesti oikeutetummaksi kuin läheiselle tai tutulle tehty teko. Samalla yhteisön sisällä hengellisen väkivallan teot voidaan nähdä oikeutettuna toimintana, jonka ajatellaan vaikuttavan myönteisesti sekä toiminnan kohteeseen että yhteisöön. Hengellinen väkivalta voi olla myös rakenteellista väkivaltaa, joka nivoutuu osaksi poliittisia ja sosiaalisia asetelmia ja rakenteita³²⁶. Yhteisön rakenteet eivät

³²⁴ Hjelm 2021,10.

³²⁵ Linjakumpu 2020, 130; 2015, 42.

³²⁶ Linjakumpu 2015, 42, 44.

itsessään ole väkivaltaisia, vaan toiminnan mekanismit mahdollistavat hengellisen väkivallan. Uskonnollisissa yhteisöissä esiintyvä hengellinen väkivalta on usein tarkoituksetonta, piilevää ja epäsuoraa ja se mahdollistuu yhteisön historian ja uskonnollisten oppien ja niiden tulkintojen saatossa muodostuneiden käytänteiden välityksellä. Mahdollisuus väkivaltaan rakentuu konkreettisissa käytännöissä ajan saatossa, ei historiasta tai sosiaalisista konteksteista irrallaan. Tämä tekee väkivallasta ennakoimatonta, ajoittaista ja episodista³²⁷.

Sara Ahmedin mukaan se, ettei seksuaalisesti suuntaudu vastakkaiseen sukupuoleen, vaikuttaa maailmassa toimimiseen ja elämiseen.³²⁸ Tiedetään, että asenneilmapiiriltään suvaitsemattomammat olosuhteet vähentävät seksuaalivähemmistöjen tyytyväisyyttä elämäänsä ja toisaalta lisäävät seksuaalivähemmistöihin kuuluvien pyrkimystä salata suuntautumisen.³²⁹ Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joutuvat kohtaamaan erityisiä syrjinnän muotoja, jotka aiheuttavat esimerkiksi ahdistusta, masennusta ja häpeää, mikä rajoittaa sosiaalista ja ruumiillista liikkumista.³³⁰ Tähän ymmärrykseen nojaten on merkittävää tarkastella systemaattisesti niitä käytäntöjä, jotka rajoittavat ja toisaalta tukevat seksuaalivähemmistöjen toimijuutta ja resilienssiä myös uskonnollisissa yhteisöissä.

8.2 Tutkimustulosten ja jatkotutkimusmahdollisuuksien pohdinta

Aiempi tutkimus uskonnollisten yhteisöjen ja homoseksuaalisuuden suhteesta on keskittynyt hengelliseen väkivaltaan ja seksuaalivähemmistöjen kokemuksiin erityisesti evankelisluterilaisessa kirkossa ja kristillisissä herätysliikkeissä.³³¹ Tässä suhteessa tutkimukseni asettuu hengellisen väkivallan tutkimuksen jatkumoon, sillä hengellinen väkivalta ja eheytyshoidot nousivat merkittäviksi teemoiksi aineistossa. Myös häpeän, seksuaalisuuden ja uskonnollisen toimijuuden kytkökset ovat olleet aiempien tutkimusten polttopisteessä³³², jonka temaattiseen jatkumoon tutkimus asettuu. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kokemuksia osana helluntaiseurakuntia on tarkasteltu myös kuuluvuuden ja osallisuuden tukemisen kautta, kuten radikaalia inklusiivisuutta korostavassa Fellowship of Affirming

³²⁷ Linjakumpu 2015 42–43; Booth 2009, 364.

³²⁸ Ahmed 2018, 190.

³²⁹ Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1783.

³³⁰ Ahmed 2018, 2002.

³³¹ Esim. Linjakumpu 2015; 2017; 2020; Ruoho 2013.

³³² Esim Ratinen 2015; Kejonen 2014.

Ministries helluntaiyhteisössä.³³³ Kristillinen queer-tutkimus on pyrkinyt kyseenalaistamaan perinteisiä käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta kristinuskossa ja samalla luomaan tilaa inklusiivisemmalle ja monimuotoisemmalle uskonnollisille kokemuksille ja identiteeteille.³³⁴

Vaikka toimijuutta ja hengellistä väkivaltaa on käsitelty aiemmassa tutkimuksessa, seksuaalivähemmistöihin kuuluvien kokemusten kartoittaminen Suomen helluntaiseurakunnissa toimijuuden näkökulmasta on jättänyt tutkimusaukon, johon olen pyrkinyt vastaamaan. Olen tässä tutkimuksessa tarkastellut diskursseja, toimijuutta ja kokemuksia ja niiden nivoutumista yhteen. Toimijuus on asettunut diskurssin ja kokemuksen ohella teoreettiseksi käsitteeksi, jonka avulla olen tulkinnut aineistoa. Tutkimuksen tekeminen juuri toimijuuden näkökulmasta on mahdollistanut hengellistä väkivaltaa tuottavien käytäntöjen, ja toiminnan kartoittamisen sekä nostanut esiin seksuaalivähemmistöihin kuuluvien toimijuuksia. Pienen toimijuuden käsitteen avulla olen kartoittanut niitä toimijuuden muotoja, jotka usein saattavat jäädä piiloon tai näyttäytyä passiivisena. Tähän ymmärrykseen nojaten toimijuus ei jää pelkästään hauraaksi, eivätkä toimijat uhreiksi, sillä pienilläkin valinnoilla, päätöksillä ja tekemisellä on ollut jokin päämäärä, kuten selviytyminen.

Kriittistä tutkimuskatsetta luomalla voin todeta, että viiden seksuaalivähemmistöön kuuluvan, entisen helluntaiseurakunnan jäsenen haastattelu muodostaa lähinnä kuvauksen tutkittavasta aiheesta, eikä sitä voida pitää systemaattisena katsauksena kaikkien Suomen helluntaiseurakuntien toimintatavoista. Tutkimuksen puuttena voidaan pitää myös sitä, että kaikki haastattelemanani henkilöt olivat entisiä helluntaiseurakuntien jäseniä. Kokonaisvaltaisempaa kuvausta tutkimuksesta olisi luonut seksuaalivähemmistöön kuuluvien, nykyisten helluntaiseurakunnan jäsenten kokemukset helluntaiseurakunnassa vallitsevista toimintatavoista ja käytännöistä. Toisaalta haastatteluaineiston valossa ymmärrän seksuaalisen suuntautumisen muodostuneen merkittäväksi tekijäksi seurakunnasta eroamiselle. Haastateltavien kokemukset olivat myös melko kriittisiä helluntaiseurakunnissa vallinneita toimintatapoja, kuten seksuaalikasvatusta kohtaan, mikä näkyy myös haastatteluaineistossa ja näin myös tutkimustuloksissa. Toisaalta haastateltavat kuvasivat kokemuksiaan sellaisina, kuin ne heille näyttäytyivät ja miten he kokemuksiaan merkityksellistivät, mikä on luonut myös ainutlaatuista aineistoa.

³³³ Lewin 2018.

³³⁴ Esim. Wilcox 2020; Lewin 2018.

Haastatteluaineistosta nousi esiin mielenkiintoisia teemoja, jotka rajautuivat pois tutkimuskysymysten raameissa. Haastateltavat nostivat esiin esimerkiksi helluntaiseurakunnissa aikaisemmin vallinneita käytänteitä, kuten alaikäisenä vihkiytymistä, josta kaivattiin avoimempaa puhetta tai aihetta kartoittavaa tutkimusta. Haastatteluaineiston pohjalta näen helluntaiseurakunnan seksuaalikasvatuksen sekä sukupuolittuneiden kaksoistandardien syvemmän, temaattisen tarkastelun muodostuvan mielenkiintoisiksi jatkotutkimusmahdollisuuksiksi. Koska seurakuntien pastoreilla voidaan nähdä olevan valtaa suhteessa seksuaalieettisten kysymysten tulkintaan ja seksuaalietiikkaan, olisi tärkeää tehdä laadullista tutkimusta myös heidän näkemyksistään aihetta koskien.

Tutkimusaineistoon nojaten näen myös hengellisen väkivallan systemaattisen, laadullisen jatkotutkimuksen merkittäväksi tiedon soveltamismahdollisuuksien kannalta niin sosiaalityössä kuin uskonnollisissa yhteisöissä. Seksuaalivähemmistöihin kohdistuva hengellinen väkivalta on monisyinen ilmiö, joka on luonteeltaan näkymätöntä, mutta sitä tapahtuu monissa uskonnollisissa yhteisöissä jatkuvasti, vaikuttaen laajasti sitä kokeneiden ihmisten elämän eri osa-alueisiin. On tärkeää katsoa sekä yleisiä että paikallisia käytäntöjä, rakenteita ja arvoja, jotka mahdollistavat ja tukevat hengellistä väkivaltaa ja normalisoivat seksuaalisen eheytyksen diskursseja helluntaiseurakunnissa. Seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaa hengellistä väkivaltaa koskevaa tietoa tarvitsevat sitä kokeneet henkilöt, heidän läheisensä, aiheen parissa työskentelevät ammattien edustajat ja erityisesti väkivaltaa mahdollistavat ja sitä tuottavat uskonnolliset yhteisöt. Kun tiedetään, että juurisyyt hengellisen väkivallan ja eheytyshoitojen taustalla ovat sosiaalisia ja rakenteellisia, on niiden tarkastelu kulttuurintutkimuksen, sosiaalitieteiden ja sukupuolentutkimuksen tieteenalojen kentällä merkittävää ja jatkotutkimusmahdollisuudet laajat.

8.3 Tutkimustulosten yhteiskunnallinen relevanssi

Koska tutkimukseni paikantuu osaksi seksuaalivähemmistöjä ja uskonnollisia yhteisöjä käsittelevää tutkimuskenttää, se samalla osallistuu laajempaan hengellistä väkivaltaa ja eheytyshoitoja koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Eheytyshoitokokemukset, seksuaalivähemmistöön kuuluvien toiseuttaminen yhteisössä ja vaatimukset seksuaalisuuden kontrolloinnista valottavat toiminnan vahingollisuutta ja tekevät eheytyshoitoja koskevan lainsäädännön muuttamisen perustelluksi. Gradun kirjoitushetkellä eheytyshoitojen kieltämistä

koskeva eurooppalainen kansalaisaloite³³⁵ on tuonut näkyvyyttä eheytyshoitotoiminnan terveydellisistä riskeistä ja epäinhimillisistä käytännöistä. Eurooppalaisen kansalaisaloitteen tavoitteena on sitouttaa kaikki Euroopan unionin maat eheytyshoitojen kieltämiseen sekä kiellon niiden tarjoamiseen, mainontaan tai toteuttamiseen kaikissa ympäristöissä.³³⁶ Yhdenvertaisuusvaltuutetun Kristina Stenmanin mukaan eheytyshoitoihin liittyy sekä pakottamista että painostamista, mikä on erittäin haitallista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville, jotka ovat usein yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa.³³⁷ Stenmanin mukaan nykyisen lain puitteissa ihmisten painostamiseen puuttuminen on hankalaa, sillä rikoslaissa ei ole yksityiskohtaisia säännöksiä, joita voitaisiin soveltaa eheytyshoitojen kaltaisiin tilanteisiin.³³⁸

Myös terveysvaikutuksia kartoittavien katsausten valossa voidaan todeta, että eheytyshoidot ovat epäsuora ja suora terveysriski, joka lisää erityisesti itsemurhayrityksiä.³³⁹ Myös Maailman psykiatriayhdistys on tuominnut eheytyshoidot epäeettisenä, epätieteellisenä ja vahingoittavana toimintana. Tästä huolimatta maailman terveysjärjestö ja Yhdistyneet Kansakunnat osoittavat, että eheytyshoitoja harjoitetaan edelleen kaikkialla maailmassa, jolloin ne tunnettujen terveyshaittojen valossa muodostuvat kansanterveysongelmaksi.³⁴⁰ Maailman terveysjärjestön ja Yhdistyneiden Kansakuntien jaostot ovat suositelleet, että ammattijärjestöt tuottaisivat toimia suojellakseen jäsenmaidensa kansalaisia eheytyshoitojen haitoilta.³⁴¹ Tieto terveyshaitoista asettuu hankaan uskonnollisten yhteisöjen tukemien eheytyshoitojen kanssa ja samalla haastaa käsityksiä siitä, että seksuaalinen suuntautuminen olisi parannettavissa tai eheyttävissä oleva ominaisuus.

Niin seksuaalisuus kuin uskonnollisuuskin ovat sosiaalisen elämän kannalta merkittäviä tekijöitä, joiden kautta ihmiset asemoituvat toisiin ihmisiin, yhteisöihin ja sosiaalisiin konteksteihin. Aiheen käsittely seksuaalivähemmistöön kuuluvien kokemukset huomioiden on tärkeää niin helluntaiseurakuntien sisällä kuin yhteiskunnallisestikin. On tarpeellista pohtia sitä, onko seksuaalikasvatuksen antaminen ylipäätään uskonnollisen yhteisön tehtävä ja mikä vastuu uskonnollisella yhteisöllä on seksuaalikasvatuksen tarjoajana tai eheytyshoitotoiminnan tukijana.

³³⁵ Kielto eheytyshoidoille Euroopan unionissa.

³³⁶ Kielto eheytyshoidoille Euroopan unionissa.

³³⁷ Niilola & Tolkki 2024.

³³⁸ Niilola & Tolkki 2024.

³³⁹ Meyer 2003; Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1784.

³⁴⁰ Conine, Campau & Petronelli 2022, 9.

³⁴¹ Conine, Campau & Petronelli 2022, 11.

Mikäli seksuaalikasvatusta annetaan helluntaiseurakuntien sisällä, tulisi ajatella sen todellisia vaikutuksia seksuaalivähemmistöihin kuuluville. Kenet seksuaalikasvatus ottaa mukaan ja kenet se sulkee ulos? Minkälaisia vaikutuksia seksuaalisen suuntautumisen mukaisen elämän rinnastaminen syntiin, sairauteen tai yhteisön silmissä huonoina pidettyihin elämänvalintoihin tuottaa niille, joihin se kohdistuu?

Vaikka Suomen Helluntaikirkon toiminta ja kannanotot ovat osoittaneet kielteisen suhtautumisen homoseksuaalisuuteen, on paikallisseurakuntien välillä suuriakin eroja seksuaalieettisten kysymysten tulkinnoissa. Näen helluntaiseurakunnissa mahdollisuuksia myös toisin toimimiseen, avoimeen dialogiin ja seksuaalivähemmistöjen kohtaamiseen ilman vaadetta seksuaalisen suuntautumisen mukaisen elämän tai identiteetin hylkäämisestä. Näen mahdollisuuksia seksuaalisuuteen nivoutuvien käsitysten muovautumisessa yhä sallivammaksi, kun seksuaalietiikka pitää sisällään kokemuksiin ja tieteeseen pohjautuvan tiedon. On mahdollista, että homoseksuaalisuutta koskevat keskustelut asettuvat jatkumoon, jossa aiemmin jyrkästi tuomituista aiheista on tullut uskonyhteisössä sallittuja, kuten naispappeudesta tai avioerokysymyksestä. Kun seurakunnissa kiinnitetään huomiota puhetapoihin, myös käytännöt voivat muuttua. Ehkä tulevaisuuden helluntaiseurakunnissa voidaan toivottaa ihmiset tervetulleiksi kotiin ilman vaadetta seksuaalisen suuntautumisen muuttamisesta.

Lähteet

Aineisto

Haastattelujen arkistoidut litteraatit

Kulttuurien tutkimuksen arkistot, TKU-kokoelma, Turun yliopisto.

TKU/O/25/1

TKU/O/25/2

TKU/O/25/3

Lisäksi kaksi (2), haastattelua, joita ei arkistoitu.

Haastattelu 1. (H1). 6.1.2024. Haastattelija: R.V

Haastattelu 5. (H5). 12.1.2024. Haastattelija: R.V

Suomen Helluntaikirkon kannanotot:

Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Kannanotto seksuaalietiikkaan 1/2021

Saatavana:

<https://suomenhelluntaikirkko.fi/2021/02/02/helluntaikirkon-kannanotto-seksuaalietiikkaan/>. Tarkistettu 14.1.2025.

Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliittolain muutokseen 5/2017

Saatavana: <https://helluntaikirkko.fi/kannanottoja/suomen-helluntaikirkon-kannanotto-avioliittolain-muutokseen-5-2017/>.

Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Suomen Helluntaikirkon kannanotto avioliitto- ja parisuhdelainsäädännön valmisteluun 2/2011

2011

Saatavana:

<https://helluntaikirkko.fi/kannanottoja/suomen-helluntaikirkon-kannanotto-avioliitto-ja-parisuhdelainsaadannon-valmisteluun-2-2011/>.

Tarkistettu: 14.1.2025.

Suomen Helluntaikirkon kotisivut. Lausunto rekisteröidystä parisuhteesta 3/2009

Saatavana: <https://suomenhelluntaikirkko.fi/kannanottoja/lausunto-rekisteroidysta-parisuhteesta/>. Tarkistettu 14.1.2025.

Kirjallisuus

Ahmed, Sara

2018 *Tunteiden Kulttuuripolitiikka*. (Suomentanut Elina Halttunen-Riikonen). Eurooppalaisen filosofian seura niin & näin, Tampere. (Alkuperäinen teos julkaistu 2004).

Ahonen, Johanna & Elina Vuola

2015 Uskonto ja sukupuoli. Konflikteja, vuorovaikutusta ja uusia tuulia. Teoksessa Johanna Ahonen & Elina Vuola (toim.) *Uskonnon ja sukupuolen risteys*, 7–31. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Ahonen, Lauri

1994 *Suomen helluntaiherätyksen historia*. Päivä, Hämeenlinna.

Alakärppä, Tiina & Henni Hännikkälä

2022 Helluntailaisuus, seksuaalikasvatus ja nautinto. *Seksologinen aikakauskirja* 4 (1). Saatavana: <https://fias.fi/2022/01/22/seksologinen-aikakauskirja-41/>.

Alasuutari, Varpu

2023 ‘Again the Same Hopeless Feeling’: Christian Queer Activism as a Personal Experience in Finland, 1960s–2000s. *Gender & History*, 1–16. Saatavana: <https://doi.org/10.1111/1468-0424.12734>.

Andersson, Allan

2010 Varieties, Taxonomies, and Definitions. Teoksessa Allan Andersson & Michael Bergunder & André Droogers & Cornelis van der Laan (toim.). *Studying Global Pentecostalism. theories and Methods*, 13–29. University of California Press, Berkeley & Los Angeles, Kalifornia.

Atkinson, William

2020 How European Is Pentecostalism? *International Bulletin of Mission Research*, 44(3), 248–256. Saatavana: <https://doi.org/10.1177/2396939319858881>.

Bourdieu, Pierre

1990 *The Logic of Practice*. (Kääntänyt Richard Nice). Stanford University Press, Stanford.

Bourdieu, Pierre

2000 *Pascalian Meditations*. Polity Press, Cambridge.

Burgess, Stanley (toim.)

2002 *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*. Revised and Expanded edition. Zondervan, Grand Rapids.

Butler, Judith

2004 *Undoing Gender*. Routledge, New York.

Butler, Judith

2016 Rethinking vulnerability and resistance. Teoksessa Judith Butler & Zeynep Gambetti & Leticia Sabsay (toim.) *Vulnerability in resistance*. Duke University Press, Durham. Saatavana: <https://doi.org/10.1515/9780822373490>.

Butler, Judith

2024 *Kuka pelkää sukupuolta?* (Suomentanut Anna Nurminen). Kosmos, Helsinki.

Conine, Daniel, Sarah Campau & Abigail Petronelli

2022 LGBTQ+ Conversion Therapy and Applied Behavior Analysis: A Call to Action. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 55 (1), 6-18. Saatavana: <https://doi.org/10.1002/jaba.876>.

Connell, Raewyn

1992 A Very Straight Gay: Masculinity, Homosexual Experience, and the Dynamics of Gender. *American Sociological Review* 57 (6), 735–751. Saatavana: <https://doi.org/10.2307/2096120>.

Cox, Harvey

2006 Pentecostalism and the Future of Christianity. *Tikkun*, 21 (6), 28–29. Duke University Press, Durham.

Douglas, Mary

2000 *Puhtaus ja vaara. Rituaalistisen rajanvedon analyysi*. Tampere, Vastapaino.

Droogers, Andre

2001 Globalisation and Pentecostal Success. Teoksessa Andre Corten & Ruth Marshall-Fratani (toim.) *Between Babel and Pentecost: Transnational Pentecostalism in Africa and Latin America*, 44–46. IUP, Bloomington.

Endsjø, Dag Øistein

2011 *Sex and Religion. Teaching and Taboos in the History of World Faiths*. Reaktion Books, Lontoo.

Esko, Martti

2007 Sielunhoidollis–pastoraalisia näkökulmia. Teoksessa Antti Saarelma (toim.) *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa*, 308–314. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere.

Foucault, Michel

1998 *Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto. Nautintojen käyttö. Huoli itsestä.* (Suomentanut Kaisa Sivenius). Gaudeamus, Tampere. (Alkuperäisteos julkaistu 1976).

Foucault, Michel

1976/1990 *The History of Sexuality: Volume 1: An Introduction.* Pantheon Books, New York.

Foucault, Michel

1969/1994/2005 *Tiedon arkeologia.* (Suomentanut Tapani Kilpeläinen). 7.painos. Vastapaino, Tampere.

Ghaziani, Amin

2011 Post-Gay Collective Identity Construction. *Social Problems, Berkeley, Calif.* 58(1), 99–125. Saatavana: <https://doi.org/10.1525/sp.2011.58.1.99>.

Gordon, Tuula

2005 Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyysiäinen (toim.) *Ihmistieteet tänään*, 114–130. Gaudeamus, Helsinki

Hall, Stuart

1999 *Identiteetti.* (Suomentanut ja toimittanut Mikko Lehtonen & Juha Herkman). Vastapaino, Tampere.

Havukainen, Tuomas & Matti Kankaanniemi

2020 Seksuaalisuus Raamatun viitekehyksessä. Teoksessa Leevi Launonen (toim.) *Selvyyttä seksiin. Näkökulmia kristilliseen seksuaalietiikkaan ja -kasvatukseen*, 143–174. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.

Heino, Harri

1997 *Mihin Suomi tänään uskoo.* Werner Söderström, Helsinki.

Hjelm, Titus (toim.)

2021 *Johdatus diskursiiviseen uskonnontutkimukseen.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Hollinger, Dennis

2009 *The Meaning of Sex. Christian Ethics and the Moral Life.* Baker Academic, Grand Rapids.

Honkasalo, Marja-Liisa

2009 Grips and Ties. Agency, Uncertainty, and the Problem of Suffering in North Karelia. *Medical Anthropology Quarterly* 223 (1), 51–69. Saatavana: <https://doi.org/10.1111/j.1548-1387.2009.01037.x>.

Honkasalo, Marja-Liisa

2013 Katveessa. Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan. *Tiede & Edistys* 38 (1). 42–61. Saatavana: <https://doi.org/10.51809/te.105092>.

Honkasalo, Marja-Liisa, Kaisa Ketokivi & Anna Leppo

2014 Moniselitteinen ja hämärä toimijuus. *Sociologia*, 51 (4), 365–372. Saatavana: <https://journal.fi/sociologia/article/view/124142>.

Honkatukia, Päivi, Nyqvist Leo & Tarja Pösö

2006 Vaikeat aiheet haavoittuvissa olosuhteissa. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Suomen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Hynninen, Anna, Antti Lindfors & Minna Opas

2016 Valta ja toimijuus. Teoksessa Jaana Kouri (toim.) *Askel kulttuurien tutkimukseen*, 173–201. Turun Yliopisto 2. painos. Painosalama Oy, Turku.

Jaskari, Onni & Anna Keski-Rahkonen

2021 Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. *Duodecim*, 137 (17), 1781–1788. Saatavana: <http://hdl.handle.net/10138/347566>.

Jenkins, Philip

2007 *The Next Christendom. The coming of Global Chistianity*. Revised and Explained Edition. Oxford University press, New York.

Juvonen, Tuula

2002 *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Vastapaino, Tampere.

Kay, William & Stephen Hunt

2015 Pentecostal churches and homosexuality. Teoksessa Adrian Thatcher (toim.) *The Oxford Handbook of theology, sexuality and gender*, 357–376. Oxford University Press, Oxford.

Kay, William

2020 The Future of Global Pentecostalism: Demographic Trends, Geo-Political Realities, Ideologies, and Eschatological Models. *The journal of the European Pentecostal Theological Association*, 40 (2), 87–103. Saatavana: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1080/18124461.2020.1795419>.

Kejonen, Eetu

2014 *Sexualitet i en brytningstid : en etisk analys av två finländska väckelserörelsers syn på samhälle, kyrka och homosexualitet åren 1970–2011*. [Väitöskirja, Åbo Akademi] Åbo Akademi University Press, Turku. Saatavana: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-765-767-9>.

Kinitz, David, Trevor Goodyear, Elisabeth Dromer, Dionne Gesink, Olivier Ferlatte, Rod Knight & Travis Salway

2022 “Conversion Therapy” Experiences in Their Social Contexts: A Qualitative Study of Sexual Orientation and Gender Identity and Expression Change Efforts in Canada. *The Canadian Journal of Psychiatry*. 67 (6), 441–451. Saatavana: <https://doi.org/10.1177/07067437211030498>.

Koivunen, Anu & Marianne Liljeström

1996 Paikantuminen. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, 271–292. Vastapaino, Tampere.

Koivunen, Anu, Katariina Kyrölä & Ingrid Ryberg (toim.)

2018 *The Power of Vulnerability?: Mobilising Affect in Feminist, Queer and Anti-Racist Media Cultures* Manchester University Press, Manchester.

Koskihaara, Niina & Jere Kyyrö

2016 Identiteetti. Teoksessa Jaana Kouri (toim.) *Askel kulttuurien tutkimukseen*, 237–264. Turun Yliopisto 2. painos. Painosalama Oy, Turku.

Kupari, Helena & Salome Tuomaala

2015 Toimijuus ja muutoksen mahdollisuus. Esimerkkinä vanhoillislestadiolaisuuden tutkimus. Teoksessa Johanna Ahonen & Elina Vuola (toim.) *Uskonnon ja sukupuolen risteyksiä*, 161–187. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kuula, Arja

2011 *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. 2. Uudistettu painos. Vastapaino, Tampere.

Kärkkäinen, Veli-Matti

2005 Vapaakristillisyys, helluntaillaisuus ja baptismi. Teoksessa Pekka Metso & Esko Ryökäs (toim.) *Kirkko-tiedon kirja. Ekumeeninen johdatus kirkkojen oppiin ja elämään*. Kirjapaja, Helsinki.

Lamminsivu, Laura

2020 *Joku muu saa päättää ketä rakastaa: Seksuaalivähemmistöön kuuluvien kokemuksia hengellisestä väkivallasta*. [Opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu]. Saatavana: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020052714268>.

Lappalainen, Päivi

1996 Seksuaalisuus. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, 207–224. Vastapaino, Tampere.

Lee, Raymond & Claire Renzetti

1993 *Researching Sensitive Topics*. Sage, Kalifornia

Leigh Pigg, Stacy

2005 Globalizing the Facts of Life. Teoksessa Vincanne Adams & Stacy Leigh Pigg (toim.) *Sex in development. Science, Sexuality and Morality*, 39–66. Duke University press, Durham.

Lewin, Ellen

2018 *Filled with the Spirit: Sexuality, Gender, and Radical Inclusivity in a Black Pentecostal Church Coalition*. University of Chicago Press, Chicago.

Linjakumpu, Aini

2015 *Uskonnon varjot: Hengellinen väkivalta kristillisissä yhteisöissä*. Vastapaino, Tampere.

Linjakumpu, Aini

2017 Seksuaalisuuden kipupisteitä ääriyhteisöissä uskonnollisissa liikkeissä. Teoksessa Hanna Kiuru & Minna Strömberg-Jakka (toim.) *Seksuaalisuuden tabut suljetuissa yhteisöissä*, 222–243. UNIpress, Kuopio.

Linjakumpu, Aini

2020 Väkivalta. Teoksessa Heikki Pesonen & Tuula Sakaranaho (toim.) *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*, 126–134. Gaudeamus, Helsinki.

Luoma, Markku

2020 Helluntailiikkeen yhteiskunnallinen opetus. Teoksessa David Koyzis, Kari Latvus, Teo Merras, Gabriel Salmela & Esa Erävalo (toim.) *Kirkkojen yhteiskunnallinen opetus*, 83–105. Hämeen kirjapaino, Tampere.

Löfström, Jan

2015 Miten päätellä, onko hiljaisuus vaikenemista? “homoseksuaalisuus” agraarikulttuurin perinneaineistoissa”. Teoksessa Antti Häkkinen & Mikko Salasuo (toim.) *Salattu, hävetty, vaiettu: Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Vastapaino, Tampere.

Manganas, Nicholas

2018 The new gay loneliness? Desire and Urban gay cultures. Teoksessa Eric Miller & Olivia Sagan (toim.) *Narratives of loneliness: multidisciplinary perspectives from the 21st century*, 211–220. Routledge, New York.

Mantsinen, Teemu

2014 *Helluntailaiset luokkakuvassa. Uskontokulttuuri ja yksilön luokka-asema Turun Helluntaiseurakunnassa*. [Väitöskirja, Turun yliopisto]. Suomen Yliopistopaino Oy, Turku.

McLean, Kristen

2007 Hiding in the closet? Bisexuals, coming out and the disclosure imperative. *Journal of Sociology*, 43 (2), 151-166. Saatavana: <https://doi.org/10.1177/1440783307076893>.

Meijer, Clara Marlijn

2022 *Sexuality, stigma and religion: The negotiation of sexuality and religion among sexual minorities in Ghana*. [Väitöskirja, Åbo Akademi]. Åbo Akademi University Press, Turku.

Mittal, Nikita & Ajit Mishra

2024 Masking Sexuality: Studying Gay Men's Closeting Strategies through Contemporary Bollywood. *Quarterly Review of Film and Video*, 1–17. Saatavana: <https://doi.org/10.1080/10509208.2023.2293427>.

Melton, Gordon

2005 *Encyclopedia of Protestantism*. Facts on File, New York.

Moberg, Marcus

2021 Diskursiivisen uskonnontutkimuksen kolme tasoa. Teoksessa Titus Hjelm (toim.) *Johdatus diskursiiviseen uskonnontutkimukseen*, 20–38. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Moberg, Marcus

2020 Studying Change in Religious Organizations: A Discourse-Centered Framework. *Method & Theory in the Study of Religion*, 32(2), 89–114. Saatavana: <https://doi.org/10.1163/15700682-12341472>.

Mustonen, Sanna

2017 Näkökulmia yhteisöihin ja yhteisöllisyyteen, tabuihin ja seksuaalisuuteen. Teoksessa Hanna Kiuru & Minna Strömberg-Jakka (toim.) *Seksuaalisuuden tabut suljetuissa yhteisöissä*, 20–42. UNIPress, Kuopio.

Mäkilä, Petri

2010 *Helluntailainen: Klassisen helluntailaisuuden teologinen ihmiskäsitys*. Kuva ja sana, Helsinki.

Nissinen, Martti

1997 Raamattu homokeskustelun kuvastimessa. Teoksessa Sinikka Pellinen (toim.) *Homoseksuaalinen identiteetti ja kristillinen usko*, 135–152. Kirjaneliö, Pieksämäki.

Padgug, Robert

2007 Sexual Matters. On Conceptualizing Sexuality in History. Teoksessa Richard Parker & Peter Aggleton (toim.) *Culture, Society and sexuality*, 15–28. Florence Routledge, Lontoo.

Page, Sarah-Jane & Andrew Kam-Tuck Yip

2013 *Religious and Sexual Identities: a Multi-Faith Exploration of Young Adults*. Taylor and Francis, Routledge, Lontoo.

Page, Sarah-Jane & Heather Shipley

2020 *Religion and Sexualities: Theories, Themes, and Methodologies*. Taylor and Francis. Routledge, Lontoo.

Pakkanen, Johanna

2007 Kaappi. Teoksessa Kati Mustola (toim.) *Sateenkaari-Suomi: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. 15–16. Otava, Keuruu.

Pakkanen, Johanna, Rose-Marie Peake & Outi Santavuori

2019 Toisenlaisia naisia ja entisiä heteroita – vuoropuhelu seksuaalisen identiteetin kertomisen keinoista ja ongelmista. *SQS – Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti*, 13 (1-2), 80–87.
Saataavana: <https://doi.org/10.23980/sqs.89148>.

Patton, Michael

2015 *Qualitative Research & Evaluation Methods: integrating Theory and Practice*. Fourth edition. SAGE, Thousand Oaks.

Pekkala, Armi

2003 Tutkijan eettiset ongelmat. Teoksessa Pekka Laaksonen, Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.) *Tutkijat kentällä*, 85–108. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Raatikainen, Panu

2006 Ihmistieteiden lähtökohtia ja menetelmiä – Voiko ihmistiede olla arvovapaata? Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Tietolipas 2011. Suomen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Rasmussen, Mary Lou

2004 The Problem of Coming Out. *Theory into Practice*, 43(2), 144–50. Taylor & Francis online. Saataavana: DOI: [10.1353/tip.2004.0025](https://doi.org/10.1353/tip.2004.0025).

Rastas, Anna

2005 Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, 78–102. Vastapaino, Tampere.

Ratinen, Teemu

2015 *Synnistä Jumalan lahjaksi: Muuttuva seksuaalisuus ja usko*. Kirjapaja, Helsinki.

Ronkainen, Suvi

2006 Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa Mirva Lohiniva-Kerckelä, Suvi Ronkainen & Marianna Wagner-Benner (toim.) *Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus*, 531–551. Terttu Utraisen juhla-kirja. Talentum, Hämeenlinna.

Rubin, Gayle

1999 Thinking sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality. Teoksessa Richard Parker & Peter Aggleton (toim.) *Culture, Society and Sexuality, a Reader*. UCL Press, Lontoo.

Ruoho, Aila

2013 *Päästä meidät pois pelosta: Hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä*. Kustannusosakeyhtiö Nemo, Helsinki.

Ruusuvuori, Johanna & Liisa Tiitula (toim.)

2005 *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere.

Rydström, Jens

2007 Introduction: Same-Sex Sexuality and the Law in Scandinavia 1842–1999. Teoksessa Jens Rydström & Kati Mustola (toim.) *Criminally Queer – Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia, 1842–1999*. Aksant Academic Publishers, Amsterdam.

Santavuori, Outi

2019 Toisenlaisia naisia ja entisiä heteroita – vuoropuhelu seksuaalisen identiteetin kertomisen keinoista ja ongelmista. *SQS – Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti* 13 (1–2), 80–87. Saatavana: <https://doi.org/10.23980/sqs.89148>.

Scott, Joan Wallach

1992 Experience. Teoksessa Judith Butler & Joan W. Scott (toim.) *Feminists theorize the political*. Routledge, New York.
Saatavana: [DOI:10.4324/9780203723999-3](https://doi.org/10.4324/9780203723999-3).

Sedgwick, Eve Kosofsky

1990 *Epistemology of the closet*. University of the California Press, Berkeley & Los Angeles.

Strumpf, Bruce

2024 *Internalized Homophobia Masking as Depression in Gay Men: Clinical Assessment and Treatment Guidelines*. [Opinnäytetyö, Pacifica Graduate Institute].

Stålström, Olli

1997 *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu*. [Väitöskirja lääketieteen sosiologiassa] Sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopisto, Kuopio.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi

2018 *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Tammi, Helsinki.

Viitanen, Pilvikki

2011 Seksuaalisuus kuuluu ihmisyyteen. Teoksessa Pilvikki Viitanen(toim.) *Kuka keksi seksin? Avointa puhetta seksistä nuorille*, 13–21. Otavan Kirjapaino, Keuruu.

Vuola, Elina

2015 Unohdettu ero? Intersektionaalisuus, naiset ja uskonto. Teoksessa Johanna Ahonen & Elina Vuola (toim.) *Uskonnon ja sukupuolen risteys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Wallis, Roy

2003 Three types of new religious movements. Teoksessa Lorne Dawson (toim.) *Cults and New Religious Movements. A Reader*, 36–58. Blackwell Publishing, Malden.

Wilcox, Melissa

2020 *Queer religiosities: An introduction to queer and transgender studies in religion*. Rowman & Littlefield Publishers, Washington.

Wilcox, Melissa

2009 *Queer Women and Religious Individualism*. Indiana University Press, Bloomington.

Yip, Andrew Kam-Tuck & Alex Toft (toim)

2020 *Bisexuality, Religion and Spirituality: Critical Perspectives*. Taylor and Francis, Routledge, Lontoo.

Internet-lähteet**Elävät vedet -kotisivut**

Saatavana: <https://elavatvedet.fi/>. Tarkistettu: 14.2.2025.

Elävien vesien puheenjohtajan kommentti Rikkomaton-kansalaisaloitteeseen

2023 Elävät Vedet. 9.6.2023. Saatavana: <https://elavatvedet.fi/ajankohtaista/elavien-vesien-puheenjohtajan-kommentti-rikkomaton-kansalaisaloitteeseen-9-6-2023/>. Tarkistettu: 14.2.2025.

GloPent. European Research Network on Global Pentecostalism. Europe.

2024 Saatavana: <https://www.glopent.net/global-pentecostalism/europe>. Tarkistettu 14.2.2024.

Mäkilä, Petri

2020 Eri oksilla, samassa puussa. *Ristin Voitto*. 53/2020. Saatavana: https://www.ristinvoitto.fi/paakirjoitukset/eri_oksilla_samassa_puussa/index.pl. Tarkistettu 14.2.2025.

Niilola, Merja & Kristiina Tolkki

2024 Eheytyshoitojen kiellolla on monta estettä edessään, arvioivat asiantuntijat. *Yle.fi*. 17.9. 2024. Saatavana: <https://yle.fi/a/74-20111852>. Tarkistettu 14.2.2025.

Kielto eheytyshoidoille Euroopan unionissa

2024 https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2024/000001_fi. Tarkistettu: 12.2.2015.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999, 7. luku, 27§.

Saatavana: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>. Tarkistettu: 12.2.2015.

Lapin yliopisto. Aini Linjakumpu tutkimustulokset

2024 Saatavana: <https://research.ulapland.fi/fi/persons/aini-linjakumpu/publications/?page=1>. Tarkistettu: 12.2.2015.

Saalem-seurakunnan kotisivut

2024 Saatavana: <https://saalem.fi/>. Tarkistettu 14.2.2025.

Salmela, Heikki

2023 Helluntaikirkko torjuu sateenkaarikurssin – Pastoreiden tuki Malkuksen hankkeelle hämmensi. *Ristinvoitto* 18.3.2023. Saatavana: <https://suomenhelluntaikirkko.fi/2023/04/12/helluntaikirkko-torjuu-sateenkaarikurssin-pastoreiden-tuki-malkuksen-hankkeelle-hammensi/>. Tarkistettu 14.2.2025.

Setan kotisivut. Sateenkarisanasto

Saatavana: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkarisanasto/>. Tarkistettu 14.2.2025.

Setan kotisivut. Sateenkaarihistoria Suomessa.

2024 Saatavana: <https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaarihistoria-suomessa/>. Tarkistettu: 14.2.2025.

Seurakuntalainen

2023 Vapaakristilliset ja luterilaiset pastorit suosittelevat uutta verkkokurssia avuksi sateenkaari-ihmisten kohtaamiseen seurakunnassa. *Seurakuntalainen* 13.02.2023. Saatavana: <https://www.seurakuntalainen.fi/uutiset/vapaakristilliset-ja-luterilaiset-pastorit-suosittelevat-uutta-verkkokurssia-avuksi-sateenkaari-ihmisten-kohtaamiseen-seurakunnassa/>. Tarkistettu: 14.2.2025.

Seurakuntalainen

2023 Helluntaikirkko torjuu sateenkaarikurssin – Pastoreiden tuki Malkuksen hankkeelle hämmensi. *Seurakuntalainen* 16.03.2023. Saatavana: <https://www.seurakuntalainen.fi/uutiset/helluntaikirkko-torjuu->

sateenkaarikurssin-pastoreiden-tuki-malkuksen-hankkeelle-hammensi/.

Tarkistettu: 14.2.2025.

Suomen Helluntaikirkko kotisivut. Historia

<https://helluntaikirkko.fi/historia/>. Tarkistettu 14.2.2025.

Suomen Helluntaikirkko. Seurakunnat.

Saatavana:

<https://web.archive.org/web/20230601200043/https://suomenhelluntaikirkko.fi/seurakunnat/>. Tarkistettu: 14.2.2025.

The Fellowship of Affirming Ministeries

Saatavana: <https://www.radicallyinclusive.org/join-us>. Tarkistettu 14.2.2025.

Tietosuoja. Henkilötietojen käsittely

Saatavana: <https://tietosuoja.fi/henkilotietojen-kasittely>.

Tarkistettu 14.2.2025.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta

2012

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavana: <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>. Tarkistettu 14.2.2025.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta

2009

Saatavana: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>. Tarkistettu: 12.2.2015.

Törnroos, Tommi

2023

Seksuaalivähemmistöt helluntaiseurakunnassa. [Blogi opinnäytetyöstä] Saatavana: <https://pastorikirjoittaa.blogspot.com/p/sisallysluettelo.html>. Tarkistettu: 12.2.2015.

Vaasan helluntaiseurakunnan kotisivut

2024

Saatavana: <https://vaasanhelluntaiseurakunta.fi/>. Tarkistettu: 14.2.2025.

World Association for Sexual Health (WAS) Declaration of Sexual Rights.

2014

Saatavana: <https://www.worldsexualhealth.net/>. Tarkistettu: 14.2.2025.

World data. Pentecostalism

<https://www.worlddata.info/religions/pentecostal-movement.php>.

Tarkistettu 14.2.2025.

Asiasanat: Kokemus, toimijuus, diskurssit, seksuaalisuus, seksuaalivähemmistöt, helluntaisuus, uskontotiede.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukutsu

Hei!

Olen uskontotieteen opiskelija Turun yliopistosta ja teen parhaillaan pro gradu -tutkielmaa, jossa tutkin sitä, millaisia käsityksiä helluntaiseurakunnissa luodaan seksuaalivähemmistöistä heidän kokemustensa pohjalta. Tarkoitukseni on kartoittaa sitä, miten helluntaiseurakunnissa luodut käsitykset seksuaalisuudesta vaikuttavat seksuaalivähemmistöjen kokemuksiin sekä päätöksentekoon, mitä tulee esimerkiksi romanttisiin ihmissuhteisiin.

Etsin haastateltavikseni helluntaiseurakuntien nykyisiä ja entisiä jäseniä, jotka kuuluvat seksuaalivähemmistöön ja ovat aikuisia. Kaikki tieto käsitellään tutkimuksessa luottamuksellisesti. Henkilö- ja tunnistetiedot kuten nimi, ikä, asuinpaikka ja seurakunta häivytetään haastatteluaineistosta eli aineisto pseudonymisoidaan. Tutkimukseen osallistuminen on kaikin puolin vapaaehtoista ja siitä on mahdollista jättäytyä pois milloin tahansa.

Haastattelut olisi tarkoitus arkistoida Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon haastateltavan suostumuksella. Arkistointivaiheessa henkilötiedot poistetaan aineistosta eli arkistointi tulisi tapahtumaan anonymisti. Tutkimukseen voi osallistua myös ilman suostumusta arkistointiin. Arkistoimaton ja alkuperäinen aineisto tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua.

Jos sinulla on halua osallistua tutkimukseen, olethan minuun yhteydessä alla olevan sähköpostin välityksellä. Vastaan mielelläni lisäkysymyksiin aihetta koskien.

Ystävällisin terveisin,

Reea Viitasalo

Turun yliopisto

rekvii@utu.fi

Liite 2. Haastattelurunko

Selvennys tutkimukseen osallistuvan oikeuksista ja haastattelun käytöstä tutkimukseen sekä muista käytännöistä sopiminen ja yleisten tietojen kartoitus.

1 Kerro minkälaisesta taustasta tulet? Kuulutko helluntaiseurakuntaan tai oletko kuulunut siihen aiemmin?

1. 1. Jos olet eronnut yhteisöstä, voisitko taustoittaa eron syitä?

Teema 1: Seksuaalisuudesta luodut käsitykset ja diskurssit

2. Millä tavalla seksuaalisuudesta ja parisuhteista puhutaan helluntaiseurakunnassa oman kokemuksesi pohjalta?

3. Millaiseen perhe- tai seurustelumalliin sinut on kasvatettu helluntaiseurakunnassa tai perheessäsi?

4. Minkälaista seurustelumallia helluntaiseurakunnassa pidetään hyväksyttynä ja minkälaista ei?

5. Miten helluntaiseurakunnassa suhtaudutaan yleisesti seksuaaliseen moninaisuuteen oman kokemuksesi pohjalta?

6. Miten koet helluntaiseurakunnan suhtautuvan homoseksuaalisuuteen ja homoseksuaalisiin tekoihin? Onko näissä eroa ja miten erot näkyvät?

7. Ovatko seksuaalivähemmistöistä luodut käsitykset helluntaiseurakunnassa yhteisesti jaettuina, helluntaisuuden virallisia oppeja vai oma käsityksesi aiheesta?

8. Koetko ristiriitaisuutta oman identiteettisi ja seurakunnan odotusten välillä?

9. Miten nämä käsitykset ja odotukset ovat vaikuttaneet kuvaan itsestäsi?

Teema 2: seksuaalivähemmistöön kuuluvien kokema toimijuus helluntaiseurakunnassa
Toimijuudella viitataan tutkielmassani niihin kykyihin, jotka mahdollistavat tilanteiden arvioinnin, valinnan ja toisin tekemiseen, sekä kykyyn tehdä päätöksiä että toteuttaa niitä.

10. Koetko yhtäläistä mahdollisuutta muihin seurakuntalaisiin nähden toteuttaa ja luoda parisuhteita samaa sukupuolta olevan/olevien kanssa?

11. Kerro miten helluntaiseurakunnan odotukset parisuhteista ja seksuaalisuudesta ovat vaikuttaneet valintoihisi elämässäsi?

12. Miten seksuaalisuuteen ja parisuhteisiin liitetyt käsitykset ja odotukset näkyvät arjessa ja kohtaamisissa helluntaiseurakuntaan kuuluvien jäsenten kanssa?

13. Miten seksuaalisuuteen ja parisuhteisiin liitetyt käsitykset ja odotukset näkyvät

seurakunnan tapahtumissa?

14. Kaksoiselämällä tarkoitetaan sitä, että elää seurakunnassa ja sen ulkopuolella erilaista elämää, jossa eri piirteet itsestä korostuvat eri tavoin. Koetko eläneesi kaksoiselämää seurakuntalaisena ja seksuaalivähemmistöön kuuluvana? Miten se on vaikuttanut elämääsi?

15. Millaista tukea olet saanut helluntaiseurakunnan jäseniltä tai perheeltäsi sosiaalisen tai seksuaalisen identiteettisi kehittymiseen? Voit kertoa seksuaalista identiteettiäsi vahvistavista ja hyväksyvistä kokemuksistasi.

Lopuksi:

Kysyn minkälainen tunne haastattelusta jäi ja kerron tutkimuksen alustavasta aikataulusta ja aineiston muodostamisesta sekä sen säilyttämisestä tutkimusta varten. Kerron myös, että minuun voi olla yhteydessä, mikäli herää kysyttävää tutkimuksesta tai haluaa palata haastatteluun tai perua osallistumisen tutkimukseen. Mikäli haastateltavalle jää raskas tunne haastattelun jälkeen ja hän kaipaa haastattelussa esiin nousseiden teemojen jatkokäsittelyä, tarjoan hänelle tahoja, jotka ovat perehtyneet kyseisiin teemoihin. Näitä tahoja ovat Uskontojen uhrien sateenkaarivertaisukiryhmät, Uskontojen uhrien tukinet ja Taakasta voimavaraksi -hanke sekä seksuaalivähemmistöön kuuluville uskovaisille ja hengellisille suunnattu Malkus -ryhmä.